

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI

SOSYAL DEMOKRASİNİN İNSAN HAKLARINA ETKİSİ: İSVEÇ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Zeynep TAŞPINAR

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Gökhan KOÇER

HAZİRAN- 2010

TRABZON

ONAY

Zeynep TAŞPINAR tarafından hazırlanan Sosyal Demokrasinin İnsan Haklarına Etkisi: İsveç Örneği adlı bu çalışma 29.06.2010 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Anabilim dalında **yüksek lisans tezi** olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Gökhan KOÇER (Danışman/Başkan)

Doç. Dr. M. Çağatay OKUTAN

Yrd. Doç. Dr. Süleyman ERKAN

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım.... / 06/ 2010

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada orijinal olmayan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

Zeynep TAŞPINAR

.../.../2010

ÖNSÖZ

Sosyal Demokrasi'nin insan haklarına etkisinin, İsveç örneği düzleminde incelendiği bu çalışma ile Marksist düşünce sistemi olarak görülen sosyal demokrat anlayışın temelini ve sonuçlarını incelemek, anlayabilmek amaçlanmaktadır. Sosyal demokrasinin, dünya siyasi düşüncesine en büyük katkılarından olarak inandığım, insan hakları ve demokrasi vurgusunun ortaya çıkartılması bu nedenle büyük önem taşımaktadır.

Özellikle İsveç'de geçirmiş olduğum bir dönemlik öğrenim hayatım boyunca, farkındalığının artmasına neden olan, gözlemler sonucunda öğrendiklerim bu konunun seçilmesinde büyük bir neden olmuştur.

En zor iki yılımı yaşarken sürekli ertelenen bu araştırmanın tamamlanmasında, beni destekleyen ve her şeye rağmen yanımda olduklarını hissettiren Anneme ve Babama, sevgileriyle benim ayakta kalmamı sağlayan kardeşlerime, ağabeyime ve bu zor dönemimde; beni cesaretlendirip, bana güvenen hocam Prof. Dr Gökhan KOÇER'e şükranların en büyüğünü borçluyum.

Haziran, 2010

Zeynep TAŞPINAR

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	IV
İÇİNDEKİLER	V
ÖZET	VIII
ABSTRACT	IX
GİRİŞ	1-4

BİRİNCİ BÖLÜM

1. MARKSİZM	5-22
1.1. Marksizm'in Tarihsel Kökeni	6
1.2. Marksizm'in Temel Unsurları	8
1.3. Marksizm'de Önemli Kavramlar	12
1.3.1. Materyalizm	14
1.3.2. Diyalektik	14
1.3.3. Sosyal Evrim	16
1.3.4. Devlet Kuramı ve Komünist Toplum	18
1.3.5. Komünizm'in İlk Aşaması- Sosyalizm	20
1.3.6. Komünizm'in Üst Aşaması	20
1.3.7. Devrimin Niteliği	21

İKİNCİ BÖLÜM

2. DEMOKRASİ	23-42
2.1. Demokrasinin Tanımı	23
2.2. Demokrasi Anlayışının Tarih İçerisindeki Gelişimi	25
2.2.1. Niccolo Machiavelli (1496-1527)	28

2.2.2. John Locke (1632-1704)	29
2.2.3. Baron De La Brede Et De Montesquieu (1689-1755).....	30
2.2.4. Jean-Jacques Rousseau (1712-1778).....	31
2.2.5. 1776'dan 1848'e Değişim Süreci	32
2.3. Demokrasinin Uygulanış Biçimleri	36
2.3.1. Doğrudan Demokrasi	37
2.3.2. Temsili Demokrasi	37
2.3.3. Yanı Doğrudan Demokrasi	37
2.4. Demokrasinin Kendi İçinde Sınıflandırılması	38
2.4.1. Klasik (Çoğulcu) Demokrasi.....	38
2.4.2. Liberal Demokrasi.....	41
2.4.3. Müzakereci Demokrasi	41
2.4.4. Çoğunlukçu (Mutlak) Demokrasi	42

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SOSYAL DEMOKRASİ KAVRAMI	43-71
3.1. Sosyal Demokrasi Nedir	43
3.2. Sosyal Demokrasi'nin Ortaya Çıkışı	46
3.2.1. Tarihteki Sosyal Görüşler ve Temsilcileri	46
3.2.2. Sosyal Demokrasi'de Liberalizm Etkisi.....	47
3.2.3. Sosyal Demokrasi'de Marksizm Etkisi	49
3.2.4. Fabianizm	52
3.2.5. Revizyonistler ve Sosyal Demokrasi'nin Doğuşu.....	54
3.2.5.1. Eduard Bernstein	54
3.2.5.2. Karl Kautsky	58
3.3. Sosyal Demokrasi'nin İlkeleri, Nitelikleri	61
3.4. Avrupa'da Sosyal Demokrat Partiler	65
3.4.1. Alman Sosyal Demokrat Partisi	66

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. İSVEÇ'DE SOSYAL DEMOKRASİ MODELİ	72-87
4.1. Kuruluş Yılları	72
4.2. Olof Palm'ın etkisi	78
4.3. İsveç Sosyal Demokrat Partisi Programı	82
4.4. Sosyal Demokrat Refah Devleti	86

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. İNSAN HAKLARI KAVRAMI VE İSVEÇ'İN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	88-94
5.1. İnsan Hakları Kavramı ve Sosyal Demokrasi ile İlişkisi	88
5.2. İsveç'in İnsan Hakları Bakımından Değerlendirilmesi	92
SONUÇ	95
YARARLANILAN KAYNAKLAR.....	96
ÖZGEÇMİŞ	100

ÖZET

Sosyal demokrasi kavramı günümüzde, insan hakları ile birlikte değerlendirilen, evrensel bir düşünce sistemi olarak ön plana çıkmıştır. Demokrasi ve sosyal adalet, eşitlik kavramlarını içerisinde barındıran sosyal demokrasi, bu yönüyle insan hakları uygulamalarını büyük ölçüde etkilemiş, ortaya koymuş olduğu politikalarla, insan hakları kavramına şekil vermiştir.

Marksist düşünce yapısı içerisinde yoğrulan sosyal demokrasi fikri, Marksizm'in bir eleştirisi ya da üçüncü bir yol olarak değerlendirilen sonucu olarak değerlendirilecektir. Burada önemli olan unsur, Marksist düşünce yapısının anlaşılması, bu yapı ile arasındaki farklılıklarının ortaya konmasıdır.

Bu doğrultuda; demokrasinin, sosyal demokrasi düşüncesi içerisindeki belirleyici bir unsur olması nedeniyle, bu noktanın anlaşılması oldukça önemli görülmüştür. Demokrasi fikrinin gelişmesinde katkısı bulunan düşünürlerin fikirleri ve bu fikirleri etkileyen tarihi olayların ele alınması da yine önem verilecek olan bir husustur..

Sosyal demokrasinin kökeni incelenirken, sosyal demokrasi kavramının ortaya çıkışına neden olan diğer siyasi fikirlerin etkileri tahlil edilmeye çalışılacaktır. Sosyal demokrasinin, adı ile mütenasip olan sosyalizm ve demokrasiye olan vurgusunun nedenleri, bu tahliller sonucunda belirlenmeye çalışılacaktır.

İsveç'teki sosyal demokrat düşüncenin gelişmesi ve yerleşmesinin incelenmeye çalışıldığı bu çalışmada sosyal demokrasinin insan hakları vurgusunun üzerinde durulacaktır. Bu vurguya bağlı olarak, İsveç'in sosyal ve insan hakları politikaları ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler : Marksizm, Demokrasi, Sosyal Demokrasi, Refah Devleti, İsveç

ABSTRACT

In today's world, social democracy is a universally systematical ideology which is considered together with human rights social democracy that containing; democracy, social justice and equality values, have shaped the human rights conceptions with the policies they have put forth and also have a great impact on human rights applications.

In this study, by doing some researches about how democracy as a concept appeared in history, its development through the ages and also social democracy conceptions, basics and roots are aimed to be revealed.

It will be examined, the idea of social democracy that shaped in the Marxist ideologic system as a third way or critics of Marxism. Therefore it has so much importance to get crucial points of Marxism and make clear distinction between this two.

While making a clear distinction; democracy is an arbiter subject in social democracy idea, with this respect, it's hence very important.

While analyzing the root of social democracy; other political ideas is explained which led to appearance of this political thought. At the end of this study, the strong relationship of socialism and democracy in social democratic thought are revealed.

In this study, in which the development of social democratic idea and its settling thre is examined, the focus is on the effect of social democracy on human rights. In accordance with that, social and human right policies in Sweden are analyzed.

Key Words :Marxism, democracy, social democracy, welfare state, Sweden

GİRİŞ

18.yüzyıldan itibaren ortaya çıkan gelişmeler, insanoğlunun bu zamana kadar dağarcığında toplamış olduğu birikimlerle birlikte, ortaya; günümüz siyasetinde üzerinde çokça durulan kavramları, düşünceleri çıkarmıştır.

Fransız ve Amerikan Devrimleri, Sanayi Devrimi ve sonrasında yaşanan dünya savaşları şüphesiz bu gelişmelerin en fazla ele alınanları, değerlendirilenlerindedirler. Coğrafi keşifler, sadece gidilmeyen yolları, bilinmeyen ülkeleri ortaya çıkarmak için girişilen bir macera olarak başlamış olsa da, sonrasında birçok aydınlanmayı, gelişmeyi getirmiştir. Tıpkı coğrafi keşiflerin sonuçlarında olduğu gibi, her tarihi olay, durum beraberinde, kendisinden sonra gelişen bir sonucu getirmiştir.

Amerikan Devrimi'nin, düşüncelere yerleştirdiği özgürlük ve bağımsızlık kavramı, Fransız Devrimini ortaya çıkışı ile ve Fransız Devriminin sonuçları ile birleşince, monarşi kavramı; Sanayi Devriminin sonuçları ile ise “sermaye” kavramı, derinlemesine incelenen, eleştirilen bir pozisyona taşınmışlardır.

Şüphesiz bu sonuçlar, sorunları da beraberinde getirmiş, ortaya çıkan “zehirlerin” “panzehirleri” aranmıştır. Sanayi Devrimi ile birlikte, sınıf kavramının belirginleşmesi ve beraberinde “eşitlik” sorununu getirmiş olması, fikir alanındaki etkisini karşıt fikirlerin ortaya çıkmış olması ile göstermiştir.

Marksizm'in işçi sınıfının sorunlarına çözüm üretmek amacı ile geliştirdiği fikirler, insanoğlu özgürlük, eşitlik kavramları üzerinde düşünmeye başladığından beri gelişmekte olan demokrasi ve liberalizm kavramları, siyasal sistemlerin sürekli olarak, farklı gelişmeler yaşamasını sağlamıştır. Marksizm'in gelişen düşüncesi ile birlikte eksiklerinin, farklı değerlendirmelerinin ortaya çıkması, onun yeni düşüncelerin kaynağı halini almasında etkili olmuştur.

Marksizm’de vurgulanan özgürlük ve eşitlik kavramlarının tarih boyunca tartışılan bir kavram oluşu, demokrasinin de açıklanabilmesinde göz önünde bulundurulacak önemli bir olgudur. Demokrasi tanımlanmalarında görülen vurgularda, bu kavramlar önemli bir yer tutmaktadır.

Bunlarla birlikte, demokrasinin tanımlanmasındaki çeşitlilik sorunu, farklı yapılarıdaki farklı devletlerin, yapılarından kaynaklanan değişik şekilleri uygulamaları ve demokrasinin bu şekilde tanımlanmalarından kaynaklanmaktadır. Bu tezde farklı demokrasi tanımlamalarıyla, demokrasinin çözümlenmesinin yapılması amaçlanmaktadır.

Demokrasi tanımlanmalarında görülen bu çeşitlilik, demokrasinin barındırması gereken özelliklerin açıklanması ile daha rahat ortaya koyulabilmektedir. Sağlıklı bir demokratik sistemi tanımlamak için, olmazsa olmazlarının kesin bir şekilde belirlenmesi gerekmektedir. İçeriği belirlenen bir kavram, ondan beklenenleri karşılayabilmesi konusunda daha rahat değerlendirilir ve bu şekilde tanımlamadaki farklılıkların bir şekilde önüne geçilmiş olunur.

Sosyal demokrasinin kaynağını teşkil eden Marksizm’in açıklanması, ideolojik temellerinin, önceliklerinin, hedeflerinin incelenmesi, sosyal demokrasi’nin insan haklarına etkisini inceleme amacı taşıyan bu çalışmanın ilerlemesinde oldukça kolaylaştırıcı bir rol oynayacaktır.

Bununla birlikte, sosyal demokrasideki demokrasi vurgusunun açıklanması, demokrasi kavramının incelenmesi ile daha anlamlı bir durum taşımaktadır.

Öyle ki demokrasinin; içinde barındırdığı eşitlik, adalet ve özgürlük kavramlarına; diğer demokrasi türlerinden farklı bir şekilde, aynı anda sahip olmayı amaçlaması bakımından sosyal demokrasi, demokrasi kavramının incelenmesi ile birlikte daha kolay anlaşılabilir bir hal almaktadır.

Bu iki kavramın incelenmesi ile tanımlanmaya çalışılacak olan sosyal demokrasi’nin, günümüz dünyasında, sürekli dillendirilen, ele alınan ve birçok şekilde

yıpratılan bir kavram halini alan insan hakları ile ilişkisi yine oldukça farklı bir duruşa sahiptir.

İnsan hakları kavramı, anlamındaki genişlik nedeniyle, çok farklı boyutlarda değerlendirilen ve çoğu zaman istismar edilen bir kavramdır. Hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması konusunda yaşanan tanım kirliliği bu istismarın nedenlerindedir.

Sosyal demokrasinin, demokrasi ve Marksizm'den ayrı bir yere sahip olması, onun insan hakları, adalet ve özgürlüklere karşı olan duruşu, sahip olduğu düşünce sistemidir. Bu nedenle sosyal demokrasinin insan haklarına etkisini inceleme amacı aslında sosyal demokrasi düşüncesini anlamaya çalışmaktır.

Bu çalışma bu amaç doğrultusunda, "Marksizm" temeline dayanan, demokrasi ile beslenen sosyal demokrasinin insan haklarına etkisi, İsveç örneği ele alınarak incelenecektir. İsveç'in sosyal demokrat devlet sistemleri arasındaki gelişmişliği ve sorun çözme kapasitesi, onun örnek ülke olarak ele alınmasının nedenidir.

İsveç'in sosyal demokrat sistem içerisindeki başarısı iddiası ortaya konulurken, Esping Andersen'in refah toplum modelinden faydalanılmıştır. Bu model, ekonomi ile alakalı olan sosyolojik bir tahlilin yapılabilmesini kolaylaştıran bir araç olarak, çalışmaya ışık tutacaktır.

Esping-Andersen'in İsveç'i sosyal demokrat refah devleti grubuna aldığı bu modellemede, İsveç'in sosyal politikalarındaki sosyalleşme çabası etkin rol oynamıştır. Refah devleti kavramının ele alınmış olması, aslında sosyal demokrat yapının güçlülüğünün bir kanıtı olarak ileri sürülmüştür ve sosyal politikadaki gelişmişliğin insan haklarına yaptığı doğrudan etki incelenecektir.

İnsan haklarının, sosyal demokrasinin bir parçası olarak görüldüğü bu çalışmada, sosyal demokrasinin, sosyal politikaların gelişmiş olduğu İsveç toplumundaki yapı incelenmeye çalışılacaktır.

Sonuç olarak ortaya konmak istenen tez, sosyal demokrasinin insan haklarına yaptığı doğrudan katkı ve insan haklarının sosyal demokrasi kavramının tanımlanmasındaki güçlü gerekliliğidir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. MARKSİZM

Sosyal demokrasinin kuramsallaşmasında ve teorik temellerinde Marx ve Engels'in fikirleri yatmaktadır. Marksizm'in kurucusu olarak bilinen Karl Marx, Hegelci öğretiden etkilenmiş ve Hegel'in diyalektik yöntemiyle Feuerbach'ın maddeciliğini birleştirme çabası taşımış bir düşünür olarak, düşünsel alanda kendini göstermeye başlamıştır. Rheinische Zeitung gazetesinde yazdığı yazılar, bu gazeteyi devrimci demokrasinin yayın organı haline getiren önemli etkilerdendir.

Marx ve Engels, insanın insan üzerindeki egemenliğinin ve sömürünün her türlü biçiminin ortadan kaldırıldığı bir toplum düzeni öngörmüşlerdir.¹

Che Guavera'ya göre; “ Marx'ın değeri sosyal düşünce tarihinde aniden ürettiği nitelikli değişimdedir. Geçmiş yorumlar; işleyişini anlar ve geleceği öngörür. Öngörünün yanı sıra (ki bu şekilde bilimsel gerekliliğini de yerine getirecekti) devrimci bir fikir de sunmuştur: Dünyayı yorumlamak yetmez, değiştirilmelidir.”² Adrienne Rich'e göre de Marksizm, var olan, sabit insan ilişkilerinin nasıl o hale geldiğinin tarihsel hafızası üzerine kuruludur.³

Karl Marx'ın Kapital ile ortaya koymuş olduğu ekonomik gerçeklik ve gelişme, onun sanayi toplumunun gelişmelerine, değişimlerine ve sonuçlarına bakış açısını, eleştirisini yansıtan bir eser olarak ele alınmaktadır. Kapital'de kapitalist sistemin eleştirisi

---

¹ İbrahim Sarıtaş, Geçmişten Günümüze Sosyal Demokrasi, Orion Yayınevi, Ankara, 2008 s.22.

² Ernesto Che Guevara, Notes for the Study of the Ideology of the Cuban Revolution, Ocean Press, Melbourne&New York:, 2003 s.123.

³ Adrienne Rich; Manifesto, Nokta Kitap, İstanbul, 2009 s.15.

yapılmaktadır ve Marx'ın iktisat teorisi olarak, siyasi görüşlerinin temelini, nedenini oluşturmaktadır.

Göze'ye göre Marksizm, sadece Karl Marx'ın görüşlerinden oluşan bir ideoloji değildir. Birçok düşünceyi içerisinde barındırmaktadır, birçok düşüncenin sentezidir.⁴

Karl Marx ve Friedrich Engels'in ortaya çıkarmış oldukları Komünist Manifesto, sömürülmüş insanların tarihsel dramını anlatan bir eser, fakir insanların özgürlük mücadelesini destekleyen en iyi kaynak olarak görülmektedir.⁵ 1848 yılında Almanca Manifest der Kommunistischen Partei adıyla basılan, "Komünist Manifesto"da Engels'in katkısı olmakla birlikte büyük bir kısmı Marx'a aittir.

Marksizm'in anlaşılabilmesi için tarihsel nedenlerini, düşünsel temellerini ve gelişimini incelemek, bu noktada oldukça yararlı olacaktır.

1.1. Marksizm'in Tarihsel Kökeni

Sanayi Devrimi'nin devrim olarak adlandırılması, büyük oranda ortaya çıkardığı sonuçlar itibariyle önemli bir detaydır. Sanayi Devrimi'nin peşinden getirdiği gelişmeler, sadece sanayileşmenin ekonomik sonuçlarını değil sosyolojik ve siyasal sonuçları ile açıklanabilecek, açıklanması gereken noktalardır. Sanayi Devrimi'ni bu bakımdan incelediğimizde, ortaya çıkarmış olduğu işçi sınıfı ve beraberindeki sorunlar, onun devrim niteliğini doğrular bir şekilde ortaya koymaktadır.

Marx'ın ele aldığı şekli ile işçi sınıfı sadece fabrika çalışanı olarak değerlendirilmemiştir. Sanayi devrimi ile birlikte giderek nüfusu artan bu sınıfın, küçük zanaatkârın büyük üretim tesisleri karşısında erimesi ile birlikte mülksüzleştiği yine dikkat çeken bir noktadır. Makineleşme ile birlikte vasıfsız konuma gelen bu kesim, mülksüzleşme ile birlikte statü kaybına da uğramıştır. Manifesto'nun sonunda bu kesim“ zincirlerinden başka kaybedecek bir şeyi olmayanlar” olarak isimlendirilmiştir.

---

⁴ Ayferi Göze, Siyasal Düşünceler ve Yönetimler, Beta Basım, İstanbul, 2000, s.272.

⁵ Armando Hart; Manifesto; Nokta Kitap, İstanbul, 2009 s.27.

Bu dönemde yaşanan süreç sadece mülksüzleşme olarak ifade edilen bir olgu değildir. Toplumsal kesimler arasındaki farklılaşma hayatın her alanında tespit edilebilir bir hal almıştır. Burjuvanın kafe ve dernekler çatısında birleşmesinin yanında alt sınıflar kendi birleşme olanaklarını ortaya koymuşlardır. Sendikaların, toplulukların ortaya çıkması bu sürecin bir ürünüdür. Emek, bu süreç içerisinde feodal bağımlılık ilişkisinden farklı olarak, kapitalist toplumun başat üretici gücü olarak ön plana çıkmıştır. Bununla birlikte emeğin ön plana çıkması bazı haklar çerçevesinde gelişmemiştir ve kırsal ekonominin doğal dayanışma ilişkilerinden çok uzaktır. Mülksüzleşmenin tanımı, sadece maddi olarak azalmayı içermemektedir. Maddi yoksunlukla birlikte, işçi sınıfının toplumsal şekillenmede hayatta kalmalarını sağlayan tüm toplumsal ilişkilerden soyutlanmaları açıklaması da mülksüzleşmeyi tanımlayabilecek bir başka noktadır.

Marx'ın kapitalizmin “kendi mezar kazıcısı” olarak adlandırdığı proletaryadır. Proleterya, kapitalizmin yarattığı ücret sistemi içerisinde ortaya çıkmıştır ve “mezar kazıcısı” olarak değerlendirilmiş olması, onun kapitalizme karşı girişeceği, giriştiği savaşla ilgili bir atıftır.

Sanayileşmenin doruk noktasında olduğu dönemde, makineleşme ile birlikte işçi sınıfının ücret sistemi içerisinde daha da artan mağduriyeti, bir süre sonra bu sınıfın tepkisi ile gelişen bir şekilde yasaklara neden olmuştur. Makineleşmeyi protesto eden işçileri idam cezalarıyla durdurmaya çalışan sermaye, işçi sınıfının sendikalar vasıtası ile birleşmesini, liberal ekonominin zararına olduğu için kabul etmemiştir. Bu anlayışın temelinde liberal ekonominin, ekonomik dengelerin bir süre sonra, hiçbir müdahale olmadan dengeye geleceği düşüncesi yatmaktadır. Sendikalar, bu sistem içerisinde müdahaleci bir oluşum olarak görüldüklerinden- ki işçi sınıfının aleyhinde bir müdahale söz konusudur- yasaklanmışlardır.

Tüm bu yasaklamalara rağmen, gizli örgütler, sendikalar, birlikler kurulmaya başlanmıştır. Bu gelişmelerin ışığında ortaya çıkan fikirlerde de yine, işçi sınıfının sorunları ve toplumsal olarak belirsiz bir konuma sürüklendiği ön plana çıkmaktadır. İlerleyen bölümlerde, daha detaylı olarak üzerinde durulacak olan Fabianizm'in ortaya çıkışı yine böyle bir ortamda olmuştur. Yine bu dönemde Proudhon ve Bakunin gibi

anarşist düşünceye sahip isimlerin fikirleri etkilerini göstermiştir. Bunun en büyük kanıtı İspanya İç Savaşı olarak gösterilmektedir.⁶

İngiltere’de işçi hareketlerinin elde ettiği başarı Marx’ın ürünlerini verdiği 19.yüzyılda gelişmiştir. Marx’ın işçi devrimini İngiltere’de beklemesi, bu ülkedeki işçi hareketinin bu olgunluğundan kaynaklanmaktadır. Fakat bu özellik, İngiliz işçi hareketinin, daha demokratik olarak algılanabilecek yollarla elde ettiği haklardan başka bir biçimde kendini gösterememiştir.

Marx’ın görüşleri şüphesiz bütün bu sosyal, tarihi olaylarla beslenmiş bir süreç tarafından beslenmiş ve ortaya çıktığı zamanın koşulları ile olgunlaştırılmıştır.

Marx ve Engels’in birlikte ortaya çıkarmış oldukları “Komünist Manifesto” Marksizm’in önemli bir belgesi olarak görülmektedir. Komünist Manifesto; o ana değin bütün insanlık tarihinin sınıf mücadelelerinin tarihi olduğu düşüncesini proleteryanın zaferinin sınıflı topluma son vereceği öngörüsü ile birleştirirken, küçük ölçekli komünal yaşam denemelerinde somutlanan “toplumsal ütopya” arayışlarını sınıf mücadelesine sırt çevirmekle eleştirmiş ve komünizme giden yolda acil talepleri ortaya koymuştur.

Marksizm’in incelenmesinde şüphesiz “Komünist Manifesto” önemli bir yer alacaktır.

1.2. Marksizm’in Temel Unsurları

Marksizm bir felsefe, bilim dalı kısaca bir öğretisi olarak kabul edilmektedir. Marksizm’in yaratıcısı olarak da Karl Marx ve Friedrich Engels’in eserleri, bu fikrin incelenmesi, anlaşılmasında büyük bir öneme sahiptir. Komünist Manifesto, Marksizm’in temel felsefesini anlamak için gerekli olan temel eserlerden biridir. Marksizm’in net bir şekilde anlaşılabilmesi bu eserin idraki ile mümkündür. Komünistler Birliği’nin 1847 Kasımında Marx ve Engels’e gerek kuramsal olarak, gerekse de uygulamada yol gösterici olarak bir parti programı hazırlamaları isteğini iletmesi, Komünist Manifesto’nun ortaya

---

⁶ Ahmet Berkmen, Marksizm: Praksis’in Teorisi, 19.yüzyıldan 20.yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Derleyen Birsen Örs, s.172.

çıkmasına sebep olmuş bir olay olarak bilinmektedir. Şunu belirtmek gerekir ki, Komünistler Birliği, etkinliklerini gizli olarak yürüten bir birlik olarak bilinmektedir ve bu birliğin böyle bir girişimde bulunması, komünist hareket için oldukça önemlidir. Manifesto'nun büyük bir bölümü Marx'a ait olarak bilinse de, Engels hem düşünsel alanda, hem de maddi olarak Marx'ı destekleyen bir arkadaşı olarak maddi alanda, manifestonun ortaya çıkmasında büyük pay sahibidir.

Komünist Manifesto'nun başlangıç cümlesi oldukça ilginçtir. Avrupa'nın bir korkuya büründüğünün ve bu korkunun Komünizm'in görüntüsüne, varlığına duyulan korku olduğunun ifadesi, Manifesto'nun yazılmış olduğu tarihin siyasi, sosyolojik durumunu özetler niteliktedir.

Komünist Manifesto; burjuvazi ve proleterlerin, zamanın gelişmeleri içerisindeki durumlarını tahlil etmekle birlikte, bu iki grubun tanımlanmasını oldukça açık bir şekilde yapmaktadır. Proleterler, emeğinden başka satacak hiçbir şeyi olmayan kesimi, burjuvalar ise ücretli emekçi çalıştıran, üretim araçlarına sahip olan kesimi tanımlamak için kullanılmaktadır.⁷ Manifesto'da ayrıca Lumpen Proleterler olarak isimlendirilen grup ile ise işsiz kalmış, sınıf bilinci olmayan ve artık emek piyasasının bir parçası olamayan işçi grubu anlatılmaktadır.

Komünist Manifesto'da proleteryanın, güncel gelişmeler karşısındaki durumu şu şekilde ifade edilmektedir: "Eski toplumun varlık koşulları, proletaryanın varlık koşulları içinde zaten yok edilmiş durumdadır. Proleter mülksüzdür; karısı ve çocuklarıyla ilişkisinde artık burjuva aile ilişkileriyle ortak hiçbir yan yoktur; İngiltere'de nasılsa Fransa'da da aynı olan, Amerika'da nasılsa Almanya'da da aynı olan modern sanayi işçiliği, sermayenin boynuna geçirdiği bu modern boyunduruk, proleterin üstünden her çeşit ulusal karakteri sıyrıp atmıştır."⁸

Manifesto, işçi sınıfının sorunlarını ve bu sorunları ortaya çıkaran süreci tahlil ederken, kapitalist sistemin özelliklerine vurgu yaparak, bu yapıyı eleştirmiştir. Manifestonun sıkça üzerinde durmuş olduğu konu, sanayileşmenin getirmiş olduğu

---

⁷ Komünist Manifesto, K.Mar-F. Engels, Can yayınları, İstanbul, 2010, s.48.

⁸ K. Marx & F.Engels. a.g.e, s.48.

fakirleşmedir. Bu fakirleşme, toplumun tüm kesimlerinde görülmemektedir. Sermaye sahibi kesimin giderek zenginleşmesi ve emekten başka hiçbir şeye sahip olmayan işçi sınıfının, sahip olduğu ya da olamadığı haklar, toplumsal adaletsizliğin en belirgin örneği olarak ortaya konulmuştur. İşçi sınıfının bu adaletsizliğin içerisinde doğan bir sınıf olduğu yine eserde üzerinde durulan bir konudur. Bu nedenle, kendi hakkını aramak işçi sınıfı için doğal bir konudur ve aslında Burjuvazi kendi mezar kazıcılarını yetiştirmektedir.

Manifesto kadınlar ve aile konularına değinerek, komünizme bu konuda yönelen eleştirilere karşılık vermekte ve kendi fikrini ortaya koymaktadır. Kadınların burjuvazi tarafından sömürüldüğünü ve burjuvazinin tüm üretim araçlarını ortaklaşa kullanma zihniyetinin, kadını üretim aracı olarak görerek bu konuda da zuhur ettiğini belirtmektedir.⁹

Marksizm'in en önemli eserlerinden olan Komünist Manifesto "Sosyalist ve Komünist Literatür" başlığı altında; "Gerici Sosyalizm", "Tutucu Sosyalizm ya da Burjuva Sosyalizmi" ve "Eleştirel Ütopyacı Sosyalizm ve Komünizm" incelemelerinde bulunmuştur.

Gerici Sosyalizmi; feodal sosyalizm, küçük burjuva sosyalizmi, Alman sosyalizmi olarak başlıklandırıldığı Manifesto'da Feodal Sosyalizm aslında olağan durumu farklı bir şekilde eleştiren bir anlamı içermektedir. Aristokrasinin , Feodal rejimin yararlanıcılarının, burjuvazinin yükselişinden duydukları rahatsızlıkla, işçi sınıfını kendi taraflarına çekmek, destek görmek için, içerisinde buldukları girişimler açıklanmıştır. Proleterya'nın bu durum karşısında, Feodallerin gerçek yüzlerini gördükleri ise yine açıklanan bir konudur.

Küçük burjuva sosyalizmi yine, burjuvanın artan sermayesi ile kendi statüleri tehlikede olan mal sahipleri, küçük sermaye sahiplerinin mücadelesini anlatmaktadır. Aslında bu gurubu, modern burjuvazinin habercisi olarak görülmektedir. Bu gurubun temel amacı eski olanaklarına sahip olmak ve modern burjuvazinin gelişmesiyle kayıp ettiği olanakları tekrar kazanmaktır.

---

⁹ K. Marx & F.Engels. a.g.e, s.71.

Alman sosyalizmi ile aslında, çok fazla eleştirilen bir bakışa sahiptir. Fransız sosyalist düşüncesini kendi fikirleri ile birleştiren Alman düşünürlerin ortaya çıkarmış oldukları bir düşünce yapısı olarak belirtilen Alman sosyalizmi, gerçek sosyalizm olarak ortaya konmuş ve aslında komünist sistemi eleştiren bir yapıya sahip olan bu düşünce, çürümüş bir düşünce olarak adlandırılmıştır.

İkinci başlık altında incelenen “Burjuva Sosyalizmi”, burjuvazinin kendi çıkarlarını korumak için “sözde” iyiliklerinden bahsederek, işçi sınıfının şartlarının iyileştirilmesinin temel nedeni olarak bunu görmektedir. Bu şekilde, kendi iktidarı bozulmayacak olan burjuvazi, emeği sövmeye devam edecektir. İşçi haklarındaki iyileştirmeler sadece ağızlara bir parmak bal çalmak, olarak ifade edilmektedir.

Üçüncü başlıkta incelenen; “Eleştirel- Ütopyacı Sosyalizm ve Komünizm” ise aslında, proleteryanın taleplerini ifade eden literatürden çok farklı olarak ortaya konmuştur. Fourier, Saint-Simon ve Owen gibi düşünürlerle atıfta bulunulmuş¹⁰ ve bu düşüncelerin olgun komünist düşüncelerin henüz gelişmemiş dönemde doğmuş olduğu belirtilmiştir. Bu gurubun ortak yol bulma çabasını ve işçi sınıfının desteklenmesi için yapılan planlarını, burjuvazinin eteğine sığınma, ondan yardım dileme olarak ifade eden Komünist Manifesto, bu şekliyle kendi amacı doğrultusunda oldukça açık bilgiler vermektedir.

Marx ve Engels, Komünistlerin, yukarıda detaylıca incelenen gruplardan farklarını ortaya koyarak, kendi nihai amaçlarını açıkça belirtmişlerdir. Eserde, Almanya'nın proleter devrime daha yakın olduğu ifade edilmiştir ve bunun nedeni olarak gelişmiş bir işçi sınıfını ve çok yakında olan burjuva devrimi olduğu öne sürülmüştür. Burjuva devriminin hemen ardından proleter devrimin geleceğini ortaya atılmış ve bunun en olgun şartlarına sahip olan ülke olarak Almanya gösterilmiştir.

Marksist düşünce yukarıda da görüldüğü gibi, ideolojisini proleteryanın üstün olduğu bir toplum üzerine kurmuştur. Bu nedenle devrimi mecburi istikamet olarak görmektedir.

---

¹⁰ K. Marx & F.Engels a.g.e. s.85.

Marksizm; eşitlik savaşını proleterya diktatörlüğüne ve bunun sonrasında, eşitlik ve özgürlüğün hakim olacağı komünizmine götürmeyi amaçlamaktadır.

Marx'ın bakış açısını disiplinleştiren diyalektik yöntemdir. Marx, diyalektiği Hegel'den alır; ancak onu ters çevirerek ayakları üzerine oturtur. Hegel, (diyalektik ile) düşünceler arasında çatışmaları incelemiştir. Marks ise çatışmayı, uyumsuzluğu bizzat yaşanan dünya içinde bulmuş ve düşüncelerin aslında çatışma ve uyumsuzlıklardan kaynaklandığını ileri sürmüştür. Bu konuda Marks, Kapital'in ikinci Almanca baskısına 1873'te yazdığı Sonsöz'de diyalektik yöntem için şu belirlemeyi yapar:

"Benim diyalektik yöntemim, Hegelci yöntemden yalnızca farklı değil, onun tam karşıtıdır da. Hegel için insan beyninin yaşam süreci, yani düşünme süreci - Hegel bunu "fikir" (idea) adı altında bağımsız bir özneye dönüştürür -gerçek dünyanın yaratıcısı ve mimarı olup, gerçek dünya, yalnızca "fikir" in dışsal ve görüngüsel (fenomenal) biçimidir. Bizim için ise tersine, fikir, maddi dünyanın insan aklında yansımasından ve düşünce biçimlerine dönüşmesinden başka bir şey değildir."¹¹

Markist felsefe materyalist bir temele dayanarak, sistemi ve çözümleri ekonomik fikirlerle açıklamayı seçmiştir. Marx'ın "Kapital" adlı eserinin felsefe eserinden çok, iktisat üzerine bir eser olarak görülmesinin temel nedeni budur. Pek tabii ki Marksizm ekonomik temellere sahip olmanın yanında, bunu bir felsefe haline getirmiş ve sosyolojik bir boyuta taşımıştır.

1.3. Marksizm'de Önemli Kavramlar

Marx, toplumu çelişkileri ile birlikte evrilen bir süreç olarak tasavvur etmektedir. Marx'ın amacı, bireysel ve toplumsal ilişkileri izah eden evrensel ilkeleri nihai olarak ortaya koyabilmek değil, belirli toplumsal oluşumlardaki değişimleri yöneten düzenlilikleri anlayabilmektir.¹² Marx'a göre bilginin yapısı, özü sürekli değişse de biçimi sabit olan bir şekildedir.

---

¹¹ Karl Marx, Kapital, Cilt.I, Sol Yayınları, Ankara, 1976, s.29.

¹² Duncan K. Foley, Kapital'i Anlamak, Ankara, Arkadaş Yayınları, 2010, s.1.

Kapital’de Marx toplumu alt yapı ve üst yapı olmak üzere iki grupta incelemiştir. Alt yapı, toplumun ekonomik üretim ilişkisidir. Yani; üretim tarzı, üretici kuvvetler ile bunlara karşılık gelen ekonomik ilişkiler sistemidir.

Üst yapı ise, toplumun alt yapısı üzerinde şekillenen siyasal, hukuksal, kültürel ilişkilerdir. Üst yapı daha çok kültür ve düşünsel alanda gelişen olayları kapsamaktadır.

Kapital’in iktisadi teorisini incelemek, sosyolojik ve felsefi boyutunun temelini oluşturması bakımından önemlidir.

Marx’a göre değer, üreticilerin meta içerisinde maddileşen sosyal emeğidir. Bir metanın büyüklüğü, üretim safhasındaki emek miktarı ile belirlenir. Metanın değeri, kapitalist sistemlerde maddi bir ögeye bürünmektedir. Emek bütün mallar için tek ortak ögedir. Marx malların kullanım ve değişim değerine sahip olduğunu belirtmektedir. Ona göre mallar kullanırken sağladıkları fayda ile ve herhangi bir malla değiştirilebilme güçleri ile ilgili olarak değere sahiptirler.

Marx’ın “Artık Değer” kuramı oldukça önemlidir. Bu kurama göre; bir işçinin aldığı ücretten daha fazla değer yaratması ve aradaki farkın patrona geçmesidir.¹³ Bu kavramla birlikte oldukça açık bir şekilde ifade edilen konu sömürüdür. Bu nokta emeğin sömürüldüğünü tanımsal olarak ortaya koymuştur. Bu kavram işçilerin yaratmış olduğu değerın büyüklüğüne dikkat çeker. Herhangi bir hammaddenin tek başına sahip olduğu değer, onun iş gücü ile değiştirilmiş hali ile kıyaslanamaz.

Marksist toplumun ekonomik yapısı yine Kapital’de anlatılan bir olgudur. Bu duruma göre, Komünist toplumda, üretim araçları üzerinde kolektif sahiplik, toplumsal mülkiyet söz konusudur. Bu noktada üretim miktarlarının belirlenmesi kar amacı ile değil, toplumun faydası gözetilerek yapılmaktadır. Bu durum sömürülmeyen iş gücünü ortaya çıkarır. Toplumun faydası güdüldüğünden sınıfsız bir toplum ortaya çıkacak ve gittikçe devlet otoritesine ihtiyaç duyulmayan bir yapı baş gösterecektir.¹⁴

---

¹³ Duncan K. Foley, a.g.e s.49.

¹⁴ Ali Engin Yurtsever, Marksizme Giriş Temel Kavramlar, Sorun Yayınları, İstanbul 2005, s. 105-106.

Marksizm; Karl Marx'ın bütün görüşlerini kapsayan geniş bir ideolojidir. Bu nedenle Marx'ın açıklamış olduğu kavramların açıklanabilmesi, Marksizm'in bütün olarak anlaşılmasında oldukça önemlidir.

1.3.1. Materyalizm

Materyalizm esas olanın madde olduğunu savunan bir görüştür. Materyalizme göre yalnızca madde gerçektir ve maddenin değişimi dışında hiçbir gerçek bu düşünce biçimine göre gerçek değildir. Dünya'daki tek öz maddedir ve ruh yoktur. Materyalizm dinlerin doğüstü olaylarını ve tanrıyı reddeder.¹⁵

Karl Marx, materyalist bir düşünceye sahiptir. İdealizmi ve evreni ve maddeyi ruhun yaratmış olması fikrini reddeder. Bütün varlıkların başlangıcı Marx'a göre maddedir. Düşünce yine beynin ortaya çıkarmış olduğu bir üründür.¹⁶

1.3.2. Diyalektik

Diyalektik kavramı, başlangıçta tartışma sanatı, ya da çelişkili yollardan muhataplarını ikna etme sanatı anlamına gelmektedir. Karşıtlıkları kullanarak gerçekleştirilen akıl yürütme biçimidir, diyalektik ve Sokratik yöntem, tartışma ve düşünme sanatı olarak diyalektiğin Antik Çağ'daki en yetkin halidir.

Marx bu konuda kendini Hegel'in öğrencisi olarak görmüştür. Onun diyalektik fikrinden etkilenmiştir.

Hegel diyalektiği düşüncenin hareketini konu edinir. Kavramların bağlantılarını birbirlerinden doğuşunu ve birbirine bağlanışını araştırır¹⁷. Hegel'de diyalektik bir gelişme kuramı ve inceleme araştırma yöntemi olarak karşımıza çıkar.¹⁸

---

¹⁵ Ahmet Cevizci, Felsefe Sözlüğü, Paradigma Yayınları, İstanbul, 2000, s.269.

¹⁶ Roger Garaudy, Marks İçin Anahtar Çeviren, A.Tener Kışlalı, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1968, s. 92-93.

¹⁷ Aydın Çubukçu, Teoride ve Eylemde Diyalektik Materyalizm, Evrensel Basım Yayın, İstanbul, 1998, s.23.

¹⁸ Hüsnü Aksoy, Marksizmin Temel Kavramları, Sorun Yayınları, İstanbul, 1994, s.38.

Hegel'in diyalektiği bütün toplum ve düşünce evrenini bir süreç, sürekli hareket değişme ve evrim için de kavrayan ilk felsefe metodudur. Hegel diyalektiği tamamen idealist bir biçimde yorumlamıştır.¹⁹

Marx ise Hegel'in diyalektik fikrinden materyalist yorumuyla ayrılmaktadır. Marx'ın diyalektik açıklaması "Materyalist Diyalektik"tir.

Hegel herşeyin birbiriyle bir bütün olduğunu, etkileşimde bulunduğunu kabul etmiştir. Hiçbir nesne etrafındaki olaylardan bağımsız olarak ele alınmaz. Aynı zamanda herşey; hareketi, yenilik ve değişim içerisindedir. Aynı zamanda Hegel'e göre herşey karşıtını içerisinde taşır ve herşeyin bir karşıtı vardır. Hegel değişme ve gelişme ayrımına gitmiştir. Ona göre değişme birden aniden gerçekleşir fakat gelişme bir süreç ile gelişir.²⁰

Hegel; gelişme ve olgunlaşma aşamalarını kendi içerisinde sınıflandırmıştır. Ona göre bu süreç tez, antitez ve sentezden meydana gelmektedir. Bu aslında birbirlerinin zıttı olan fikirler anlamına gelmektedir. Hegel'e göre gerçek ancak zıtlıklardan ortaya çıkabilecek bir olgudur.

Marx hernekadar Hegel'den etkilendiğini belirtmiş olsada, Onun diyalektik anlayışını tamamen farklı olarak ele almıştır. Marx diyalektiği materyalist temeller üzerine oturur. Marx bunu Kapital'in ikinci cildinin sonsözünde şöyle belirtmektedir.

"Benim diyalektik yöntemim, Hegelci yöntemden yalnızca farklı değil, onun tam karşıtıdır da. Hegel için insan beyninin yaşam süreci yani düşünme süreci, Hegel bunu 'Fikir' adı altında bağımsız bir özneye dönüştürür, gerçek dünyanın yaratıcısı ve mimarı olup, gerçek dünya, yalnızca 'Fikir'in dışsal ve görüngüsel (phénoménal) biçimidir. Benim için ise tersine, fikir, maddi dünyanın insan aklında yansımından ve düşünce biçimlerine dönüşmesinden başka bir şey değildir."²¹

---

¹⁹ Erdoğan Başar, Sosyalizm Sözlüğü, Toplum Yaymevi, Ankara, 1965 , s.33.

²⁰ Doğan Ergun, Sosyoloji El Kitabı, Gerçek Yayınları, İstanbul, 1993, s.37.

²¹ Karl Marx, Kapital, Birinci Cilt, Sol Yayınları, Ankara 1993, s. 28.

Diyalektik materyalizmin yasalarını şu şekilde özetlemek mümkündür:

- 1- Niceliğin Niteliğe, aşamalı niceliksel değişimlerin devrimci niteliksel değişimleri doğurmasına uygun olarak dönüşmesi yasası;
- 2- Somut gerçekliğin bir karşıtlar ve çelişkiler birliği olduğunu kabul eden zıtların birliği yasası;
- 3- Karşıtların çarpışmasında karşıt bir şeyin diğerini olumsuzladığını ve bunun da, karşılık olarak, olumsuzlanmış olan terimlerin her birinden, bir ögeyi koruyan tarihsel gelişmenin daha yüksek bir düzeyinde olumsuzlandığını ileri süren olumsuzlamanın olumsuzlaması yasası.²²

Marx; materyalist diyalektiği, tarih anlayışına da yansıtmıştır. Onun tarihi olayları açıklama yöntemi, yine materyalist kavramlar üzerinden olmuştur. Bütün tarihsel olayları, süreci insan eylemlerinin toplamı olarak görmüştür ve bu nedenle maddeye olan vurgusu ön plana çıkmaktadır. Tarihsel olayların nedenlerinde ekonomik nedenler yatmaktadır.

Marx'ın tarih anlayışı; üretim sürecini dolaysız maddi üretimden başlayarak açıklanmasına ve sivil toplumun, bütün tarihi temeli olarak kavranmasına dayanan bir anlayıştır.

1.3.3. Sosyal Evrim

Marx, her toplumda, üretim araçlarının gelişmesine, değişmesine bağlı olarak bir değişme söz konusudur. Tarihsel materyalizm düşüncesi içerisinde bu, ilkel komünizm, feodalizm, kapitalizm, sosyalizm ve komünizm şeklinde toplum biçimlerinin ortaya çıktığını ya da çıkacağı görüşü ile açıklanmaktadır.²³

Marx toplumun alt yapısını ekonomik bir temelde incelediğinden, üretim araçlarının değişmesini toplumun yapısını değiştiren bir unsur olarak ele almıştır. Ona göre, üretim araçlarındaki değişme, gelişme ya da üretim araçlarına kimin sahip olduğu

---

²² Tom Bottomore, Marksist Düşünce Sözlüğü. Çeviren, Mete Tunçay, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001, s.155.

²³ Cevizci, a.g.e. s. 625.

ayrıntısı, toplumsal yapıyı değiştiren bir unsurdur. Bu yine Marx'ın materyalist anlayışının bir kanıtıdır.

Marx'a göre bütün toplumların tarihi aynı zamanda sınıfların savaşının tarihidir. Sınıflar arasındaki çatışmaların yeni olgular doğurması ile ya da sınıfların yok olması ile kurulmuşlardır. Marx'ın üzerinde önemle durduğu iki sınıf ise Burjuvazi ve Proleterya'dır. Aslında Marx'ın bu sınıfların açılımı üzerine daha detaylı bir anlatımı ise, ücretli işçiler, toprak sahipleri ve kapitalistlerden oluşmaktadır.

Marx'ın sosyal evrimin gerçekleşmesi ile ilgili düşüncesi, toplumun sınıfları arasındaki mücadele ile aşama aşama gerçekleşecek olması üzerine kurulmuştur. Ona göre ilkel toplumdan kapitalist topluma kadar olan süreçte, üretim araçları üzerindeki farklılaşma ve ekonomik durum temel olmuş, bu nedenlerle çıkan çatışmalar sosyal evrimin kaynağı olmuştur. Sosyal evrim bu süreç içerisinde işlerken, kapitalist toplumdan sonra ortaya çıkacak toplum modelleri, sosyalist ve sonrasında komünist toplum olacaktır.

Marx'a göre ilkel toplum; üretim araçlarının mülkiyetinin ortak olduğu sınıfsız bir toplumdur. Feodal toplumlarda, sınıf olarak feodal beyler ve feodal köylüler vardır. Toprak dahil, temel üretim araçlarının mülkiyeti feodal beylerdedir. Köleci toplumlarda, köle sahipleri ve köleler vardır, üretim araçlarının mülkiyeti köle sahiplerine aittir. Feodal köylüler ise hem üretim araçları üzerindeki mülkiyetin bir parçasıdır, hem de köylü olmamakla beraber toprağa bağımlıdır. Kapitalist toplumda, burjuvazi ve proleterya sınıfları oluştururlar. Üretim araçlarının mülkiyeti burjuvaziye aittir. Proleterler ise sadece açlıktan ölmek için kapitaliste satacağı iş gücüne sahiptir. Sosyalist toplumdaki sınıflar proleterya ve kooperatif köylüleri sınıfıdır. Üretim araçlarının mülkiyeti proleterya ve kooperatif köylülerine aittir. Komünist toplum ise, sınıfsız bir toplum olarak en üst aşamadır. Üretim araçları üzerinde ortak halk mülkiyeti vardır.²⁴

---

²⁴ Yurtsever, a.g.e. s. 107-108.

1.3.4. Devlet Kuramı ve Komünist Toplum

Marx için devlet, ekonomik olarak egemen olan sınıfın gücü elinde bulundurmasıdır. Devleti baskı organı olarak gören Marx, egemen sınıfların üstünlüğünü sürdüren bir organ olarak gördüğü devleti, polis olarak adlandırır. Ona göre devlet yaptırımlarını, hukuk, güç yoluyla gerçekleştiren bir kavramdır. Bu nedenle Marx'ın komünist toplumda devletin yerine koymuş olduğu unsur "Gönüllü Yönetimi"dir.

Marksizm'e göre devlet sınıfların çatışmasından doğmuştur. Her zaman bir sınıfın diğerini baskı altına almasına yarayan bir araçtır.²⁵

Marksist devlet anlayışının temel ayırt edeninin, üretim araçlarının özel mülkiyetini elinde tutan ve üretim araçlarının mülkiyetinden yoksun olanların emeğini sömüren sınıfın, sömürdüğü sınıfın karşısındaki sınıf çıkarlarını gerçekleştirebilmek için yeterince devlet iktidarına sahip olması gerektiğini kabul etmesi olduğu söylenebilir.²⁶

Marx'ın devleti eşitsizliklerin kaynağı olarak görmüş olduğu bu düşünce onun komünist toplum modelini biçimlendiren önemli bir unsurdur.

Devleti eşitsizliklerin temelinde oturtan Marx, komünist toplum modelinde devleti ortadan kaldırır. Eşitsizliklerin yok olduğu, sınıfsız bir model olan komünist toplumda, eşitsizliğin sonucu olan devlete ihtiyaç yoktur.

Komünist topluma giden yolda proleter devrim, proleterya'yı egemen sınıf konumuna yükseltecektir. Proleterya, burjuvaziden sermayeyi söküp alacak, bütün üretim araçlarını devletin elinde merkezleştirmek ve üretken güçler toplumuna hızla arttırmak için siyasal üstünlüğü kullanacaktır.

Kapitalizm'in yıkılmasıyla oluşacak olan sistem, Marx'a göre geçici bir durumdur. Bu durum Komünizm'e geçişin başlangıcıdır. Komünizm özel mülkiyet nedeniyle, insanın

---

²⁵ Metin İşçi, Siyasi Düşünceler Tarihi, Der Yayınları, İstanbul, 2004, s.310.

²⁶ Fatma Ülkü Selçuk, Devlet Kuramı: Çok Düzlemli Bir Çözümleme Çerçevesi Önerisi, 2007 10. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi Tebliğ <http://www.atilim.edu.tr/~uselcuk/TSBD%2010.%20KONGRE%20devlet%20teorisi%20FATMA%20ULKU%20SELÇUK.pdf> (30.07.2010).

kendine yabancılaşmasını, toplumsal sınıflaşmayı ortadan kaldıracak olan bir sistemdir. Komünist toplumda, bireysel zenginleşme yerine toplumsal zenginleşme görülecektir. Bu şekilde ortadan kalkacak olan sınıflar ve çatışma, otomatik olarak bu durumun diğer bir nedeni olan, devlet kavramını da beraberinde yok edecektir.

Marksist idealin standart formülasyonu olan Komünist Manifesto'da demokrasi; "her bir bireyin özgür gelişiminin herkesin özgür gelişiminin bir koşulu olması" şeklinde tanımlanmıştır.

Bunu açıklayan parça Manifesto'da şu şekilde geçmektedir: "Hiçbir kimsenin belirli bir faaliyet alanının bulunmadığı, istediği her alanda faaliyette bulunabildiği komünist toplumda, toplum genel üretimi düzenler ve benim için bugün bir şey yarın ise başka bir şey yapmamı, aklıma geldiği gibi ve hiçbir biçimde avcı, balıkçı, çoban ve eleştirilen olmadan, sabahları avlanmamı, öğleden sonra balık tutmamı, akşamüzeri sığırları olatmamı ve akşam yemeğinden sonra da eleştiride bulunmamı olası bir duruma getirir."

Bu durum Robert Dahl, tarafından fırsat eşitliğinin sağlanamadığı durumda, demokrasinin ölçütlerinden olan önemli bir maddenin sakatlanması fikri ile açıklanmıştır. Dahl; aynı ekonomik fırsata sahip olmayan iki vatandaşın, oy vermedeki kararlarının demokrasiyi aynı etkileyeceğini, fakat; zengin olan bir vatandaşın karar alma mekanizmalarında daha fazla etkiye sahip olacağını belirtmiştir.²⁷ Bu fikirler ışığında Marx'ın devlet görüşündeki demokrasi anlayışı daha iyi anlaşılabilir.

Marx komünizme geçişin aşama aşama olacağını belirtmiştir. İlk aşama proleterya diktatörlüğü, ikinci aşama komünizmin ilk aşaması ve son aşama olan komünizmin üst aşamasıdır.

İlk aşama olarak kabul edilen Proleter diktatörlük dönemi, aslında geçici bir zorbalık dönemi olarak da adlandırılmaktadır. Proleteryanın, üretim araçlarını elinde toplaması ile başlayan bu süreç burjuvazinin yıkılışıdır. Bütün üretim araçlarının devletin

---

²⁷ Robert A. Dahl, Demokrasi ve Eleştirileri, Çeviren Levent Köker, Türk Siyasi İlimler Derneği- Türk Demokrasi Vakfı, Ankara, 1993, s.144

eline geçmesiyle, işçi sınıfının diktatörlüğü başlamış olacaktır. Bu dönem için, eski egemenler üzerinde şiddetin hakim olacağı bir dönem olarak da tanımlama yapılabilir.

Proleterya diktatörlüğü olarak adlandırılan bu dönem geçici bir dönem olarak ortaya konmuştur. Bu diktatörlüğün nedeni olarak sınıf çatışmaları gösterilmektedir ve diktatörlük olarak adlandırılan bu dönem bütün sınıfların ortadan kaldırılmasını amaçlamaktadır.²⁸

Marx'ın ortaya koymuş olduğu bu görüşe göre; burjuvazinin ortadan kaldırılması, proleterya tarafından, burjuvazinin güçsüz bırakılması ile mümkün olacaktır ve proleterya komünist partinin desteği ile bu güce sahip olacaktır.

1.3.5. Komünizm'in İlk Aşaması- Sosyalizm

Proleterya diktatörlüğünden sonra halen devletin varlığını koruduğu dönem olarak tanımlanabilen bu dönemde, henüz komünizm safhasındaki eşitlik sağlanamamıştır. Bununla birlikte, proleterya diktatörlüğü döneminde ortadan kaldırılan burjuvazi yerine, devletin kontrolündeki üretici güçler geliştirilerek eşitliğin temelleri sağlamlaştırılacaktır.

Bu dönemde çalışanlara çalıştıklarının karşılığı verilerek, çalışmak sadece yaşamak için gereklilik olarak görülmemekle hayatın amacı olarak ele alınmıştır. Bu dönemde “çalışmayan yiyemez” mantığı toplumda geliştirilmeye başlanır.²⁹

1.3.6. Komünizm'in Üst Aşaması

Bu döneme geçişte üretimin artması ve devlet unsurunun zayıflaması gerekmektedir. Devletsiz bir yapı beklendiğinden, devletin ortadan kalktığı bu durumda otorite sadece, sınıfsız bir nitelikte olan toplumda olacaktır.

---

²⁸ Emre Kongar, Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2002, s.132.

²⁹ Cahit Talas, Ekonomik Sistemler, S Yayınları, Ankara, 1980, s.196.

Marksist düşüncede gelişen komünist toplumda sınıf olmayacaktır ve dolayısıyla çatışmalar da olmayacaktır, sınıf sömürüsüne de yine bu dönemde rastlanmayacaktır. Sanayi ve teknolojideki gelişmeler tamamen toplum için olacaktır, bütün emekçiler eşit olacaktır, düşünce emekçisi ile kol emekçisi arasındaki fark yok olacaktır, özel mülkiyet yine ortadan kaldırılacaktır, eşitsizliğe neden olan tüm maddeler, yönetim anlayışları komünizm döneminde yok edilecektir.

1.3.7. Devrimin Niteliği

Yapılacak olan tüm bu değişimlerin devrimle gerçekleştirilmesi amaçlanmaktadır, Engels'e göre; özel mülkiyete doğrudan saldırı daha ileri önlemleri gerçekleştirmenin ve proletaryaya geçim araçları sağlamanın bir aracı olarak ivedilikle kullanılmayacak olduktan sonra, demokrasinin proletaryaya hiç bir yararı olmaz. Mevcut koşulların şimdiden zorunlu hale getirdiği bu önlemler arasında başlıcaları şunlardır:³⁰

1. Müterakki vergilendirme, yüksek veraset vergileri, ikinci dereceden akrabaların (erkek kardeşler, yeğenler, vb.) veraset haklarının kaldırılması, zorunlu ikrazlar, vb. yoluyla özel mülkiyetin sınırlandırılması.
2. Toprak maliklerinin, fabrika sahiplerinin, demiryolu ve gemicilik ayrıcalıklarını ellerinde bulunduranların, kısmen devlet sanayinin rekabetiyle, kısmen doğrudan ferat tazminatlarıyla yavaş yavaş mülksüzleştirilmeleri.
3. Bütün mültecilerin ve halkın çoğunluğuna karşı başkaldıran isyancıların mülklerinin zorlanması.
4. Proleterlerin çalışmasının ya da istihdamının, ulusal mülklerde, ulusal fabrika ve atölyelerde örgütlenmesi, böylelikle işçilerin kendi aralarındaki rekabete son verilmesi ve, hâlâ var oldukları sürece, fabrika sahiplerinin devletin ödediği kadar yüksek ücret ödemeye zorlanmaları.
5. Özel mülkiyet tamamıyla kaldırılıncaya kadar, toplumun tüm üyeleri için eşit çalışma yükümlülüğü. Sanayi ordularının kurulması, özellikle tarım için.

---

³⁰ F. Engels, Komünizmin İlkeleri, Marks-Engels: Seçme Yapıtlar, Cilt: I, Birinci Baskı, Sol Yayınları, Aralık, 1976, s: 99-117

6. Sermayesi devletin olan bir ulusal banka aracılığı ile kredi ve bankacılık sisteminin devlet elinde merkezileştirilmesi ve bütün özel bankaların ve bankerlerin faaliyetlerine son verilmesi.
7. Ulusun elindeki sermayenin ve işçilerin artması oranında, ulusal fabrikaların, atölyelerin, demiryollarının ve gemilerin artırılması, bütün boş toprakların ekime açılması ve halen ekilen toprakların iyileştirilmesi.
8. İlk ana bakımına gereksinme duymayacak kadar büyür büyümmez, bütün çocukların ulusal kurumlarda ve ulus hesabına eğitilmeleri. Üretimle birleştirilmiş eğitim.
9. Ulusal mülkler üzerinde, sanayi ile olduğu kadar tarımla da uğraşan yurttaş toplulukları için ortak barınak olarak kullanılmak üzere, büyük sarayların inşası ve her ikisinin de tek yanlılıkları ve sakıncaları olmaksızın hem kentsel ve hem de kırsal yaşamın üstünlüklerinin birleştirilmesi.
10. Sağlığa aykırı ve kötü inşa edilmiş bütün konutların ve mahallelerin yıkılması.
11. Gayrimeşru ve meşru çocukların miras hakkından eşit olarak yararlandırılması,
12. Bütün ulaşım araçlarının ulusun elinde yoğunlaşması.³¹

Marksizm devrim için şiddeti gerekli görmektedir, toplumsal eşitliğin sağlanması için proleterya devrimine giden yolda devrim, burjuvazinin mülksüzleştirilmesi ve iktidarın ele geçirilmesi ile mümkün görülmüş olduğundan, Marksistlere göre devrim ancak baskı ve şiddetle gerçekleştirilebilir.

Marksizm'in eleştirisi şeklinde doğmuş olan sosyal demokrasi düşüncesi için ise eşitlik sadece demokratik yollarla mümkün olabilmektedir. Öyle ki, sosyal demokratlar kapitalist sistemin içerisinde bile demokrasinin gerçekleştirilebileceği ve bununla birlikte aşamalı olarak, geliştirilen politikalarla sosyalist bir topluma geçişin mümkün olabileceği öne sürülmüştür. Bu iki düşünce arasındaki ayrımı anlayabilmek için, demokrasi kavramının incelenmesi, niteliklerinin ortaya konması oldukça önemlidir.

---

³¹ F. Engels, Komünizmin İlkeleri, Marks-Engels: Seçme Yapıtlar, Cilt: I, Birinci Baskı, Sol Yayınları, Aralık 1976, s: 99-117.

İKİNCİ BÖLÜM

2. DEMOKRASİ

2.1. Demokrasinin Tanımı

Demokrasinin anlamlı bir tanımını yapmak oldukça zordur. Bunun nedenlerinden bir tanesi, bu kavrama yüklenen farklı anlamlardır. Anlam çeşitliliği çok olduğu için ortaya çıkan beklentiler bu durumu yine karışık bir hale getirmektedir. Halkın idaresi, halkın temsilcilerinin idaresi, halkın partisinin idaresi, çoğunluk idaresi, proletarya ve diktatörlüğü, maksimum siyasal katılma, seçkinlerin halk oyu için yarışması, çok partililik, siyasal ve toplumsal çoğulculuk, eşit vatandaşlık hakları, medeni, ve siyasi özgürlükler, özgür toplum, sivil toplum, serbest piyasa ekonomisi, Birleşik Krallıkta yapılan her şey, güzel olan her şey demokrasi terimine atfedilen anlamların sadece bir bölümünü oluşturmaktadır.³²

Bu tanımlamalardan anlaşılacağı gibi demokrasi tanımlarının bir bölümü birbiriyle örtüşmekle birlikte, bir kısmı tez antitez ikiliği oluşturmuşlardır. Buradan da anlaşılacağı üzere, kavramlardaki bu zıtlıklar demokrasiyi anlamadaki güçlüğün nedenini oluşturmaktadır.

Demokrasi kavramı, ilk olarak Anadolu tarihçisi Herodot tarafından MÖ. 5. yüzyılda kullanılmıştır.³³ Normatif Demokrasi tanımı demokrasiyi sadece sözlük anlamı ile tanımlamaktadır. Buna göre demokrasi, Yunanca demos: “halk” ve kratos: “iktidar” kelimelerinin birleşimi ile ortaya çıkmış bir kavramdır. Halkın iktidarı anlamına gelmektedir. Kemal Gözler’in ifadesi ile; “demokrasi sadece “halk tarafından yönetim” olarak değil, “halk için yönetim” olarak da tanımlanmalıdır. O hâlde bu anlamda

---

³² David Beetham, Demokrasi ve İnsan Hakları, Liberte Yayınları, Ankara, s.1.

³³ Nurullah Aydın, İnsan Hakları Demokrasi ve Medya, Kum Saati Yayınları, 2008, İstanbul, s.10-15.

demokrasi, Abraham Lincoln'ün meşhur ifadesiyle “halkın, halk tarafından, halk için yönetimi (government of the people, by the people, for the people)” olarak tanımlanabilir”.³⁴

Normatif anlamda demokrasi, bir ideali, bir olması gerekeni yansıtır. Bu anlamda bir rejimin demokratik olabilmesi için, halkın bütününe arzularına tam olarak uyması gerekir. Arend Lijphart'ın gözlemlediği gibi, “böylesine halkın eğilimlerine tam olarak uyan bir yönetim hiçbir zaman olmamıştır ve belki de hiç olmayacaktır”.³⁵

Ampirik demokrasi teorisi ise, ideal anlamda demokrasiyi değil, bu ideale kabataslak yaklaşan gerçek demokrasileri esas almaktadır. Ampirik demokrasi teorisi Demokratik olarak kabul edilen mevcut rejimlerin ortak özelliklerinin neler olduğunu ortaya koymaya çalışır.³⁶ Demokratik olarak değerlendirilebilmesi için, rejimlerin sahip olması gereken ortak özellikler Kemal Gözler tarafından şu şekilde açıklanmıştır: Etkin siyasal makamlar seçimle iş başına gelmelidir. Seçimler düzenli aralıklarla tekrarlanmalıdır. Seçimler serbest olmalıdır. Birden çok siyasal parti var olmalıdır. Muhalefetin iktidar olma şansı mevcut olmalıdır. Temel kamu hakları tanınmış ve güvence altına alınmış olmalıdır. Bu şartlara Arend Lijphart tarafından ek şart olarak, sistemin uzun bir dönem itibarıyla vatandaşın isteklerine karşı makul ölçüde duyarlı olması gereği eklenmiştir.³⁷

Demokrasi bu terminolojik tanımının altında birçok alt kavramı taşımaktadır. Sartori'ye göre demokrasi tanımı sadece kelime anlamını vermek olsaydı, biraz yunanca bilgisi yeterli olacaktı.³⁸ Yine Anabritanica'daki tanımına göre demokrasi; toplumsal ve ekonomik farklılıkları, özellikle de özel mülkiyetin eşitsiz dağılımından doğan farklılıkları en aza indirmeye yönelik siyasal sistemdir. Farklı bir tanım getirecek olursak demokrasi baskıcı ve otoriter yönetim anlayışına karşı ortaya çıkmış bir halk hareketidir.

---

³⁴ Kemal Gözler, Anayasa Hukukuna Giriş, Ekin Kitabevi, Bursa, s.112.

³⁵ Gözler, a.g.e. s. 112.

³⁶ Gözler, a.g.e. s.112.

³⁷ Gözler, a.g.e. s.114.

³⁸ Giovanni Sartori, Demokrasi Kuramı (çeviren: Deniz Baykal) Siyasal İlimler Derneği Yayınları. s.15.

Atatürk demokrasiye ilişkin olarak “Demokrasi prensibi, hakimiyete istismak eden vasıta ne olursa olsun esas olarak milletin hakimiyete sahip olmasını ve sahip kalmasını icap ettirir”, “Demokrasi esasına müstenit hükümetlerde, hakimiyet halka, halkın ekseriyetine aittir. Demokrasi prensibi, hakimiyetin millete ait olduğunu, başka yerde olamayacağını iltizam eder. Bu suretle, demokrasi prensibi, siyasi kuvvetin, hakimiyetin menşesine ve meşruiyetine temas etmektedir” demiştir.³⁹

Demokrasi, ancak, idealleri ve değerleri ona varlık kazandırdığı sürece, var olur.⁴⁰

2.2. Demokrasi Anlayışının Tarih İçerisindeki Gelişimi

Demokrasi düşüncesi, tarih boyunca farklı dönemlerde ve farklı toplumlarda değişik yapıda gelişim göstermiştir. Günümüzdeki anlamıyla demokrasiye, çeşitli zamanlardaki düşünürlerin görüşleri ve devletlerin uygulamaları sonucu ulaşılmıştır. Bu nedenle demokrasi düşüncesinin gelişimi ve düşünsel temellerini, İlk Çağ’dan başlayarak ele almak gerekmektedir.

Yukarıda da değinildiği gibi demokrasinin temelleri İlk Çağda Yunan site devletleri ile atılmıştır. Yunan site devletlerinde halkın doğrudan karar almaya katılabildikleri meclisler ortaya çıkmışlardır. Meclislerde her yurttaş eşit oy hakkına sahiptir. Fakat bu bulgular, yönetimin tam anlamıyla demokratik olduğunu ortaya koymamaktadır. Yunan site devletlerinde karar almaya katılım sadece yurttaşlarla sınırlıdır.⁴¹ Yurttaş tanımı ise 20 yaşından küçük erkekler, kadınlar, köleler ve Atinalı olmayanları kapsamamaktadır.⁴² Bugünkü demokrasi ile Yunan demokrasisini ayıran en büyük özellik, hiçbir hakka sahip olmayan kölelerin bulunmasıdır.

---

³⁹ Hasan Tunç, Demokrasi Türleri ve Müzakereci Demokrasi Kavramı, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XII, Y. 2008, Sa. 1-2, s.1115.

⁴⁰ Giovanni Sartori, Demokrasi Teorisine Geri Dönüş, (Çevirenler, T, Karamustafaoğlu, M.Turhan) Türk Demokrasi Vakfı Yayınları, Ankara, 1993, s.8.

⁴¹ Aydın, a.g.e. s.97.

⁴² Aydın, a.g.e. s.98.

Orta Çağ döneminde demokrasiden bahsetmek oldukça güçtür. Bu dönemde yönetimin yalnızca krallar, din adamları ve toprak beylerinin elinde olduğu mutlakiyet rejimleri geçerli olmuştur.

Demokrasi orta çağ döneminde direk olarak kurumsallaşmış olmasa da, birçok demokrasi düşüncesi bu dönem süresince gelişmiştir. Çünkü insanoğlunun Tanrı katında eşit olarak yaratıldığına inanılan Hıristiyanlık, Orta Çağ toplumuna derin bir şekilde etki etmiştir, demokrasinin eşitlik fikri böylelikle birçok insan tarafından anlaşılmıştır.

Bununla birlikte Ortaçağ'da, feodalizm dönemi olarak adlandırılan dönemde gelişen bir başka yönetim şeklini de faydalı hale getirilmiştir. Feodalizm, insanların belirli hakları olduğunu vurgulamış ve bu hakların korunmasına yönelik yargılama sistemini geliştirmiştir. Bu mahkemelerden günümüz modern yargılama sistemine birçok fikir gelişmiştir. Feodalizm'in bugünüme etkisi Oral Sander tarafından şu şekilde açıklanmaktadır:

Feodalizmin bizim açımızdan en önemli özelliği, lord ve vassal arasındaki “karşılıklık” esasıdır. Feodalizmde hiç kimse tam anlamıyla hükümler değildi. Kral ile halk ve lord ile vassal bir cins “mukavele” ile birbirlerine bağlıydılar. Bu mukaveleye aykırı hareket edilirse, karşılıklı hak ve görevler sona ermekteydi. Bu durum, sık sık karışıklıklara, siyasal istikrarsızlıklara yol açmışsa da, gelecek çağların “anayasal hükümet” anlayışı, işte feodalizmin bu mukaveleye dayanan niteliğinden doğacaktır.⁴³

13.yüzyılın demokrasi anlayışının gelişmesi yönündeki katkı, şüphesiz bilimsel, sosyal ve ekonomik gelişmelerle oluşmuştur. Bu dönemdeki gelişmeler feodal düzene de yansımıştır. Kilisenin doğal hukuk anlayışını yeniden yorumlaması demokrasi ve insan hakları düşüncesinin gelişimi açısından en önemli olanıdır. Kilisenin kabul ettiği kurallar bu dönemde kutsal olandan öteye giderek, insan aklı ile de belirlenebilir bir özellik taşımaya başlamıştır.

---

⁴³ Oral Sander, Siyasi Tarih, İmge Yayınları, Ankara, 2003, s.108.

Bu dönemde Katolik kilisesinin önemli din adamı ve düşünürlerinden olan Aquinolu Thomas doğal yasayı, Tanrı'nın, yalnızca insana verdiği aklın bir ürünü olarak tanımlamıştır. Bu tanımdan yola çıkarak, insanlar zaten var olan kuralları akılları ile bulabileceklerdir. Bu düşünceler 13.yüzyılda doğal hukuk anlayışını ortaya çıkarmıştır. Doğal hukuk kuralları, insanların diğer insanlarla ilişkilerini düzenlemek için ihtiyaç duyduğu temel kuralları veren kurallar olmuştur.⁴⁴ Bu dönemden sonra bireysel ve toplumsal hayatı düzenleyen kurallar yerlerini, insanların akıllarıyla ortaya çıkardıkları doğal hukuk kurallarına bırakmıştır. Böylelikle insan temel ölçü haline gelmiş ve insana verilen önem artmıştır.⁴⁵

Doğal hukuk ve doğal haklar anlayışı Batı Avrupa'da zamanla etkisini arttırmıştır. Bu bilinçle ortaya çıkan en büyük gelişme, İngiltere'de kralın yetkilerini din adamları ve halk adına sınırlayan Magna Carta'nın (Büyük Sözleşme) ilan edilmesidir. Bu belge doğrultusunda ilk seçimler 1265 yılında yapılmıştı. Fakat bu seçimlere, yapılan kısıtlamalar sebebiyle, halkın çok az bir bölümü katılabiliyordu.

Orta Çağ Avrupa'sında hemen hemen her monarşinin temsil organı vardı. Fakat hiçbiri İngiltere'deki kadar canlı ve güçlü olmamıştır.⁴⁶ İngiliz parlamentosunun bu gücünü 1215 tarihli Magna Carta'dan almaktaydı. 13.yüzyılın başında, kralın yurttaş özgürlüğü ve kişisel malı üzerindeki yetkisini kaldırarak, İngiltere'yi bir hukuk devleti yapma yolunu açmıştı.

Yeniçağ'a gelindiğinde, ortaya çıkan birçok gelişmeyi incelemek gerekmektedir. Bu dönemde; bilim, teknoloji, ekonomi ve felsefe alanlarındaki gelişmeler Avrupa'nın dini, siyasi ve sosyal yapısını derinden etkilemişlerdir. İnsan hakları ve demokrasi kavramları daha somut birer düşünce olarak yine bu dönemde ortaya çıkmıştır.

Yeniçağ'ın yeni yapan bu gelişmelerdir. Pusulanın bulunmasından, coğrafi keşiflere, Reform ve Rönesans hareketlerine kadar tüm gelişmeler düşünsel alandaki gelişmeleri beraberinde getirmişlerdir. Hümanizm ve özgür düşüncenin ortaya çıkışı din alanındaki

---

⁴⁴ Aydın, a.g.e. s.102.

⁴⁵ Aydın, a.g.e. s.103.

⁴⁶ Sander, a.g.e. s.108.

gelişmelerin siyasal düşünceye kattığı önemli getirileridir. Kilise’de Reform hareketleri, özgür düşünce hareketleri, insanın ilk görevini inanmaktan düşünmeye taşımıştır. Düşünen insanın ortaya çıkardığı en önemli sonuç ise birey olarak kendi haklarını savunmak olmuştur. Yeniçağ’ı Ortaçağ’dan ayıran en önemli özellik, insanları bir arada tutan unsurun dinden dil, kültür ve ekonomik yaşam eksenine kaymış olmasıdır. Yine aynı dönemde vatan bilinci gelişmiş ve halk kavramı önem kazanmıştır.⁴⁷

Bu dönemde gelişen düşünceler, demokrasi kavramının ortaya çıkmasında önemlidir. Bu anlamda ele aldığımızda dönemin düşünürlerinin ortaya atmış olduğu fikirleri ve bu fikirler ışığında gelişen olayları incelemek, demokrasi kavramının ortaya çıkışını, şekillenişini anlamakta yardımcı olacaktır.

2.2.1. Niccolo Machiavelli (1496-1527)

Machiavelli; tarih ve politika biliminin kurucusu sayılan önemli bir Floransalı düşünürdür. Bununla birlikte; devlet adamı, askeri stratejist, şair, oyun yazarı. İtalyan Rönesans hareketinin en önemli figürlerindedir. En önemli eseri sayılan *II Principe*, *Prens* adlı eserinde; yaşadığı dönemde Avrupa’nın etkisi altında olduğu otokratik yönetimlerini eleştirmiştir. Bu eserin önemli olmasının nedeni; eserdeki tahlillerin din, metafizik ve ahlak kavramlarını soyutlayarak, tam olarak bilgi, deneyim ve gözlemlerle yapılmış olmasıdır. Eserde yönetimin, yasal egemenliği ele geçirme yolları tartışılmaktadır. Bir devlet adamının özellikle dış ilişkilerdeki başarısı için, yapılması gerekenler, beklenenler oldukça açık ifadelerle aktarılmıştır.

Machiavelli diğer bir eseri olan *Titus Livius’un İlk On Kitabı Üzerine Konuşmalar* adlı eseri daha çok cumhuriyetler üzerinde durmuştur.⁴⁸ Onun cumhuriyeti krallıktan önemli sayması bu eserde görülmektedir.

Machiavelli’nin düşünsel alandaki önemi şüphesiz, monarşilerin sorgulanabilir olması fikri ile ilgilidir. Aynı zamanda, onun siyaseti laikleştirme düşüncesi yine sonuç olarak demokrasinin ilkeleri, uygulaması ile ilgili bir gelişmedir.

---

⁴⁷ Aydın, a.g.e. s.105.

⁴⁸ Mete Tunçay, *Batı’da Siyasi Düşünceler Tarihi*, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2009, s.45.

2.2.2. John Locke (1632-1704)

8. yüzyılın en önemli düşünürlerinden biri olan Locke düşünce özgürlüğünü ve insan oğlunun eylemlerini, akla göre düzenlemesi gerektiği anlayışını en geniş ölçüde yayan ilk düşünür olduğu için Avrupa'daki aydınlanma ve akıl çağıının gerçek kurucusu olarak kabul edilir.

Bütün insanların eşit doğduklarını ve herkesin yasa önünde eşit muamele görme hakkı olduğu, insanların yaşama, çalışma, mülk edinme, özgürce düşünme, din ve vicdan özgürlüğüne sahip olma gibi anayasalar tarafından garanti edilen ve yasalarla elinden alınamayacak olan bir takım dokunulmaz haklara sahip olduğunu savunmuştur.⁴⁹ Locke, bütün eserlerinde gelenek ve otoritenin her çeşidinden kurtulmak gerektiğini, insan hayatına ancak aklın kılavuzluk edebileceğini ileri sürer. Mutlakıyetçiliğe şiddetle karşı çıktığı ve güçler ayrılığını hararetle savunduğu için, liberalizmin kurucusu olarak görülmektedir. Meşruti bir monarşiden yana olan ve toplumun bir sözleşme temeline dayanması gerektiğini savunan Locke, insanların hukukun veya iktidarın sağladığı avantajlardan yoksun olarak birlikte yaşadıkları hipotetik bir doğa hali düşüncesinden yola çıkmıştır. Locke'a göre, böyle bir doğa halinin dezavantajları, İnsanların hukukun ve devletin yönetimi altına girmeleri için bileyerek ve isteyerek bir sözleşme yapmalarını fazlasıyla haklı kılar. Toplumsal sözleşmenin amacı, düzeni ve yasayı ihdas etmek, doğa halinin belirsizliklerini ortadan kaldırmak ve bireyin haklarını koruyacak kurumları yaratmaktır.

John Locke'a göre, insanlar eşit ve özgür oldukları "doğa durumu"ndan toplumsal yaşama, güvenliklerini sağlamak için geçmişirler. Özgürlüklerini koruyabilmek için sadece "güvenlik ve cezalandırma" hakkını, toplumu yönetecek olanlara devretmişirler. Locke'a göre; eğer siyasal iktidar, koruyacağı yerde halkın doğal haklarını çiğnerse, devrim hakkı doğar. Yasama gücü ile yürütme gücünün ayrı ellerde oluşunun, yurttaşlar açısından bir güvence oluşturduğu görüşü yine John Locke'un üzerinde durduğu bir olgudur.⁵⁰

---

⁴⁹ Ahmet Arslan, Felsefeye Giriş, Vadi Yayınları, Ankara, 1994, s. 187.

⁵⁰ Dursun Yazarsoy. Gazi üni. Demokrasi Kuramı Makale, sayfa 2 <http://websitem.gazi.edu.tr/dursun.yazarsoy/DosyaIndir> (20.05.2010).

2.2.3. Baron De La Brede Et De Montesquieu (1689-1755)

Düşünceleriyle 1789 Devrimi'ni hazırlayan, Fransız Aydınlanması'nın ünlü düşünürü Montesquieu, Acem Mektupları adı ile, yaşadığı toplumun o günkü siyasal, dinsel ve tüm toplumsal konuları eleştiren bir eser meydana getirmiştir. Bu eser Montesquieu'nun tanınmasını beraberinde getirmiştir.⁵¹

Montesquieu, en ünlü eseri olan Yasaların Ruhunu'nu yirmi yıla yakın bir sürede hazırlamıştır. Bu eseriyle, yasaların, düzenin var olan ruhunu sorgulamaya çalışmaktadır. Amacı sorgulamının ötesinde yanlışların çözümlenmesidir. Yasaların Ruhunu, Montesquieu'nun, toplumu meydana getiren bütün öğeler arasındaki ilişkiyi açıklamak istediği bir eser olarak, bu öğelerin toplumsal özgürlüğü tamamlayan, sürdürülmesini sağlayan erkler ayrılığı ilkesini de içerisinde barındırmaktadır. Hak ve özgürlükler Montesquieu'nun üzerinde durduğu önemli bir konudur.⁵²

Montesquieu, bu eserinde, üç tür yönetim tarzını birbirinden ayırmış ve bu devletlere uygun düşen yönetici ilke, iklim ve topraktan söz etmiştir. Buna göre, despotizm, büyük devletlere, sıcak iklimlere uygun düşer ve korkuya dayanır. Britanya örneğinde olduğu gibi, ne soğuk ne de sıcak olan bir iklimin hüküm sürdüğü, orta büyüklükteki devletlere uygun düşen yönetim biçimi, monarşidir; söz konusu yönetim biçimi, şan ve şerefe dayanır. Buna karşın, soğuk iklimlere ve küçük devletlere uygun düşen rejim, demokrasidir; demokrasinin yönetici ilkesinin erdem olduğunu öne süren Montesquieu, tüm insanlar için geçerli olan tek bir doğa yasası ve evrensel bir insan doğası olduğunu kabul eden akılcılığa şiddetle karşı çıkmış ve kuvvetler ayrılığı prensibini ortaya atmıştır.

Montesquieu, kuvvetler ayırımı düşüncesini geliştirdi ve O'nun etkisiyle, 1789 Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi'nde şu ifade yer aldı: "Kuvvetlerin ayrılmadığı ve özgürlüklerin güvence altına alınmadığı yerde anayasa yoktur." Ünlü Fransız düşünürüne göre, önünde kendisine engel olabilecek başka bir güç bulunmayan her yönetici, özgürlükleri çiğneyebilir, yetkilerini aşabilir. "Kuvvet kuvveti durduramazsa, özgürlük

---

⁵¹ Tunçay s.330.

⁵² Tunçay s.330.

olmaz." Montesquieu, demokratik cumhuriyetin varlığının, yasa yapma, yasayı uygulama ve yasaya göre ceza verme yetkilerinin (yani üç kuvvetin), aynı toplumsal güçlere (kral, soylular, halk) paylaştırılmasına bağlı bulunduğunu öne sürmüştür.⁵³

2.2.4. Jean-Jacques Rousseau (1712-1778)

Locke ve Montesquieu gibi, 18. yüzyılda yaşamış olan Jean-Jacques Rousseau ise, her alanda eşitliği ve tam bir demokrasiyi savunmuştur. O'na göre, en iyi çözüm, halkın iktidarını doğrudan kullanmasıdır. Ama mutlaka temsilci kullanmak gerekirse, halk bu temsilcilerini, dilediği zaman görevinden alabilmeliydi. Oysa Montesquieu ve Sieyes gibi, aristokrasi ve burjuvazinin içinden gelen düşünürler, temsilcilerin kendilerini seçenler karşısında bağımsız olmalarını savunmuşlardır. Böyle olunca, halk seçecek, ama gerçekte bu iki ayrıcalıklı sınıfın seçkinleri yönetecektir. Bu nedenle, Rousseau, "Ulusun vekilleri, onun temsilcileri değil, olsa olsa memurları olabilirler" demektedir.

Rousseau'ya göre, özgürlüklerin güvence altında olabilmesi, servet eşitliği dahil, insanlar arasında eşitliğin sağlanabilmesine bağlıdır. Böylece güç eşit dağıtılmış olacağı ve kimseye devredilmeyeceği için, bazılarının, diğerlerinin özgürlüklerini ellerinden alma olanağı ortadan kalkacaktır. Ama halk egemenliği, yasaların halk tarafından yapılması anlamına değil, halkın onaylaması anlamına gelmektedir. Çünkü, "Tek tek bireyler iyinin farkındadırlar, ama onu tepeler. Halk ise iyiyi ister, ancak onu görmez. Hepsinin aynı şekilde yol gösterenlere gereksinmesi vardır."

Rousseau'ya göre, insanlar doğa durumundan bir sözleşmeyle toplum durumuna geçince özgürlüklerini kaybetmezler.⁵⁴ Bu sözleşmenin terimleri, egemen siyasal otoritenin yerini, kapsamını ve kullanma biçimini belirlemektedir. Toplum Sözleşmesi adlı eserinde, otoriteyle özgürlük şu şekilde bağdaştırılmıştır: Her birey bütüne bağımlı ve uyruktur; ama bütün, kendisini de kapsadığı için, bütünün otoritesine uymakla dış bir güce değil, kendi kendisine uymuş olmakta, eskisi kadar özgür kalmaktadır. Bu bütüne Rousseau, "Genel

---

⁵³ Dursun Yazarsoy, Gazi Üniversitesi, Demokrasi Kuramı, Makale s.2, <http://websitem.gazi.edu.tr/dursun.yazarsoy/DosyaIndir> (20.05.2010)

⁵⁴ Birsen Örs, Modern Siyasal İdeolojiler, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2009, s.379

İrade” demiştir.⁵⁵ Egemenlik ise, yürürlüğe konulmuş Genel İrade’den başka bir şey değildir. Genel İrade, yöneldiği amaçla, bütünün amacına ilişkin olmakla kendini belli eder.⁵⁶

Rousseau’ya göre; insanların toplum öncesi doğal durumu bir savaşın durumu olmaktan çok herkesin eşit ve özgür bir biçimde yaşadığı genel bir mutluluk durumuydu. Bununla birlikte, bu durumdan zamanla bir değişme olmuş, özellikle mülkiyetin ortaya çıkmasıyla bu saf mutluluk durumu bozulmuştur. Bunu tekrar sağlamanın yolunu toplumsal sözleşme ile bulmuştur. Toplumsal sözleşme ile kurulacak olan toplum biçiminde, her üyenin kişiliği yani özgürlük ve çıkarları ortak bir güç tarafından savunulacak ve korunacaktır.⁵⁷

Rousseau’ya göre; insanların kavga durumuna son verebilmek ve kuvvete dayanmayan bir düzeni kurabilmek için aralarında bir sözleşme yapmalarında iki amaç vardır: Doğa durumundaki özgürlüklerini korumak ve doğa durumunda ortaya çıkan kavgalara son verecek bir egemenin yönetimi altına girmek.

Rousseau; demokraside temsiliyetin iradeyi zedeleyeceği düşüncesiyle doğrudan demokrasiyi savunmuştur.

2.2.5. 1776’den 1848’e Değişim Süreci

Avrupa’da düşünsel alanda ortaya çıkan aydınlanma, şüphesiz belirli olayların sonucudur. Coğrafi keşiflerle başlayan, Reform, Rönesans hareketleriyle devam eden bu süreç, beraberinde farklı siyasi akımları getirmiştir.

Kuzey Amerika’daki İngiliz üstünlüğü, İngiltere’nin Fransa ile güç mücadelesine girişmesine neden olmuştur. Sömürgelerdeki liderlik savaşının en büyük etkisi Amerikan bağımsızlık mücadelesinin başlaması olmuştur.

---

⁵⁵ Örs, a.g.e. s.379.

⁵⁶ Sartori, a.g.e. 1993, s. 336.

Bir monarşinin sömürge toprakları olmak dışında, Amerika'ya göç eden Avrupalıların, monarşik bir düzenle ilgileri oldukça azdır. Kuzey Amerika'ya göç eden Avrupalılar, dinsel baskılar ve temelli yaşamak için göç etmiş olduklarından aileleri ile birlikte yeni kıtada yaşamaya başlamışlar ve kendi aralarında daha güçlü bir birliktelik kurabilmişlerdir. Kuzey Amerika halkının liberal düşünce tarzı yine Avrupa'da yaşanan baskı ortamının bir sonucudur.

Bu özelliklerin ışığında şekil alan, Kuzey Amerika göçmenleri; Yedi Yıl Savaşları'nın yükünü ve sömürge toprakları olmanın bağlayıcılığını üzerlerinden atmak için 1774'de Amerikan Bağımsızlık hareketini başlatmışlardır. 13 koloninin birleşerek başlattığı bu mücadele, Fransa'nın; İngiltere'nin çıkarlarını yok etme niyeti ile yaptığı destek sayesinde 1782 yılında ABD'nin bağımsızlığının tanınmasıyla noktalanmıştır.

ABD toprakları, Avrupa devletlerinden farklı olarak monarşi ve dini baskılardan uzak bir devletin sınırlarını içermeye başlamıştır. Avrupa'nın sancılı süreçlerle yaşadığı bağımsızlık ve özgürlük hareketleri, ABD için oldukça çabuk ve kolay olmuştur.⁵⁸

Amerikan Bağımsızlık Savaşı, nedenlerinden çok sonuçları bakımından önemlidir. Fransa'nın desteği ile bağımsızlık mücadelesini kazanan koloniler, bu bağımsızlıktan sonra Fransa'nın değişimine istemeden de olsa katkıda bulunmuşlardır. Ekonomik sıkıntıya giren Fransa, bu durumun iç işlerindeki etkisinden kurtulamamıştır. Fransız Devrimi, böyle bir ortamın getirdiği nedenlerle gerçekleşmiştir.

Sömürge topraklarının, bağımsızlık kazanması, bir çok sömürge içinde umut ışığı olmuştur. Bağımsızlık ve özgürlük düşüncesi Amerikan bağımsızlık hareketi ile birlikte tüm dünya üzerinde, ütopya olmaktan kurtulmaya başlamıştır. ABD'nin kuruluşu, Avrupalılara Aydınlanma Çağının birçok düşüncesinin gerçekte uygulanabilir olduğunu göstermiştir.⁵⁹

Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi; 11 Haziran 1776 tarihinde Richar Henry Lee, bağımsızlık için bir karar sureti sunduktan sonra, John Adams, Benjamin Franklin, Thomas

---

⁵⁸ Sander , a.g.e. s.156.

⁵⁹ Sander a.g.e. s.157.

Jefferson, Robert R. Livingston, ve Roger Sherman tarafından oluşan beşli komite tarafından hazırlanmıştır.

Bir grup Amerikalının, eyalet anayasalarını yazmak için, özgürlük içinde, küçük salonlarda bir araya gelmeleri, özellikle Fransızlar tarafından önem teşkil etmiştir.⁶⁰ Bu anayasaların ve Bağımsızlık Bildirgesi'nin 1778 yılında basılmış ve Avrupa'daki önemli tartışmalara konu olmuştur. Bildirgede şu sözler yer almıştır: "Bütün insanların eşit yaratıldıklarına; yaratıcıları tarafından onlara hayat, özgürlük ve mutluluğu arama hakkı gibi geri alınamaz bazı haklar verildiğine inanıyoruz".

Amerikan anayasaları, Jean Jacques Rousseau'nun Toplum Sözleşmesi'nin uygulanması gibi görülmekteydi. ABD'nin böyle bir örnek sunmuş olması, 1789'da Fransızların, devrimlerine insan haklarıyla ilgili bir bildiri ve yazılı anayasa ile başlamalarının nedenlerinden biridir.

18.yüzyılın ikinci yarısı ile 19.yüzyılın büyük çaplı olaylarının tümü "liberalizm" akımı tarafından biçimlendirilmiş ya da en azından etkilenmiştir. Amerikan Devrimi Liberalizm'in ilk örneğini oluşturmuştur ve Fransız halkının uyanışına yol açmıştır. Fransız Devrimine giden yolda, sosyal sınıfların ekonomik olarak çöküşü, sıkıntısı ve bunun sonucunda şiddet, kızgınlık ve huzursuzluk ortamının etkisi büyüktür. Yine Fransız Devrimini tahlil ederken, bu ortamı hazırlayan iki güçten söz etmek mümkün olacaktır. Bunlardan birincisi; birbirleriyle ters düşmüş olan ikinci tabaka (aristokrasi) ve Üçüncü Tabaka (köylüler, burjuvazi ve şehirdeki proletarya) arasındaki çekişmedir. İkinci güç ise, Tabakaların ikisinin de, monarşinin siyasalarından ve mutlakiyetçilikten kurtulmaya yönelik eş zamanlı girişimleri olarak ifade edilebilir.⁶¹

Amerikan Devrimi'nde olduğu gibi Fransız Devrimi'nin kökeninde de monarşinin aşırılıkları yatmaktadır. Bununla birlikte, Fransa'nın ekonomik olarak güçlenmiş olan burjuvazisi ve devrimin meydana gelmesinde önemli bir etkisi bulunan siyasal birliğini sağlamış olduğu gerçeği, ayrıca önemli unsurlar arasındadır.

---

⁶⁰ Sander a.g.e s.157.

⁶¹ Stephen.J .Lee, Avrupa Tarihinden Kesitler, Dost Kitabevi, 2004, s.11.

İhtilalin bir parolası olan eşitlik, kanun önünde herkesi eşit saymaktadır. Eşit insanlar, toplumda birbirlerine karşı baskı kuramayacağından, her insan öncelikle kendisini kontrol etmektedir. Eşitlik, herkesin çıkarının eşit olduğunu, eşit hakka sahip olduğunu ifade etmektedir.

1789'da toplanan parlamento (Etats-Generaux) ile birlikte devrimin ilk hareketi başlamış kabul edilmektedir. Bu tarihten sonra, ekonomik ve sosyal nedenlerle giderek artan karmaşa ortamı Bastille Hapishanesi'nin yakılması olayı ile doruk noktasına ulaşmıştır. Orta sınıfın monarşiye karşı açtığı savaşta, öne sürülen istekler; anayasal bir düzenle monarşinin yetkilerinin kısıtlanması, vergilerin düzene konması, basın özgürlüğü ve iç gümrük duvarlarının indirilmesi ile belirtilebilir.

Bu gelişmeler ile kurulan kurucu meclis, Amerika'daki çizgiyi izleyerek, önce bir "İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi" yayınlamıştır.⁶² Bu belge 19.yüzyıl boyunca liberalizmin en önemli belgesi olarak kabul edilmektedir. 1791 Eylülünde Anayasanın yürürlüğe girmesiyle, Kurucu Meclis kendini feshetmiştir.

İhtilal, özgürlük, eşitlik ve adalet parolaları ile birlikte, milliyetçilik ve milli egemenlik ilkelerinin de getirmiştir. Fransız Devrimi'nin, parolası özgürlük, eşitlik ve adalet olmuştur. Sınıf ayrılıklarını kaldırdığı gibi, asalet unvanlarına da son vermiştir. Toplum düzeninde köklü değişikliklere gidilmiştir. Devrimin bir özelliği de, savunduğu fikirleri diğer ülkelere de ulaştırmış olması, fikirlerin ektiği tohumların diğer ülkelerde de yeşermesidir.

Devrim, milliyetçilik akımının yanı sıra, millet egemenliğine de yer vermiştir. 1791 Anayasası'nda yer alan, "Egemenlik millete aittir.", "Bütün iktidarlar millettendir." ve "Kanundan daha üstün bir otorite yoktur ve kral ancak kanunla hükümdarlık yapar." şeklindeki hükümler, eski rejimde hükümdarlık iktidarının dayandığı ilahi iradeyi, Tanrı ve din temeline dayanan gücü temelden yok ederek, onun yerine millet iradesini koymuştur. Millet egemenliği, devrimin ve onun sonucu hazırlanan anayasaların temel ilkesi olmuş, keyfi yönetime karşı millet haklarının savunucusu olarak başarıya ulaşmıştır. Fransız

---

⁶² Sander, a.g.e. s.164.

Devrimi'nin bir bayrak gibi baş tacı ettiği özgürlük kavramı, bütün Avrupa'da kitleleri harekete geçirmiştir.

Aydınlanma çağının getirdikleri sadece Avrupa tarihinin birkaç yılı ile sınırlı değildir. Görüldüğü üzere birçok gelişme beraberinde başka olayları getirmiştir. Şüphesiz tüm bu önemli detaylar, demokrasi kavramının ortaya çıkmasında, bugünkü demokrasi anlayışının yerleşmesinde etkilidir.

Monarşilerin yıkılarak cumhuriyetlerin kurulması ve beraberinde özgürlük, eşitlik kavramlarının daha yüksek seslerle dillendirilmeye başlanması, demokrasiyi bugün ele aldığımız, anladığımız şekline taşımıştır. Otoriter rejimlerin baskısı altında ezilen halkın, hak ve özgürlük kavramları ile tanışması, şüphesiz aynı düşünceleri sadece yüksek sesle söyleyebilen düşünürlerin cesaretlendirmeleriyle gerçekleşebilmiştir.

Amerikan Devrimi, Fransız Devrimi gibi hareketlerin derinlerinde bu düşünce hareketleri yatmaktadır. Şüphesiz değişen çağın, değişen ekonomik, sosyal ve kültürel özellikleri hem bu düşüncelerin olgunlaşmasında hem de devrimlerin ortaya çıkmasını sağlayan ortamın hazırlanmasında büyük pay sahibidir.

2.3. Demokrasinin Uygulanış Biçimleri

Tarihin gelişen süreci içerisinde, artık günümüzde eski Yunan demokrasi anlayışından bahsetmek oldukça zordur. Demokrasi, artık farklı kültürlerde, farklı şekillerde uygulanan bir kavram haline gelmiştir. Bu şekillerde ortak nokta hakimiyetin halkta olmasıdır, bununla birlikte halk hakimiyete hakkını çeşitli şekillerde kullanabilir. Egemenliğin kullanılması bakımından demokrasi türleri olarak, doğrudan demokrasi, temsili demokrasi ve yarı doğrudan demokrasi uygulamalarını sayılabiliriz.

2.3.1. Doğrudan Demokrasi

“Doğrudan hükümet” de denilen doğrudan demokrasi kavramı, halkın egemenliğini bizzat ve doğrudan doğruya kullanan demokrasi tipidir.⁶³ Doğrudan demokraside halk için gerekli olan bütün kararlar, yurttaşlar topluluğu tarafından aracısız ve temsilcisz olarak bizzat alınırlar.⁶⁴ Bu tip demokrasilerde yasama ve yürütme tamamen halka aittir.⁶⁵ Bu tip demokrasinin kökeni halk egemenliğinin devredilemezliği ilkesidir. Özellikle Rousseau’nun savunmuş olduğu “egemenliğin devredilemezliği” ilkesine göre, egemenlik devredilemez ve temsil edilemez. Eski Yunan’da ve İsviçre’de bu tip demokrasi görülmüştür, görülmektedir. Bu tip demokrasinin pratikte imkan bulması oldukça zordur. İsviçre’nin küçük bir dağ kantonunda ve dört yarım kantonda uygulanan bu tip demokrasi tercihi ile bu bölgelerde yaşayan halk yılda bir kere oluşturdukları meclis ile karar alırlar.⁶⁶

2.3.2. Temsili Demokrasi

Temsili hükümet olarak da adlandırılan bu temsili demokrasi, halkın egemenlik hakkını kendi seçtiği temsilciler tarafından kullanılması olarak tanımlanabilmektedir. Bu temsilciler halkın vekilleridir ve hakka sahip olan asıl unsur halktır. Bu sistemde temsilcilerin düşünceleri, hareketleri halkın iradesini temsil eder ve bu nedenle hiçbir şekilde başka bir kurum tarafından denetlenemez. 1789 Fransız İhtilalinden bu yana, temsili vekalet teorisi geçerli olmaktadır.

2.3.3. Yarı Doğrudan Demokrasi

Yarı doğrudan demokraside, egemenliğin kullanılması halk ile temsilcileri arasında paylaştırılmıştır. Bu sistemde egemenliğin kullanımını esas olarak temsilcilere devredilmiş olmakla birlikte, bazı durumlarda egemenlik hakkı halka verilebilmektedir. Bu nedenle temsili demokrasi olarak da adlandırılabilen bir kavramdır. Temsili demokrasinin

---

⁶³ Kemal Gözler, Anayasa Hukukuna Giriş, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa, 2003, s.115.

⁶⁴ Gözler, a.g.e. s.115.

⁶⁵ Saim Sezen, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1994, s.38.

⁶⁶ Sartori, a.g.e. 1993, s.304.

referandum, halk vetosu, temsilcilerin azli gibi araçlarla, halkın katılımı ile yarı doğrudan demokrasi haline gelmesi, ortaya yarı doğrudan demokrasi modelini çıkarır.

2.4. Demokrasinin Kendi İçinde Sınıflandırılması

Demokrasi kavramı, düşünölmeye, yaşanılmaya başlandıktan sonra şüphesiz, ortaya çıkışını hazırlayan süreç gibi, değişik aşamalardan geçip derinlemesine incelenmeye, detaylandırılmaya çalışılmıştır.

Tarihsel sürece bakıldığında toplumların gelişme düzeyine bağlı olarak demokrasi kavramına farklı anlamlar atfedilmeye başlandığı ve demokrasinin farklı şekillerde tezahür ettiği görölmektedir.⁶⁷

Kendi içerisinde; farklı ekonomik, sosyal ve kültürel çevreler için uygun hale getirilebilme çabasını taşıyarak; farklı uygulanış şekilleri, ele alış biçimleri geliştirilmiştir. Demokrasi kavramının bu çeşitliliği, incelenmesi gereken ve sosyal demokrasi kavramının ortaya çıkışının anlaşılması bakımından, ele alınması gereken bir noktadır. Demokrasinin bu farklılaşmalarını açıklarken, sosyal demokrasi kavramı, çalışmanın konusu ve odağı olması nedeniyle ayrı bir bölüm halinde incelenecektir.

2.4.1. Klasik (Çoğulcu) Demokrasi

Klasik demokrasi anlayışı, bir başka deyişle çoğulcu veya batı demokrasisi; yönetme hakkının çoğunluğu elde eden siyasal iktidara bırakıldığı, yaş ve uyukluk gibi belli koşullara sahip herkese oy hakkı tanındığı, genel seçim yolu ile siyasal iktidarın belirlendiği, demokrasinin bir ideoloji değil yönetim biçimi olarak esas alındığı bir demokrasi türüdür.⁶⁸ Çoğulcu demokraside, devlet insanların mutluluğunu demokratik yollarla sağlamayı amaç edinmiştir ve varlık nedeni insandır. Klasik demokrasi bugünkü anlamı ile anlamış olduğumuz ve genellikle ekonomik ve sosyal olarak gelişmiş Batı toplumlarında uygulama alanı bulmuş olan bir biçimdir. Her ülke, kendi ekonomik ve sosyal yapısına göre demokratik yönetim şeklini, ister istemez kendine adapte

---

⁶⁷ Hasan Tunç, Demokrasi Türleri ve Müzakereci Demokrasi Kavramı, , Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XII, Y. 2008, Sa. 1-2, s.1117.

⁶⁸ Tunç, a.g.e. s. 1117

edebilmektedir. Başkanlık sistemi ya da parlamenter sisteme adapte edilen bu şekilde esas olan onun sahip olduğu temel niteliklerdir.

Demokrasi kavramı, tüm tanımlamalarla birlikte uygulanışı ile anlam kazanan canlı bir olgudur. “ İnsan”ın var oluşu, var oluş nedeni olan bir kavram olduğundan, sadece uygulanışındaki temel ilkeler gerçekleştikçe, gerçek anlamını kazanabilen bir yapıya sahiptir. Bu bağlamda demokrasinin sahip olması gereken temel nitelikler, ilkeler şu şekilde açıklanabilir.

- **Özgürlük ve Eşitlik**

Demokrasinin ilk unsuru özgürlük olarak kabul edilmektedir. Özgürlüğün tanımı burada herkesin istediğini, istediği zaman yapabilmesi olarak algılanmamaktadır. Anayasal haklarla, başkalarının sınırlarına müdahale etmeden istenilenin yapılabilmesi özgürlüğün tanımı olarak ortaya konulabilir. Yaşama, çalışma, sağlığını koruyabilme, haberleşme, hak arama, eğitim hakkı gibi hak ve özgürlükler, demokrasiler için en önemli unsur olan düşünce özgürlüğü, özgürlük tanımı içerisinde altı çizilmesi gereken noktalardandır. Demokrasi insanın özgürce yaşayabilmesi, devletlerin var oluş nedeni olan insan unsurunun ön plana çıkartılması demektir. Bu nedenle özgürlük, demokrasi kavramı ile birlikte düşünülmesi gereken önemli bir kavramdır.

Özgürlük gibi önemli olan diğer bir özellik de eşitliktir. Devletin vatandaşları arasındaki adaleti sağlayabilmesi ancak eşitlik unsurunun kabulü ile mümkün olmaktadır. Özgürlüğün herkes için özgürlük anlamına gelmesi gibi, eşitlik de herkesin; din, dil, ırk cinsiyet farkı gözetmeksizin aynı muameleyi görmesi, aynı haklara sahip olmasıdır.

Bu iki kavram arasındaki önem sıralaması, demokrasinin farklı türlere ayrılmasında etkili olmuş unsurlardır. Sosyal demokrasi kavramında birincil olarak eşitlik gelmekteyken, Liberal demokrasilerde özgürlüğün öncelikli olması bu nedenden kaynaklanmaktadır.

Eşitliklerin tarihsel gelişimi dört tip altında incelenebilmektedir. Bunlar; Hukuksal-siyasal eşitlik, sosyal eşitlik, fırsat eşitliği ve ekonomik eşitliklerdir.⁶⁹ Bu eşitlik kavramları Marksizm'in de temelini oluşturacak fikirleri barındırmaktadır.

Eşitliğin ölçüsü ise “herkese aynı” ve “aynılara aynı” olarak iki şekilde ele alabilmek mümkündür. Marksist düşüncede herkesin aynı hakka sahip olması savunulduğu gibi, liberalizmde aynaların aynı olması ileri sürülmektedir.

Özgürlük ve eşitlik bu nedenlerle birbirlerinden ayrılmayan iki önemli unsurdur ve demokrasi kavramının olmazsa olmazlarındandır.

- **Siyasal Temsil ve Katılım**

Demokrasinin en önemli unsurlarından bir diğeri hiç şüphesiz siyasi temsildir. Halkın siyasi temsilcilere sahip olması ve demokrasinin bu temsilciler vasıtası ile işlerliğinin sağlanması, demokrasiyi anlaşıldığı, yaşandığı anlamda “demokrasi” yapmaktadır. Siyasi temsilin, temsil edilenin hak ve özgürlüklerini koruma amacı gütmesi ve “temsilci” olma sıfatını unutmadan hareket edebilme kapasitesinde olması yine demokrasinin hayati özelliklerindedir. Bu vasıflardan yoksun olan, temsil yeteneği bulunmayan “temsilci”, düşünce ve fikirlerini temsil edemediği halkın, hiçbir özgürlük ve hakkını koruyabilme yetisine de sahip değildir. Bu nedenle siyasi temsilin olması kadar bu siyasi temsilin niteliğinin, morfolojisinin de bozulmamış olması gerekmektedir.

Demokrasinin bir diğer özelliği olan siyasi katılım, siyasi temsilin yanında, halkın etkin sivil araçlarla karar alma süreçlerine etki edebilmesi anlamına gelmektedir. Siyasi temsilin, temsil edilenin fikirleri ve istekleri doğrultusunda hareket etmesinin en güçlü vasıtalarından olan siyasi katılım; örgütler, topluluklar vasıtasıyla gerçekleşebilmektedir. Sivil toplum örgütlerinin en büyük varlık nedenleri işte bu olgudur.

Bu ilkeler dışında, seçimlerin yapılması ve seçilen partilerin, teker teker kendi yapıları içinde demokrasinin özelliklerine saygı göstermesi gibi önemli özelliklerde

---

⁶⁹ Sartori, a.g.e 1993, s.373.

bulunmaktadır. Seçimlerin yapılmasında, açık, şeffaf, eşitlikçi bir sistemin olması oldukça önemlidir. Genel oy, eşit oy, gizli oy gibi ilkeler yine demokrasinin uygulanma aşamasında sahip olunması gereken niteliklerdir.

Seçilen partilerin, liderlerinin demokratik kuralları benimsemiş olmaları, kendi parti içi demokrasilerinin sağlanmış olması, söz konusu ülkenin demokrasi idealine ulaşmasında önemli bir bölümdür.

2.4.2. Liberal Demokrasi

Liberal Demokrasi, liberalizmin anlamıyla mütenasip olarak; halkın rızası idealiyle sınırlı yönetim ilkesini dengeleyen demokratik bir yönetim şeklidir. “Liberal” ifadesiyle, özgürlük ve bu özgürlüğü güvence altına almak, özgürlüğün sürekliliğini sağlamak anlatılmaktadır. “Demokrasi” ifadesi ise genel oy hakkı ve siyasi eşitlik temelinde işleyen düzenli ve rekabetçi bir sistemi ifade etmektedir. Bir başka deyişle, liberal sosyal düzenin ilkeleri üzerinde toplumsal uzlaşmanın sağlandığı ve siyasal iktidarların anayasanın sınırları içinde güç ve yetkilerini kullandığı yönetim şeklidir.⁷⁰“Eşitlik, özgürlük gibi ilkelerin yasalara geçirilmesinin onları gerçekleştirmeye yetmediği maddi koşulların iyileştirilmesi gerektiği ve maddi koşullar olmadan özgürlüklerin soyut birer kavram olarak kalacağı düşüncesi” liberal demokrasi kuramında ön plandadır. İnsanın maddi gelişmesini sağlama amacı güden ekonomik ve sosyal haklar yine anayasal olarak güvence altına alınmaktadır. liberal devlet “bırakınız yapsınlar” diyen hiçbir ise karışmayan devlet değil, zayıfları korumak için müdahale eden devlettir.

2.4.3. Müzakereci Demokrasi

Müzakereci demokrasi modelinde, bir yönetim biçiminde kolektif karar alma süreçleri açısından meşruiyete ve rasyonelliğe ulaşmanın gerekli koşulu; söz konusu yönetim biçimindeki kurumların, herkesin ortak çıkarı olarak görülen, özgür ve eşit bireyler arasında rasyonel ve adil biçimde yürütülen kolektif müzakere süreçlerinden kaynaklanmak üzere düzenlenmelidir. Müzakereci bir demokrasi modelindeki genel

---

⁷⁰ Coşkun Can Aktan, (1999 Ocak-Şubat). Demokrasi, Liberalizm ve Sınırlı Devlet, Yeni Türkiye Dergisi, Yıl 5, Sayı 25, s.142-145.

ilkeler, herkesin üzerinde anlaşacağı normların, yani genel davranış kurallarının ve kurumsal düzenlemelerin geçerli olduğu söylenebilen anlaşmada şu özellikleri taşıyan bir müzakere süreci sonucunda varılmış olmalıdır.⁷¹

2.4.4. Çoğunlukçu (Mutlak) Demokrasi

Çoğunluk prensibine dayanan bir demokrasi anlayışıdır. Çoğunluk prensibi devletin halkın çoğunluğun iradesine göre yönetilmesi gerektiğine ve çoğunluğun kararının her şeyin üstünde olduğu anlayışına dayanmaktadır. Dolayısıyla bu anlayışa göre çoğunluğun yönetme hakkı mutlak ve bu hakkın azınlık hakları, kuvvetler ayrılığı, çift meclis sistemi, kanunların yargısal denetimi gibi kavram ve kurumlarla sınırlandırılmaması gerekmektedir.

---

⁷¹ Marmara Üniversitesi Avrupa Birliği Enstitüsü, <http://avrupa.marmara.edu.tr/index.php?sayfa=35> (04.23.2010).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SOSYAL DEMOKRASİ KAVRAMI

3.1. Sosyal Demokrasi Nedir

Sosyal demokrasi kavramı ilk defa 19.yüzyılın birinci yarısında işçi birliklerinde kullanılmış bir kavramdır.⁷² Sosyal Demokrasi'nin amacı sosyal adalet, insanlar için daha iyi bir yaşam, özgürlük ve barış olarak açıklanabilir. Daha terminolojik bir tanımlamayla ise; içinde emekçi sınıfların sosyal ve ekonomik haklarının genişletilmesi amacına yönelik tüm mücadeleleri kapsayan bir öğretilerdir. Sosyalist Enternasyonal'in tanımına göre ise, sosyal demokrasi; özgürlük, eşitlik ve adalet, dayanışma temellerine oturur.⁷³ Diğer bir tanımlamayla ise Sosyal Demokrasi, kapitalizmin yarattığı eşitsizlik ve adaletsizlikleri demokratik sistem içinde kabul edilebilir düzeye indirmeyi amaçlayan siyasi ideolojidir.⁷⁴

Sosyal Demokrasi kavramının izleri; Tocqueville kadar götürülebilir. Tocqueville'in Amerika'da görmüş olduğu sosyal eşitlik, Tocqueville'in demokrasiyi, aristokrasi ile karşılaştırmasına neden olmuştur.⁷⁵

Sartori'ye göre "sosyal" ifadesi ile neyin kastedildiği açık değildir ve bu nedenle sosyal demokrasi belirgin bir kavram olma özelliğinden yoksundur. Sosyal demokrasi iki anlam içermektedir. Birincisi; yaşama biçimi ve kişilerin birbirleriyle ilişkisini göstermektedir, ikincisi ise toplumun durumundan çok toplumun yönetimi ile ilgilidir.

---

⁷² İbrahim Sarıtaş, Sosyal Demokrasi- Geçmişten Günümüze, Orion Yayınları, Ankara, 2006, s.5.

⁷³ Socialist International <http://socialistinternational.org/viewArticle.cfm?ArticleID=31> (21.03.2010).

⁷⁴ Arthur Rosenberg, Democracy and Socialism, Beacon Press, Boston, 1965, s. 45.

⁷⁵ Sartori, 1993, a.g.e, s. 10.

Sartori bu nedenle sosyal demokrasiyi, birinci duruma göre bir siyasetin ön gereği iken ikinci duruma göre siyasetin bir ürünü olarak ortaya koymuştur.⁷⁶

Marksist kökenden gelen, revizyona uğramış, sosyal eşitlik ve adaleti savunan bu siyasal yapı, her ne kadar, köken olarak Marksizm'e dayandırılrsa da, ana hatlarıyla bu görüşten daha farklı bir yapıya sahiptir. Sanayi devrimi sonrası gelişen sorunlar, toplumsal eşitsizliğin, adaletin eksikliği gibi meseleler ile ortaya çıkan Marksizm, proletarya devrimi ve proletarya diktatörlüğünü kabul etmeyen bir anlayışa sahip olan, Sosyal Demokrasi'den ayrılmıştır. Sosyal demokrasi, sosyal adaleti sağlamak için gerekli olan koşulları demokratik bir ortamda sağlamayı amaçlamaktadır. Bu nedenlerle, Sosyal demokrasi için çoğulculuk ve parlamenter demokrasi önemlidir. Sosyal Demokrasi anlayışında, klasik liberal demokrasinin, parlamenter siyasal çoğulculuk ve siyasal demokrasi kavramlarını koruyarak bunların üzerine sosyal adalet, sosyal haklar ve sosyal devlet unsurlarını ekleyerek gelişmiştir.⁷⁷

Sosyal demokrasi anlayışının devlete sosyal ödevler yükleyip ekonomik yaşama halk kitleleri yararına müdahale olanakları sağlaması, sınıflar arası farklılık ve gerginlikleri yumuşatıcı bir rol oynamış, kapitalizmi ve Batı tipi demokrasiyi aşmayı amaçlayan radikal devrimci akımlara karşı da bir set oluşturmuştur. Bu açıdan, bir olgu ve anlayış olarak sosyal demokrasi, sosyal demokrat akım ve hareketlerin 20. yüzyıldaki felsefe ve programlarına denk düşer. Sosyal demokrasi ideolojisinin esnek yapısı içinde emeğin önceliği, yoksullara yardım edilmesi, toplumdaki imtiyazların azaltılması veya sınırlandırılması, daha eşitlikçi bir toplum düzeni kurulması, sosyal refahın sağlanması sosyal demokrasinin yeterli olmasa bile zorunlu koşulları olarak karşımıza çıkmaktadır. Başka bir önemli gelişme de sosyal demokrat partilerin sınıf partisi niteliğini kaybedip kitle partisi özelliğini kazanmaları şeklinde kendisini göstermektedir.

---

⁷⁶ Sartori, 1993, a.g.e. s. 417.

⁷⁷ Encyclopaedia Britannica, Ana Yayıncılık A.Ş., İstanbul, 1986, C.19 s.527.

Ahmet Taner Kışlalı'ya göre, Sosyal demokrasi Liberalizm ve Sosyalizm'in bir sentezidir.⁷⁸ Yine Tuna ve Yalçıntaş'a göre sosyal demokrasi; kapitalist ekonomik sistemle, topyekün bir kolektivizm arasında bir yerdedir.⁷⁹

Manfred Schmidt ise sosyal demokrasi kuramının, devlet toplum ve ekonomiyi ıslah etmek, demokrasiyi topluma yaymak ve eşitliği sağlamak amacıyla iktidar ve bölüşüm yollarını demokrasi aracılığıyla kontrol etmeyi amaçladığını düşünmektedir.⁸⁰

Willy Brant'a göre sosyal demokrasi, demokrasiyle, hukuk devletiyle, siyasal ve düşünsel özgürlükle, hümanizm ve dayanışma ile ayrılmaz bir bütündür.⁸¹

İsmail Cem ise sosyal demokrasiyi; Marksizm ile kapitalizm arasında bir yol, işçi ile sermaye arasındaki bir ara sınıfın çözümü olarak görmemektedir.⁸² Bununla birlikte millileştirme politikasını zorunlu bir şekilde sokmadan uygulayan, sosyal ekonomik modele bağlı kalan ve fakat serbest ekonomiyi reddetmeyen bir anlayıştır.⁸³

Sosyal demokrasi refah devletinin korunması iddiasındadır. Refah devleti kavramı sosyal demokrasi ile bütünsellik içerisindedir. Atilla Yayla'ya göre sosyal demokrasi, sadece devlet yönetimiyle ilgili bir anlayış değildir. Toplumun her kesiminde hissedilmesi gereken, sosyal kurumlarla uygulanan bir olgudur.⁸⁴

Sosyal demokrasi'nin "ortayı bulma" çabası olarak değerlendirilen, sermayenin tamamen ortadan kalkmasını gerekli görmeyen düşünsel yapısı, daha ılımlı olmak için değildir. İsmail Cem bunu "işçilerin ya da maaşlıların en yararına çözüm olduğuna inanılmasına" bağlamıştır.⁸⁵

---

⁷⁸ Ahmet Taner Kışlalı, **Siyasal Çatışma ve Uzlaşma**, İmge Kitabevi, Ankara, 1995, s. 93.

⁷⁹ İbrahim Sarıtaş, s.11.

⁸⁰ Sarıtaş, **Sosyal Demokrasi- Geçmişten Günümüze**, Orion Yayınevi, Ankara, 2006, s.11.

⁸¹ Sarıtaş, a.g.e. s.13.

⁸² İsmail Cem, **Demokrasi nedir? Ne değildir?** Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2009, s.43.

⁸³ Cem, a.g.e. s.37.

⁸⁴ Atilla yayla **Siyasi Düşünce sözlüğü**, Adres yayınları 2005 Ankara, s.178

⁸⁵ Cem, a.g.e. s.25.

Sosyal demokrasi çoğulculuktan, parlamenter çerçeveden, sivil ve siyasal haklardan kaynaklanmış bir demokrasi iddiasını ve talebini ortaya koymaktadır.⁸⁶

Sosyal demokrasi ile esinlenmiş olduğu Marksizm'in ayrılmasındaki en temel neden, bu demokrasi iddiası ve talebidir. Sosyal demokrasi Marksizm'in sosyal adalet vurgusunu içinde barındırmakla birlikte, bunu sağlama yöntemi herkes tarafından daha kabul edilebilirdir.

Sosyal demokrasinin bir siyasal hareket ve düşünce akımı olarak oluşum aşaması liberalizm ve Marksizm'in oluşum süreciyle yakından ilişkilidir.⁸⁷ Marksizm Sosyal demokrasinin ortaya çıkmasındaki en önemli siyasal düşüncedir. Ve Liberalizm ile Marksizm arasında, orta yol olarak değerlendirilen ya da bu değerlendirmeye karşı çıkılarak, özgürleşme hareketi, olarak değerlendirilen Sosyal demokrasiyi incelemek için, şüphesiz özgürlük hareketi olarak anılan Liberalizm önemlidir. Bu nedenle Sosyal demokrasinin detaylı analizini yaparken Liberalizm ve Marksizm'in temel noktalarını ortaya koymak gerekmektedir.

3.2. Sosyal Demokrasi'nin Ortaya Çıkışı

3.2.1. Tarihteki Sosyal Görüşler ve Temsilcileri

Sosyal Demokrasi gelişimi itibariyle 19. ve 20. yüzyıllara ait bir kavram olarak gözüke de, fikrin savunduğu adalet, eşitlik gibi kavramlar sadece bu yüzyıllara ait değildirler.

Platon "Devlet" adlı eserinde adalet kavramının tanımını üzerinde durmuştur ve ideal devlet arayışındadır. Platon'un Devlet'inde yurttaşlar ne yoksul ne de zengindirler. Kadın erkek sadece fiziksel olarak farklıdır, aralarındaki eşitlik devlet tarafından sağlanacaktır.

---

⁸⁶ Cem, a.g.e. s.25.

⁸⁷ Örs, a.g.e. s.259.

Evlenme, askere alınma için yaş belirlenmiştir ve bu konularda devlet tarafından düzenlenmiştir. Çocuk doğumu yine yasalarla desteklenmiştir.⁸⁸

16.yüzyılda yaşamış olan Thomas More ise Ütopya adlı eserinde “zenginlerin cimriliğinden, sömürülerinden, bencilliğinden” bahsederek, sosyal adaletin sağlanması düşüncesini ortaya koymuştur.⁸⁹ Üretim ve iş gücünün öneminin vurgulandığı bu eserde eşitlik ilkesi ön plana çıkmaktadır.

Sosyal demokrasi'nin ilkeleri arasında sayılan eşitlik, adalet gibi kavramlar bu dönem düşünürlerinin eserlerinde üzerinde durdukları unsurlar arasındadır. Francis Bacon, Jean-Jacques Rousseau bu düşünürler arasında sayılabilirler.

3.2.2. Sosyal Demokrasi'de Liberalizm Etkisi

Liberalizm, temel olarak devlet müdahalesine karşı özgürlükleri savunan bir kavramdır. Max Lerner, liberalizmin klasikleşmiş tanımını şöyle yapmaktadır: “Liberalizm, bir yönetim metodu ve siyasi olarak, toplumu örgütleyen bir ilke ve birey ile topluluk için bir hayat tarzı olarak özgürlüğü savunan inanç, felsefe ve harekettir.”⁹⁰ Liberalizm düşüncesinin Manga Carta'da da izlerini görebiliriz. Fakat Liberalizm, genel olarak 17. ve 18.yüzyılların bir ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Liberalizm'in ortaya çıkmasındaki önemli etmenler 16. ve 17.yüzyıllardaki bilimsel gelişmeler, din savaşları ve feodalizm'den kapitalizme geçiş olarak sıralanabilir. Dinsel hoşgörünün ve İngiliz Protestan muhaliflerin dinsel özgürlük için mücadelesi ile vicdan özgürlüğü kavramının ortaya çıkması bu dönem liberalleri için model olmuştur. John Locke'un doğal haklar felsefesi de, bireyin doğuştan özgürlüğe hakkı olduğunu ilan etmekteydi. Bu düşünce sistemi bireyin mutluluğuna önem vermektedir ki bu Ortaçağ toplumundan sonra oldukça radikal bir gelişmedir. Liberalizm en geniş tanımıyla, bireyi, kendi potansiyelini tam olarak gerçekleştirmesini engelleyen keyfi dışsal baskılardan korumayı amaçlar.⁹¹ Bu amaçla,

---

⁸⁸ Thomas More, Ütopya, Çeviren Hasan Ali Yücel, İş Bankası Yayınları, İstanbul, 1999.

⁸⁹ Tunçay, a.g.e. s.7-39.

⁹⁰ Örs, a.g.e. s.50.

⁹¹ Örs, a.g.e. s.55.

İngiltere’de ortaya çıkan “Bill of Rights” da, bireyin kişiliğini ve haklarını güvence altına almaktadır.

Liberalizm, bireysel özgürlüklerin savunulmasının yanı sıra, ekonomi alanındaki düşünceleri ile de büyük önem taşımaktadırlar. İktisadi alanında da savunulan özgürlük, ekonomiye devletin hiçbir şekilde müdahalesini kabul edilmemektedir. Planlı bir ekonominin bireyi devlete bağımlı hale getireceği, devleti yönetenlerin “hesabı sorulamayan” güçlerle donatacağı savunulmaktadır. Devlet müdahalesinin ekonominin gelişimi ve yeni ürün üretimini engelleyeceği tezi yine liberallerin, iktisadi özgürlük anlayışlarının bir yansımasıdır. Bireyin her alandaki özgürlüğünün savunulması, devletin iktisadi alandaki müdahalesini ve genişlemesini kabul edilemez kılmaktadır. Liberallere göre, genişleyen bir devlet, birçok bürokratik engellemeyi ve genel yaşamdaki hantallığı ortaya çıkaracaktır.

Bununla birlikte 1827’de, makineleşme yerine emek kategorisini öne çıkaran Robert Owen, liberal düşüncenin emeği yerinden eden yaklaşımıyla mücadele için sosyalizmi önermiştir.⁹² Liberalizm savunucularından James Mill ve Jeremy Bentham, ilke olarak halk egemenliğini benimsemekle birlikte, genel ve eşit oy hakkına dayalı olarak bireysel özgürlük ve özel mülkiyet hakkının yitirilmesi tehlikesine karşılık, eğitilmiş bir seçmen kitlesi oluşana kadar, genel ve eşit oy ilkesinin askıda tutulması gerektiğini savunmuşlardır.⁹³

Liberal düşünce farklı bir düşüncenin ortaya çıkmasına da etki yapmıştır. Hegel ve Kant’ın özgürlük kavramını haklar kavramı ile birlikte ele almışlardır.⁹⁴ Alman idealizmi için özgürlük, öncelikle rasyonelleşme ve bilinç kazanma gibi niteliklerle zenginleştirilmiş bir değer olarak görülmektedir. Böylelikle devlet, birey ve sivil toplum için sadece engelleyici bir baskı unsuru olarak değil, geliştirici bir unsur olarak ele alınmıştır.

Liberalizmin “laissez-faire” sloganı ile ifade edilen ekonomik yönelimi de yine, Fransız Devrimi’nden başlayarak 1848 devrimleri ile bariz bir şekilde politik ayrım halini

---

⁹² Örs, a.g.e. s.260.

⁹³ Örs, a.g.e. s.260.

⁹⁴ Örs, a.g.e. s.261.

almıştır. Marx ve Engels'in ortaya koyduğu fikir ayrılığının temelinde Liberalizm anlayışı ve neden olduğu gelişmelerin olduğu açıktır.

3.2.3. Sosyal Demokrasi'de Marksizm Etkisi

1848 devrimi bu tanımlamaların ortaya çıkmasına neden olan önemli bir olaydır. Bu dönemi incelerken, dönemin olaylarından; sanayi devriminin etkilerini büyük ölçüde görmekteyiz. Öyle ki 19. yüzyılın ortalarında, Avrupa'da Sanayi Devrimi büyük ölçüde tamamlanmış, sanayicilerin ve şirketlerin gelirlerinde büyük bir artış görülmesine karşılık köylerde ve kentlerde yaşayan fakir halk bu zenginliğe ortak olamamıştır. İşçiler günde uzun saatler boyunca çalışmaktadırlar ve sağlıksız ve kirli konutlarda zor koşullarda yaşamaya devam etmektedir. Köylerde artan nüfus işsizliğe ve toprak yetersizliğine yol açmış, alt yapının yetersiz kalmasına neden olmuştur. Aynı yıllarda Alman Karl Marx ve Friedrich Engels'in birlikte yazdığı ve 1 Şubat 1848 tarihinde yayınlanan Komünist Manifesto özel mülkiyeti bir devrimle ortadan kaldırarak sınıfsız ve devletsiz bir toplum düzenini gerçekleştirmesi gerektiğini iddia etmekteydi. Bu koşullar altında devrim düşüncesi toplumun çeşitli kesimlerinde çok sayıda taraftar bulmuş ve sonunda 1848 yılında bu devrimler bütün şiddetiyle patlak vermişti. Bu dönemde ezilen işçi sınıflarının haklarını savunan kitleler “sosyal demokrat” kavramını kullanmışlardır.⁹⁵

K. Marx ve F. Engels'in görüşlerinin Alman ve İsveç sosyal demokrasi hareketlerini özellikle başlangıç döneminde etkiledikleri bilinmektedir. K. Marx ve F. Engels'in doktrini insani ve toplumsal ilişkileri ve bu ilişkileri yansıtan kurumları, temel bir görüş açısından belirlemek ve değerlendirmek amacını takip eder.⁹⁶

Komünist Manifesto'nun içeriğine baktığımızda ise, şu başlıklar altında yer alan önermelere ağırlık verildiğini görmekteyiz.

---

⁹⁵ Sarıtaş, a.g.e. s.5.

⁹⁶ Adnan Güriz, Sosyal Demokrasi Düşüncesi, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1998.

1. Toprak mülkiyetinin kamulaştırılması ve toprak rantının devlet giderlerine kullanılması.
2. Yüksek bir artış oranlı vergi.
3. Miras hakkının kaldırılması.
4. Tüm karşı gelenlerin ve ülkeden kaçanların mülklerine el konulması.
5. Devlet sermayeli ve tek tekel olarak Ulusal Banka yoluyla kredilerin devlet elinde merkezleştirilmesi.
6. Taşımacılığın devlet elinde merkezleştirilmesi.
7. Ulusal fabrikaların ve üretim araçlarının artırılması, arazinin ortak bir plan uyarınca işlenir hale getirilip ıslahı.
8. Herkes için eşit çalışma zorunluluğu, özellikle tarım için sanayi ordularının kurulması.
9. Tarım ve sanayi işletmelerinin birleştirilmesi, kent ile kırsal arasındaki farkın süreç içinde giderilmesinde etkin olmak.
10. Tüm çocuklar için kamusal ve parasız eğitim. Çocukların bugünkü biçimde fabrikalarda çalıştırılmasına son verilmesi.⁹⁷

Oldukça açıktır ki dönemin düşünsel ve politik iklimi, Marx'ın düşüncesinin oluşumunda kilit öneme sahiptir. Marx'ın düşünsel gelişimi Hegelciliğin sınırları içerisinde başlamıştır. Hegel, Tanrının amacının insanoğlunun özgürleşmesi olduğu düşüncesini savunmaktaydı. Mutlak gerçekçiliğin gelişimini yansıtıyordu ve mutlak olana varma iddiasındaydı. Marx, Hegel'in bu düşünsel sistemi içerisinde gelişen Hegelciliğin sol kanadından sayılmaktadır. Marx düşünsel serüvenine bu sınırlar içerisinde başlamışsa da, uzun süre bu sınırlarda kalmamıştır. Marx, Genç Hegelcilerin peşinden gittiği fikri ve politik özgürleştirme idealini bir amaç olarak görmemeye başlamıştır.

Engels Ekim 1847'de Deutsche Brüsseler Zeitung'da yazdığı makalesinde bütün gelişmiş ülkelerde demokrasinin, işçi sınıfının siyasi egemenliği için gerekli sonuç olduğu ve işçi sınıfının siyasi egemenliğinin bütün komünist ölçüler için ön kural olduğunu belirtmiştir.⁹⁸ Bu bakımdan demokrasi ve komünist düşüncenin savunduğu noktalar ortak bir şekilde öne çıkmaktadır. Bununla birlikte farklılıklar da oldukça fazladır. Demokratlar

---

⁹⁷ Karl Marx ve Friedrich Engels (1848) Komünist Parti Manifestosu.

⁹⁸ Arthur Rosenberg , Democracy and Socialism, Beacon Press, Boston, 1965, s.5.

ile Komünistlerin ayrımı yapılırken, Avrupa’da demokrat parti tabanına ve Komünist parti tabanlarına dikkat etmek gerekecektir. Örneğin Almanya Demokrat Partisi içerisinde endüstri sahiplerini, burjuvaları barındıran bir yapıya sahiptir ve Alman Komünist Parti’sini doğal düşman olarak görmektedir.⁹⁹ Amerika Birleşik Devletleri’nde ise Başkan Wilson kendini Demokrat olarak adlandırırken yine Komünizm’e karşı giriştiği savaş ön plana çıkmaktadır. Engels burada belirtilen demokrasiyi 1884’de yazdığı mektubunda, ‘saf’ demokrasi olarak adlandırmaktadır. Saf demokrasi Engels’e göre –ki Stalin tarafından da aynı şekilde açıklanmıştır- burjuva devleti ifade etmektedir. Bu noktada Sosyal demokrasi düşüncesini ortaya çıkmasına önemli etkisi olan Engels’in komünizm ile Demokrasi arasındaki farklılığı ortaya koyduğu açıktır. Komünist Manifesto’da üzerinde durulan konular Sosyal Demokrasi’de de önemli unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte yönetim anlayışı farklılığı oldukça büyüktür.

Marksist tezlerin etkisi ışığında öncelikle Almanya’da ortaya çıkan hareketlilik, sendikal örgütlenmeler aracılığıyla gelişmekte olan işçi hareketine dayanmaktaydı. 1863 yılında bir grup “Genel Alman İşçileri Birliği” adıyla ilk partileşme girişiminde bulunmuştur. 1869’da August Bebel ve William Liebknecht önderliğinde Marksist bir parti olan Demokrat İşçi Partisi kurulmuştur. Bu iki parti 1875’de Gotha’da yapılan bir kongre ile birleşerek Sosyal Demokrat Parti’yi (SPD) kurmuşlardır. Marx ölümüne kadar SPD ile yakın ilişki içerisinde olmuştur. Marks’ın ünlü Gotha Programı’na yönelik eleştirileri, önemli Marksist tezler arasında sayılmaktadır. Gotha Programı, Marks’ın ortaya koyduğu düşünce sistemine göre, sınıfsal tahlilleri ve proleter devrimi göz önüne almayan bir metindi ve Marks’a göre Liberallerin işbirliği perspektifine sahipti.¹⁰⁰ Marks ve Engels’in parti üzerindeki etkisi, kendini 1891 tarihli Erfurt Programı ile hissedilmektedir. Bu programı daha sonra görüşlerine yer verilecek olan Kautsky ve Bernstein hazırlamışlardır. Bu metinde Marksist ve ihtilalci özellikler oldukça ön plandadır.¹⁰¹

Alman Sosyal Demokrat Partisi beraberinde, Avrupa’da kurulmasına neden olduğu Danimarka (1878), Norveç(1887) ve İsveç(1889) sosyal partilerini getirmiştir. SPD’nin Marksist ideolojisinin ortaya çıkardığı II. Enternasyonal bu hareketin resmi bir

---

⁹⁹ Rosenberg, a.g.e. s.5.

¹⁰⁰ Örs, a.g.e. s.263.

¹⁰¹ Örs a.g.e. s.269.

birlikteliğidir. SPD içerisindeki revizyonist hareketler, günümüz sosyal demokrasisine yön vermiş hatta onun günümüzdeki haliyle ortaya çıkmasına en önemli katkıyı yapmıştır.

3.2.4. Fabianizm^(*)

Fabianizm hareketini Marksist öğretilerden bağımsız bir şekilde ele almak gerekmektedir. Bununla birlikte Fabianizm hareketi, sosyal demokrasi geleneği içerisinde önemli bir yere sahiptir. Öyle ki Bernstein'ın İngiliz sisteminden etkilenerek, Marksist ideolojiyi sorgulamaya başlayışı ve sonrasında getirdiği yenilikler, Fabianizm'i sosyal demokrasi kavramı içerisinde önemli bir noktaya taşımaktadır.

Fabian Derneği İngiltere'de 1884 yılında kurulmuştur. Sidney ve Beatrice Webb, Fabian hareketinin oluşmasında, Fabianizm ilkelerinin belirlenmesinde önemli rol oynamışlardır.

Fabianizm, köklerini Robert Owen'ın ütopyik sosyalizminden almaktadır. Robert Owen Marks öncesi sosyalist düşüncenin en önemli isimlerindedir. Sanayi devrimini sonrası zengin olmuş fakat bunun sonucu olarak fakirleşen insanları, sanayileşmenin doğal sonucu olarak görmemiştir. Owen bu durumun üstesinden "akıl" yardımıyla gelinebileceğini ortaya koymuş, yardımlaşma ve birlikteliğin önemine vurgu yapmıştır. Ona göre, mutsuzluğun nedeni endüstrinin gelişmesi değil, bu gelişmenin aklın yardımıyla bütün insanların yararına kullanılmamış olmasıdır.¹⁰³

Kapitalist sistemi eleştirirken Owen belirli noktalara değinmiştir. Ona göre, çalışan sınıflar üç şekilde sömürülmektedir.

- 1- Çocukluk döneminde ihmal edilerek.
- 2- İşveren tarafından aşırı şekilde çalıştırılarak, yüksek ücret aldıkları zaman bile bunu doğru kullanamayacak ölçüde cahil bırakılarak.

---

^(*) Fabian kelimesi, Kartacılara karşı savaşan Romalı General Fabius Maksimus Cunctator'dan alınmıştır. Cunctator (engelleyen) lakaplı Romalı general Fabius düşmanı oyalaması, saldırı için uygun zamanı beklemesi ve kendisinden daha güçlü kuvvetlere karşı zaferler kazanması ile ün yapmıştı.

3- Emeklerine düşük ücret ödenerek.¹⁰⁴

Owen'in sosyalizmi, sınıf kavgası görüşüne karşıdır. Sınıf kavgasını öngören bir ayaklanmayı benimsememiş, işçilerin siyasi seçimler yoluyla etkinlik kazanmaları görüşünü de desteklememiştir. Onun bir mücadele adamı olmaktan çok bir ahlak reformcusuna benzediği söylenebilir. Amacı toplumda ahlaka ve iyilikseverliğe dayanan bir reformu gerçekleştirmek olmuştur.

Bu düşüncelerin ışığında, Marks'dan etkilenmemiş tek modern sosyalist akım olma özelliğini taşıyan Fabianizm, Avrupa sosyalistleri ile aynı amaçları taşımakla birlikte devrimci yöntemde farklılaşmaktaydı.

Fabianizm, devletin aşamalı bir müdahalesini amaçlamaktaydı. Toplum içerisindeki eşitsizliğin bu şekilde ortadan kaldırılabilmesi görüşünü savunan Fabianistler, devletin müdahalesi ile daha adaletli bir dağılımın mümkün olacağı görüşündeydiler.

Marksist düşünce ile taşıdığı ortak noktalara odaklandığımızda, Fabianizm'in de Marksizm gibi sendikalaşma, bağımsız örgütlenmeler konusunda aynı fikirleri paylaştığını görmekteyiz. Fabianizm, sosyal demokrat partilerin diğer sınıfları temsil ettiğini ve II. Enternasyonal çatısı altında olmaları gerektiği düşüncesini taşımaktaydı. Bununla birlikte, bu örgütlenmelerin hareket eksenlerinin Marks ve Engels'in beklediği gibi işçi sınıfı önderliğinde politik devrimler yönünde olması amacını taşıması Fabianizm'i Marksist ideoloji ile farklı cephelere koymaktaydı.

Bütün bu, değişik düşünce yapıları ile birlikte gelişen sosyal demokrasi düşüncesi, günümüzün sosyal demokrasi anlayışının ortaya çıkmasında önemli birer dönüm noktası özelliğindedir.

---

¹⁰⁴ Güriz, a.g.e. s.28

3.2.5. Revizyonistler ve Sosyal Demokrasi'nin Doğuşu

Marksizm içinde iki ayrı yönelimin ortaya çıkması, Marksizm'in sosyal demokrasiden siyaseten ayrılmasını daha mantıklı bir çerçeveye oturtmaktadır. Marksizm sınıfların farklılığı temeline dayanan bir anlayışa dayanmaktadır. Marksizmin reformist kanadı ise işçi sınıfının sayıca ve politik etkinlikçe artan gücüne bel bağlayarak, işleri “seyrine bırakma” diyebileceğimiz bir stratejiyi ön plana çıkarmıştır. Marksizm düşüncesinin sosyal demokrasi anlayışına taşınmasında oldukça büyük önemleri bulunan Bernstein ve Kautsky revizyonistler^(*) arasında, üzerinde durulması gereken iki önemli isimdir.

3.2.5.1. Eduard Bernstein

Eduard Bernstein, Sarıtaş'ın ifadesiyle, Karl Kautsky ile birlikte Alman Sosyal Demokrasininin, iki temel program kuramcısından birisidir.¹⁰⁶

İsmail Cem'in ifadesiyle;Eduard Bernstein:”Genellikle kendisine atfedilmiş önemin daha fazlasına layık bir düşündürdür.” Engels'in yakın dostu ve vasiyetnamesini uygulamasını istediği Bernstein, Marksizm üzerine yine ilk ciddi soruları soran kişidir. Marksizm'den yola çıkarak günümüzün Sosyal demokrasi anlayışını bulunduğu çizgiye taşıyan Alman Sosyal Demokrat Partisi ile iç içe geçmiş bir isimdir.”

Bernstein, “Karl Marx'ın, kapitalist ekonominin yakında çökeceği ve proletaryanın iktidarı zorla ele geçirmesi gerektiği gibi görüşlerini yadsıyarak, Marx'ın ortaya koyduğu temel ilkeleri gözden geçirmeye girişen ilk sosyalistlerdendir”.¹⁰⁷Bernstein'in “revizyonizmin babası” olarak adlandırılması, onun özel girişimciliği toplumsal reformla kaynaştıran bir tür sosyal demokrasi öngörmesine dayanmaktadır.

Bernstein'in siyasal yaşantısı Marx ve Engels ile oldukça yakın bir çevrede gelişmiştir. Bismarck döneminde İsviçre'ye sürgüne gönderilmesi, siyasal düşüncesindeki

---

^(*) Revizyonizm Marks'ın küçültücü olarak ifade ettiği bir terimdir.

¹⁰⁶ Sarıtaş , a.g.e. s.32.

¹⁰⁷ Cem, a.g.e. s.33.

farklılığı ile ilgilidir. 1901’de İsviçre’deki sürgün hayatından döndüğünde ise, reformcu işçi hareketinde, gittikçe gelişen revizyonist okulun kuramcısı durumuna gelmiştir.

Bernstein’in siyasal gelişiminde İngiltere’nin etkisi oldukça büyüktür. Bernstein; sürgün yıllarını geçirdiği İsviçre’den sınır dışı edildiğinde gittiği Londra’da İngiliz siyasal ve sosyal oluşumdan etkilenmeye başlamıştır. Viktorya çağının liberal demokrasisinin yarattığı olumlu sonuçlar Bernstein’ı etkilemiştir.¹⁰⁸ Sendikaların başarılı gelişmeleri ve toplumsal bütünlükteki önemleri, Bernstein’ın Marx’ın ve Engels’in ortaya koyduklarına karşı kuşku duymasına neden olur.

Saygı duyduğu Engels’in sağlığında bu düşüncelerini dillendirmeyen Bernstein, Engels’in ölümüyle, ihtilalci düşüncelerin yerine revizyonist düşüncelerini ortaya koymaya başlamıştır. Bu düşüncelerini daha sonra ise “Sosyalizmin Sorunları” başlığı altında yayınlamıştır.¹⁰⁹ Bernstein’ın yazıları Alman Sosyal Demokrat Partisi içersinde büyük yankı yaratmıştır. 1898 yılı kongresinde, kapsamlı bir bildiri Parti Genel Başkanı’nca okunarak kongreye sunulmuştur. Bernstein’ın tezleri daha sonrasında yine “Sosyalizmin Varsayımları” adı altında 1899 yılındaki kongreye sunulmuştur. Bu kongrede Bernstein’ın tezleri çürütülmeye çalışılmıştır ve kongre’nin büyük çoğunluğu parti tüzüğüne değışmesi gerektiğini düşünmemiştir. Düşünceleri parti içersinde büyük bir destek bulmamış olmasına rağmen Bernstein siyasetine SPD çatısı altında devam etmişti. Bernstein 1902 yılına gelindiğinde ise SPD’den milletvekili seçilmiştir. Bernstein’ın düşünceleri parti yönetimi ile çelişmiş olsada Bernstein parti disiplini içersinde hareket etmiştir. Yıllar içersinde Bernstein’ın fikirleri daha fazla destekçi bulmuştur.

SPD’nin işçi partisi niteliğinde olması ve Almanya’nın sanayi alanındaki gelişimi ile birlikte artan işçi nüfusu, Almanya’nın siyasi birlikteliğini sağlaması ile birlikte gelişim göstermiştir. Almanya, sanayi alanındaki rekabeti koruyabilmek için işçi sınıfının haklarını ön planda tutan politikaların gelişimine sahne olmuştur. 19.yüzyılın sonlarında işçi sınıfının sosyal hakları göreceli olarak iyileşmeye başlamıştır. Bu gelişmeler, SPD’nin 1891 Erfurt Programı’nda yer alan “Almanya’da kapitalizmin çökmeye başladığı, işçi sınıfının her gün biraz daha yoksullaşacağı” iddialarını çürütmüştür. Bu şartlar altında

---

¹⁰⁸ Cem. a.g.e. s. 37.

¹⁰⁹ Cem, a.g.e. s.37.

Bernstein'in da ortaya koymuş olduğu eleştiriler,şüpheli tutum; daha fazla ciddiye alınabilecek ortamı bulmuştur.

İsmail Cem'in ifadesi ile "Bernstein'in ortamını hazırlayan diğer büyük etken, Alman sendikacılığının kendine özgü gelişim çığıdır." Bernstein'in vurguladığı bu durum, ekonomik gelişmelerle güçlenen sendikaların, SPD içerisindeki güçlerinin artmasıyla ortaya çıkmıştır.¹¹⁰ Sendikal hakların ve gücün önem kazandığı bu siyasi ortam içerisinde, SPD içinde sendikaların gücü büyük ölçüde artmış gözükmektedir. Sendikalar parti yönetimi ile olan ilişkilerini geliştirirken; "sendikalarla parti arasındaki işbirliğinin kesin olarak ortaya konduğu "Mannheim Anlaşması" ile taraflar, "sendikal nötralizm" olarak isimlendirilen bir süreçle birbirinin eşitliğini kabul etmişlerdir."

Sendikaların siyasetten beklentisi bu noktada önem taşımaktadır. Daha iyi çalışma koşulları, daha yüksek ücret ve çalışma süresinin kısılması gibi beklentilerin, Bernstein'in düşüncesi içerisindeki barışçıl, parlamenter nitelikteki bir ortamda gerçekleşmesi daha kısa vadede mümkün gözükmiştir. Ortaya çıkan bu gelişmeler, aslında Bernstein'ı revizyonist düşünceye yönelten unsurlardır. Fakat zaman içerisinde, bu unsurların olgunlaşp tüm çevrelerce görülmeye müsait bir hal alması, Bernstein'in görüşünü daha uygulanabilir kılmıştır.

Adnan Güriz, Sosyal Demokrasi İdeolojisi adlı eserinde, Bernstein'in Marksist ideoloji ile olan fikir ayrılıklarını şu şekilde açıklamıştır: "Bernstein, Marksist teorinin savunduğu sınıf mücadelesinin nihai sonucunun sınıfsız komünist topluma ulaşma görüşünü kabul etmemektedir. Ona göre, gelişim düşüncesi üzerine kurulu bir toplum öğretisi için nihai hedef söz konusu olamaz. Nihai hedeften söz açılabilir, bunun deney dışında değil, hareketin pratik mücadelesi içinde oluşmasından söz edilebilir."¹¹¹

Bernstein sosyalist toplumda devletin yavaş yavaş ortadan kalkacağını kabul etmemiş ve Leninizm'e karşıt olarak devletin yok edilmesini de amaçlamamıştır. Ayrıca, idarenin merkezileşmesinin ve ekonominin tümüyle planlanması fikrine de tam anlamıyla katılmadığı görülmektedir. Bernstein, parlamentarizme büyük önem

---

¹¹⁰ Cem, a.g.e. s.44.

¹¹¹ Güriz, a.g.e. s. 63.

vermektedir. Marksizm ile ayrı düştüğü noktalardan en önemlisi de şüphesiz bu konudur. Demokratik yöntem ve çoğulculuk Bernstein'in en fazla ön plana çıkardığı noktalardır. Güriz'in ifadesiyle "Bernstein, parlamento çalışmalarına değer verilmesini, bu sayede hukuk ve ekonomi alanında köklü değişimler sağlayacak kanunların çıkarılmasının mümkün olacağını, yerel yönetimlerde de sosyalist etkinliklere yer verilmesinin yarar sağlayacağını belirtmiştir".¹¹²

Yine Güriz'in aktarımıyla; "genel oy hakkı, Bernstein'in fikrine göre, demokrasinin bir parçasıdır. Bu parça tıpkı bir mıknaşın etrafa yayılmış demir parçalarını kendisine çekmesi gibi diğer parçaları etrafında toplar. Bazılarının istediğinden yavaş çalışsa bile, demokrasinin çalışması sürekli. Sosyal demokrasinin bu çalışmaya katkısı evrensel oy hakkını istemekten ibarettir."

Bernstein'in kanısına göre, sosyal demokratlar sorunlarını tıpkı Kant gibi "eleştirici" bir yaklaşımla incelemeli ve değerlendirmelidir. Bernstein, Hiçbir "izm" in bilim olamayacağını vurgu yapmıştır. Ona göre, mevcut bir teori deney ve somut gözlem yoluyla sınanmalı ve bulunan sonuç eleştirel bir gözle değerlendirilmelidir. Sosyal demokrasinin kendisini eskimiş sloganlardan kurtarması, gerçekte ne ise öyle görünmesi, başka bir ifade ile demokratik sosyalist reform partisi olması Bernstein'a göre gerekli görülmüştür.

Şiddetin reddedilmesi, evrim yönteminin benimsenmesi gibi çağdaş demokrasi ilkelerinin oluşmasında ve etkinlik kazanmasında Bernstein'in büyük rolü olduğu inkar edilemez.

Bernstein, solun klasik fikirlerinden yola çıkarak ve aynı zamanda bu fikirleri eleştirerek çağdaş anlamda sosyal demokrasinin ilk kaynağını oluşturmuştur.

Bernstein tüm bu düşünceleri savunmakla birlikte, bu teorilerin gerçek hayata uygulanışlarında farklı unsurların ön planda olabileceğini Güriz'in aktarımıyla şu şekilde belirtmiştir; "Yalnızca soyut teoriler enternasyonal olabilir. Onların gerçek hayata, şu veya bu memlekete ait uygulanmalarında milli ruh önemli bir rol oynar".¹¹³

---

¹¹² Güriz, a.g.e. s.62.

¹¹³ Güriz, a.g.e. s.70.

Bernstein, Kautsky ile demokrasi ve devrim konusunda ayrı fikirlere sahip olsa da bazı noktalarda ondan da ileri giden görüşleri ortaya koymuştur.

3.2.5.2. Karl Kautsky

Yahudi kökenli bir Çek olan Karl Kautsky; tarih, iktisat ve felsefe üzerine aldığı eğitiminden sonra Sosyal Demokrat Parti'ye katılmıştır. Kendisi gibi revizyonist kanatta önemli bir yere sahip olan Bernstein ile Zürih'de tanışmıştır. Daha sonra Londra'daki yaşamı süresince Engels'in yanında bulunmuş ve iki yıl boyunca Engels'in sekreterliğini yapmıştır.

Engels'in ölümü ile birlikte Kautsky, Avrupa'nın en önemli Marksist teorisyeni haline gelmiştir ve Marksizm yorumu Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin resmi politikası olarak ön plana çıkmıştır. Kautsky'nin yorumları, Marksizm'e yeni bir boyut kazandırmıştır.

Karl Kautsky'nin de aralarında olduğu reformist kanat- ki Kautsky Lenin tarafından dönemlikle suçlanmıştır- yine Kautsky'nin “biz devrimci bir partiyiz ama devrim yapacak bir parti değiliz” şeklindeki sözleri, sosyal demokrat yönelimin veciz bir ifadesi olarak görülebilir.¹¹⁴ 1917 Ekim devrimi başlangıçta destekleyen Kautsky, daha sonraları tek parti diktasının dünyadaki sosyalist işçi hareketinin önünü tıkayacağını, demokrasinin bütün olanaklarından, onu ortadan kaldırmadan faydalanmak gerektiğini belirtmiştir. Demokrasi'nin gereklilik derecesindeki farklılık Kautsky ile ortaya çıkmıştır. Kautsky'nin demokrasiyi benimsemesi, demokrasiyi yanlış bulduğu için olmamıştır. Kautsky'nin hareket noktası “terörün engellenmesidir”.¹¹⁵ Yine Kautsky “sosyalizmi şiddetin soysuzlaştırdığı” iddasında bulunarak, “sosyalizmi teröre başvurmak tuzağından ancak demokrasinin kurtaracağını” savunmuştur.¹¹⁶ Kautsky Sosyal demokrasi anlayışına en stratejik katkıyı getiren isim olarak görülmektedir.

---

¹¹⁴ Örs, a.g.e. s.207.

¹¹⁵ Cem, a.g.e. s.67.

¹¹⁶ Cem, a.g.e. s.68.

Kautsky'nin Marksizm'de ortaya koyduğu eleştiriler, Bernstein'ın düşüncelerinden oldukça farklıdır. Kautsky, Marksizm'in işçi sınıfının yoksullaşması ve kapitalizmin işleyişi ile ilgili olan teorilerine katılmaktadır. İhtilalin temelindeki nedeni, yine bu ekonomik durum olarak ortaya koymuştur.

Kautsky'nin görüş farklılığının özünde siyasi stratejilerdeki farklılık yatmaktadır. Kautsky, Bernstein'ın aksine işçi sınıfının devrimini ve giderek yoksullaşmasını değişen zamana bağlı olarak halledilebilir bulmamıştır. Bununla birlikte Kautsky'nin reformcu kanatta yer almasını sağlayan görüşleri, onun ihtilale giderken demokrasiye duyduğu ihtiyaç olarak açıklanabilir. Kautsky Proletarya Diktatörlüğü adlı kitabında şöyle yazmaktadır : “Bizim için demokratik olmayan sosyalizm düşünülemez. Modern sosyalizm için önemli olan sadece üretimin toplumsal örgütlenişi değil, aksine toplumun demokratik örgütleniştir...Demokrasi olmadan sosyalizm olmaz”¹¹⁷

Kautsky işçi sınıfının demokrasisine ihtiyaç olduğunu da özellikle vurgulamıştır çünkü ilerici bir demokrasinin var olabilmesi için işçi sınıfının demokrasisi olmalıdır. Burdan da anlaşıldığı üzere Kautsky'nin istediği bu demokrasi sadece ihtilalin şeklini ortaya koymaktadır. İşçi sınıfının bütün demokratik organlarda, sandalye sayısı kazanarak yavaş yavaş elde edeceği iktidara kavuşması, nihai amaca en iyi hizmeti yapacak olan stratejidir. İsmail Cem Kautsky'i devrimci değil, evrimci bir sosyalist olarak değerlendirmiştir. Öyle ki, Kautsky Marks'ın maddeci düşüncesinden uzak değildir.

Kautsky'nin Marks'ın çizgisinde olan görüşlerinin, revizyonist çizgide değerlendirilmesinin nedeni; içerisinde demokrasi ihtiyacının ortaya konduğu önemli değerlendirmelerin yer almasıdır. Kautsky, her ne kadar ihanetle suçlanmış olsa da, ihtilal aracını demokrasi olarak belirlemekten öteye giden bir fikir değişikliğine, görüşleri içerisinde rastlamak zordur. Demokrasinin varlığı, ihtilal sürecindeki şiddeti kendiliğinden ortadan kaldırmıştır. Marksist ideoloji için bu görüş farklılığı, revizyonist çizgide değerlendirilebilir.

---

¹¹⁷ Sarıtaş, a.g.e. s.29.

Bernstein'ın demokrasiye olan ihtiyacı vurgulayışı ile Kautsky'nin bu düşünceleri temel olarak aynı paralelde görülebilir niteliktedir. Şunu da belirtmek gerekir ki, Kautsky; bir zamanlar birlikte çalıştığı Bernstein'ın görüşlerini, köylülerle işçilerin ittifakı tezinden başlayarak eleştirmiştir. Bernstein'ı kendisini ve sosyal demokrasiyi sosyalizmden uzaklaştırmakla suçlamıştır

Kautsky'nin bu değişim çabası SPD içerisindeki reformcu ve ihtilalci gruplar arasındaki orta yolu bulma girişimi olarak da değerlendirilmiştir. Haluk Özdalga'ya göre bu görüşler çok fazla destek bulmayarak, partinin dağılmasına engel olamamıştır.

Sosyal demokrasinin gelişimi incelendiğinde, işçi sınıfından hareketle bütün toplumu kucaklayan, demokrasi ve eşitlik ilkelerinin egemen olduğu bir yönetim anlayışı ile karşılaşmaktayız. Sanayi devrimi, dünya siyasetinin geçirmiş olduğu süreç ve bu süreç içerisinde yukarıda genel hatlarıyla anlatılmaya çalışılan fikirler, sosyal demokrasinin bugününde önemli bir etmen sayılmaktadır.

Marksist ideoloji'den yola çıkan ve bu ideolojinin eksiklerini, uygulanabilirliklerini iyi analiz eden revizyonistler; Stalin Rusya'sından farklı bir değişim içerisine girmişler, daha farklı bir değişim hedeflemiştirlerdir. Baskıcı olmayan ve demokratik unsurlara dayanan bu çaba, beraberinde bugün halen ayakta olan, olmaya çalışan bir sistemin oluşumunu getirmiştir.

Kapitalist sistemin ortasında olan İngiltere'deki Fabianlık, belki Marksist öğretilerden doğan bir sonuç değildir fakat, sonucun varmak istediği amaç itibariyle sosyal demokrasi kavramını ifade etmektedir. Bu yönüyle, sosyal demokrasiyi, sadece Marksist ideolojiden doğan bir düşünce, yönetim biçimi olarak ele almak yanlış olmaktadır. Sosyal demokrasi, amaç itibariyle Marksist ideolojinin tezlerinin bir kısmını içinde barındıran bununla birlikte kendini, kendi ortamı içerisinde geliştiren, canlı, yaşayan bir kavramdır. Kapitalist sistemlerdeki yanlışlarında görülmüş olması, Liberalizm'in eksilerinin fark edilmiş olması sosyal demokrasiyi, sosyal demokrasi yapmaktadır. Bu nedenle sosyal demokrasinin doğuşu bütün siyasal düşüncelerle direk olarak ilişkilidir.

3.3. Sosyal Demokrasi'nin İlkeleri, Nitelikleri

Sosyal demokrasi kavramı Thomas Meyer'in ifadesiyle kapitalizmin eleştirisinden doğmuştur.¹¹⁸ Amacı kısaca; kapitalizm ve liberalizmi aşacak bir yönetim şekli oluşturmaktır. Tarihin her döneminde; eşitlik ve adaletin hakim olduğu bir yönetim şeklini bulmaya çalışan insanoğlu, tarih içerisinde gelişen sosyal, ekonomik olayların yönlendirmesiyle ortaya bu yönetim şeklini çıkarmıştır. Tabii olarak; sosyal demokrasi kavramının oluşması, içini dolduran niteliklerin olgunlaşmasıyla gerçekleşmiştir. Temellerinde uygulanabilirliği olan özelliklerin olması, sosyal demokrasiyi bir kuramdan öteye taşıyarak bir yönetim şekli, tercihi yapmıştır. Günümüzde de bu özelliklerin zaman zaman tartışılmasının nedeni yine, tarih içerisinde gelişen, değişen dünya şartlarıdır.

Sosyal demokrat ideologlar, 19 yüzyılın sonu ve 20. yüzyıl boyunca gerek ideolojik tartışmalar ve gerekse uygulamalarla sosyal demokrasinin evrensel ilkeleri ve temel niteliklerini olgunlaştırmaya çalışmıştır. Bu çabalarda hiç kuskusuz, “özgürlük, eşitlik, adalet ve dayanışma” kavramları hep ön planda olmuştur. Bu tartışmalara yön veren ise klasik demokrasi tanımında yer alan “halkın müşterek iradesi” kavramı olmuştur.

Sosyal demokrasi, zaman içerisinde kendi ilkelerini, kendi tercihlerini belirlemiştir. Bu bütün siyasal yönetim sistemlerinde bu şekildedir. Bu tercihler, ilkeler bütün sosyal demokrat bakış açısına sahip siyasal yapılanmalar için değişmez ifadeler olarak adlandırılmaktadır. Günümüz sosyal demokrat partilerin yapıları ve ilkeleri incelendiğinde, bu niteliklere öz itibari ile rastlanmaktadır. Bu nitelikler; sosyal demokrat partilerin, devlet yönetiminde, muhalefetteki tutumlarında, sosyal demokrasi fikrinin kültür, toplum ve insan anlayışını kısaca sosyal demokrasinin dünya görüşünü belirlemiştir.¹¹⁹

İsmail Cem sosyal demokrat nitelikli partilerin genel çizgilerini şu şekilde belirtmiştir:

---

¹¹⁸ Thomas Meyer, Sosyal Demokrasinin Geleceği, Türkçe'si: Onur Bilge Kula, Nihat Ünler, Oktay Saydam, SODEV Yayınları, İstanbul 2005, s.10.

¹¹⁹ Cem, a.g.e. s.97.

1. İşçi hareketinden kaynaklanmış, bu sınıfsal niteliği korumuş, öncelikle ücretlileri ve maaşlıları temsil eden, işçi sendikalarıyla yakın bağları bulunan;
2. Bu toplum kesitlerinin sosyal, siyasal ve ekonomik dengelerdeki ağırlığının artmasını ve iktidar olmasını amaçlayan;
3. Genellikle, günümüzdeki Sosyalist Enternasyonal'e üye olan ya da onun temel yaklaşımını paylaşan;
4. "Klasik" ya da başka bir tanımla "burjuva" demokrasisini, çoğulcu toplum ve siyaset anlayışını, temsil ve parlamenter sistemi benimseyen;
5. Sosyal demokrat partinin parlamentodaki varlığı nedeniyle klasik demokrasinin yeni bir anlam, işlev ve meşruiyet kazandığına inanan;
6. Amaçladığı eşitlikli, sosyal adaletli, güvenli sosyoekonomik modelin gerçekleşmesinde, vergi denetim, sosyal güvenlik, katılım ve kültür araçlarını öncelikli kullanan; ayrıca, bir sorunlu ve genel kurala dönüştürmeksizin millileştirmelere başvuran; bu ekonomik yaklaşım çerçevesinde, piyasa mekanizmalarını ve serbest ekonomiyi reddetmeyen partilerdir.

Sosyal demokrasinin nitelikleri, onun ortaya çıkış sürecinde kendini belli etmiş olan özellikleridir. Kautsky'nin 1917 Rus Devrimi'ne şiddetle karşı çıkmasındaki neden olan demokrasinin gerekliliği, sosyal demokrasi kavramının demokrasi ile olan bağı, ona olan ihtiyacını ortaya koyan çok önemli bir örnektir. Kautsky, "Proletarya Diktatörlüğü" broşüründe, demokrasiyi devrim yolunda bir araç değil, bir amaç olarak düşünmek gerektiğini vurgulamıştır.¹²⁰ Kautsky gibi, Ortodoks Marksist sayılan ve Marksizm'in kesin doğruluğunu düşünce sistemine yerleştirmiş birinin, demokrasi konusunda Bernstein'in düşüncelerine eğilimi onun, revizyonist kanat içerisinde değerlendirilmesine neden olmaktadır. Bu örnekten hareketle Sosyal demokrasi kavramının, demokrasi ile doğrudan bağı, demokrasiye olan büyük ihtiyacının oldukça belirgin olduğu düşünülebilir.

İsmail Cem; sosyalizmin bütün klasik teorisyenlerinin, parlamenter ve liberal demokrasiyi, "biçimsel" ve "göstermelik" olarak nitelendirdiklerini belirtmektedir.¹²¹ Bununla birlikte işçi hareketi olarak başlayan ve sosyal demokrasiye uzanan sol anlayış,

---

¹²⁰ Örs, a.g.e. s.272.

¹²¹ Cem, a.g.e. s.101.

demokrasinin gerekliliğinin tamamen kabul edilmesiyle birlikte evrimci bir özellik kazanmıştır. İsmail Cem, evrimciliği sosyal demokrasinin temel yaklaşım biçimi olarak kabul etmektedir.¹²² Buna göre işçi hareketi olarak başlayan sosyal demokrasi, kendi gücünü zaman içerisinde arttırarak, devrim ile değil, birikimlerin her olayı evrime dönüştürmesiyle iktidara ulaşmayı amaçlamaktadır. Güncel gelişmelerin, siyasetin her anının bu evrime katkısının olacağı kabul edilmektedir. İsmail Cem evrimcilik kavramının, beraberinde paylaşımı getirdiğini vurgulamıştır. Demokrasi tercihindeki işçi hareketi, her düzeyde paylaşmayı, kısmen sahip olmayı göze almış olarak düşünülmektedir. Sosyal demokrasi modelinin, devrimle her alanda tek egemen olabilme olasılığını, demokrasi tercihiyle paylaşımına çevirmiş olması, demokrasinin bu harekete kazandırdığı bir özelliktir. Demokrasi tercihi, uzlaş kavramını da sosyal demokrasiye kazandırmıştır. Demokratik bir yönetim şeklini benimseyen, demokrasi ile kendini bir bütün olarak gören sosyal demokrasi, her sınıf ile uzlaş içerisinde olan, şiddeti kabul etmeyen bir yönetim şekli olarak karşımıza çıkmıştır.

Bütün bu özellikler, sosyal demokrasinin demokrasi tercihi ile kazanılmıştır. Sosyal demokrasinin, demokrasi anlayışı buradan itibaren daha net bir şekilde anlaşılmaktadır. Toplumun bütün olgularıyla, dengeleriyle kabul eden sosyal demokrasi, bu olgularla birlikte evrimsel bir gelişmenin amacını güttüğü için, kendini bu amaca taşıyacak aracı demokrasi olarak belirlemiştir. Demokrasinin burada “araç” olarak anılmış olması, onun “amaç” olmasına hanel getirmemektedir. Burada bahsetmeye çalışılan araç; demokrasi için, eşitlik ve şeffaflık için demokrasinin unsurlarını kullanmayı ifade etmektedir. Sosyal demokrasinin, denge arayışı ve toplumun her kesiminin bütünsel bir denge içerisinde olması gayesi, onun demokrasi amacını oldukça net bir şekilde açıklamaktadır.

Sosyal demokrasi, demokrasi tercihiyle birlikte, karşıt sınıfların hak ve özgürlüklerini göz önünde bulundurma amacını da taşımaya başlamıştır. Fakat bu noktada İsmail Cem; sosyal demokrasinin liberalizmdeki eşitlik, özgürlük anlayışı ile farkını ortaya koymuştur. Cem’e göre liberalizmdeki özgürlük ve eşitlik anlayışının nedeni hakkaniyet açısından ele alınırken, sosyal demokraside bu eşitlik işçi sınıfının yararına olduğu için

---

¹²² Cem, a.g.e. s.110.

savunulmaktadır. Her ne nedenle olursa olsun, amaç ya da araç için, eşitlik kavramının sosyal demokrasideki zorunluluğu yine onun belirleyici özelliklerindedir.

Şüphesiz, demokrasi tercihinde olan sosyal demokrasi anlayışı, bu tercihiyle birlikte, amacı olan bir çok önemli noktayı daha kolay ulaşılabilir hale getirmiştir. Ulusal bütün bu amaçlardan biri olarak sayılabilir. Sosyal demokrasi hareketinin başlangıç aşamasında önemli roller üstlenen işçi hareketinin, demokrasi tercihiyle birlikte ulusal bütüne ve kurumlara katılımını kolaylaştırmıştır.

Çok açıktır ki demokrasi tercihi, günümüz sosyal demokrasisinin olmazsa olmazıdır. Sosyal demokrasi anlayışının temel ilkesinden biri olan demokrasi, içerisinde eşitliği, bütünlüğü, adaleti barındırmaktadır. Bununla birlikte, demokrasinin, sosyal demokrasi düşüncesini şekillendirmesi, onun “sosyal” olma çabasını kolaylaştıran bir unsur olması oldukça önemlidir.¹²³

Sosyal demokrasi kavramının, diğer bir temel özelliği ekonomi alanındaki düşünceleridir. Ekonomideki millileştirme, Marksizm’den farklı bir gelişme yöntemi ve amacı taşımaktadır. Sosyal demokrat nitelikli bütün partilerin, kendi aralarındaki farklılaşmaya rağmen benimsemiş olduğu Sosyalist Enternasyonal bildirgesinde, sosyal demokrasinin ekonomi politikası; toplumun ortak çıkarlarının özel çıkarlardan önde geldiği bir ekonomik düzeni kurmanın zorunluluğunu kabul etmiş ve hedef olarak öngörebilen. Bu hedefe ulaşmak için tam istihdamın, üretimi geliştirmenin, genel refah düzeyini ve sosyal güvenliği arttırmanın, geliri ve mülkiyeti eşitlikli paylaşırmanın gereğine inanan bir sistem oluşturma çabasını içinde barındırmak olarak ifade edilmektedir. Bu yaklaşım; sınıfsal temsiliyetin yapıldığı grubun yararına en uygun şekilde yürütme ve beraberinde büyüme ve sanayileşme amacı taşımaktadır. Bütün bu ekonomik programda genel unsur sosyal adalet ilkesidir ve tüm bu plan, program yine demokrasi çerçevesinde uygulanması amaçlanmaktadır. Tüm bu ekonomik planların hedefinde sosyal, kültürel alanda gelişimi ve eğitim, sağlık, iş gibi konularda sorunların çözülmesini sağlayabilmek yatmaktadır.

---

¹²³ Cem., a.g.e. s.110.

Sosyal demokrasi anlayışında mülkiyet olgusu, sosyalleşme kavramı çerçevesinde; yönetme olgusundan büyük ölçüde ayrılmıştır. Bu sayede “yönetim araçlarının ortak mülkiyeti” ilkesi, pratikte ve işlevselliğinde hayli yumuşatılmıştır.¹²⁴ Yani üretim araçları gerektiği durumlarda sosyalleşecektir. Böylelikle mülkiyet, ekonomi tekniği düzeyine indirilmiş olmaktadır. Bu kuralla birlikte sosyalleşme, işçi hareketinin bir kuralı olmaktan çıkmıştır ve piyasa ekonomisinin işlevselliğini ve özel üretim araçlarının devamlılığını kabul eden bir çerçevede genişletilmiştir.

Devlette yaygın sosyalleşmeden vazgeçerek ekonomiyi farklı araçlar ile kontrol etmek planlanmıştır. Devlet sosyal demokrat ekonomi politikasında; kredi mekanizmalarını, bütçeyi, vergi düzenlemelerini, yatırım kararlarını, parayı, dış ticareti yönlendirme ve denetleme imkanını belirleyici araçlar olarak belirlemiştir.

İsmail Cem, sosyal demokrasinin ekonomi politikasını, ikili bir yapı olarak belirtmektedir.¹²⁵ Ekonominin piyasa üzerindeki ilişkilerinde liberal bir anlayış ağır basmıştır, bununla birlikte ekonominin büyük dengelerinde ve yönlendirici kararlarında refah devleti ve onun mücadelecisi anlayışı egemendir.

Sosyal demokrasi kavramı, özellikleri itibariyle tek ve ayırt edici bir içeriğe sahiptir. Bununla birlikte, uygulanışı ve uygulamaların elde ettiği sonuçlar çevrelere göre farklılık göstermektedir. Şüphesiz bu durum, sosyal olgular için geçerlidir.

3.4. Avrupa’da Sosyal Demokrat Partiler

Sosyal demokrasi görüşünün ortaya çıkışı şüphesiz bir çok ülkeyi etkilemiş, ülkelerin idare edilme şekli konusunda, farklı fikirleri, hareketleri beraberinde getirmiştir. Sosyal demokrat fikirler, çeşitli ülkelerde ortaya çıkan sosyal demokrat partiler tarafından geliştirilmiş ve uygulama alanı bulmuştur. Burada başat pozisyonda olan ülkeler hiç şüphesiz, sosyal demokrasi fikrinin ortaya çıkışı ve gelişmesinde büyük pay sahibi olan, Almanya, İsveç’tir.

---

¹²⁴ Cem, a.g.e s.162.

¹²⁵ Cem, a.g.e s.164.

Alman Sosyal Demokrat Partisi; İsveç sosyal demokratları olmak üzere bir çok sosyal demokrat fikre sahip partinin fikirlerinin gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Bu iki ülkedeki sosyal demokrat partiler, sosyal demokrasinin uygulanışı bakımından önemli bir yere sahip olduğu için incelenmesi gereken bir pozisyona sahiptirler. İsveç'in sosyal demokrat yapısının incelenmesi ise şüphesiz bu çalışmanın konusunu teşkil ettiği için, ayrı bir bölüm gerektirmektedir.

3.4.1. Alman Sosyal Demokrat Partisi

Almanya Sosyal Demokrat Partisinin yaklaşık 130 yıllık bir geçmişi bulunmaktadır. Almanya'daki işçi hareketinde başlangıçta göze çarpan iki kuruluştan birisi "İşçi Kardeşliği" teşkilatı, diğeri de "Genel Alman İşçi Derneği" olmuştur.¹²⁶

"İşçi Kardeşliği" teşkilatı muhtemelen marxist öğretilerden esinlenmişti. 1863 yılında F. Lassalle'ın kurduğu Genel Alman İşçi Derneği" (ADAV) daha çok reformist bir kuruluş özelliğini taşıyordu. "Genel Alman İşçi Derneği"nin 1863 yılında açıklanan siyasi amacı: "Genel, eşit ve tek dereceli seçim hakkının elde edilmesi için barışçı, kanuni yollardan kamu oyunun desteğini kazanmak amacıyla faaliyet" göstermekti.¹²⁷

Alman Sosyal Demokratlarının 1875 yılında hazırlamış olduğu Gotha Programı önemli bir belgedir. Ağırlıklı olarak Lassalle'm fikirlerini barındıran bu programda; Bu programda: "Emek, bütün zenginliklerin ve kültürün kaynağıdır... Bugünkü toplumda üretim araçları kapitalistlerin tekelinde bulunmaktadır. İşçi sınıfının bundan kaynaklanan bağımlılığı her türlü sefaletin ve boyunduruğun kaynağıdır. Emeğin kurtuluşu, üretim araçları mülkiyetinin toplum mülkiyetine dönüştürülmesini, kolektif emeğin, kooperatif esasına göre toplum yararına işletilmesini ve emek ürünlerinin âdil şekilde dağılımını gerektirmektedir" ifadesi yer almıştır.

Bu program yine, demokratik seçimlerin düzenlenmesi ile alakalı amaçlar da içermektedir. Seçme ve seçilme yaşı, gizli ve zorunlu oy yine Gotha programının önemle

---

¹²⁶ Güriz a.g.e s.139-140.

¹²⁷ Güriz a.g.e s.140.

değınmiş olduğu noktalardır. Basın özgürlüğü, çalışma şartları ile ilgili talepler yine önemli konular olarak ön plana çıkmaktadır.

Gotha programı, Marx ve Engels tarafından eleştirilere maruz kalmıştır. Programın içeriğindeki demokrasi vurgusu ve sosyalizm anlayışının uygulanmasındaki farklılık bu eleştirilerin nedenini oluşturmuştur.

Bismark döneminin 1878'de kabul edilen anti-sosyalist yasaları, Alman sosyal demokratlarının gizli bir şekilde faaliyet yürütmelerine neden olan bir gelişmedir. Alman sosyal demokratları 1890 yılında, bu yasalar geçerliliğini yitirinceye kadar faaliyetlerini sınırlandırmışlardır. 1891 yılına gelindiğinde ise Erfurt'da Alman Sosyal Demokrat Partisi kurulmuştur. Bugünkü Alman sosyal demokratları halen bu tarihi partinin kuruluşu olarak kabul etmektedirler. Erfurt programı, Engels'in çabalarıyla Marksist görüşe yakın bir program olmuştur.¹²⁸ Karl Kautsky bu programı kaleme alan isimdir.

Erfurt programındaki Engels etkisi açıktır. Kautsky bu programda sosyal demokrat partinin taleplerini şu şekilde açıklamıştır :

- 1- İmparatorluğun 20 yaşını aşmış bütün üyeleri için cinsiyet farkı gözetilmeksizin bütün seçim ve oylamalarda genel, eşit, tek dereceli ve gizli oy hakkı;
- 2- Kanun önerme ve veto hakkı yoluyla halk tarafından yasama;
- 3- Herkes için askerlik yükümlülüğü. Mevcut ordu yerine halk milisi. Savaş ve barış kararlarının halk temsilcileri tarafından verilmesi;
- 4- Düşünce hürriyetini, örgütlenme ve toplantı haklarını sınırlandıran veya engelleyen bütün kanunların kaldırılması;
- 5- Kamu hukuku ve özel hukuk açısından kadını erkekten daha aşağı duruma düşüren bütün kanunların lağvedilmesi;
- 6- Dinin kişiye özel olduğunun ilân edilmesi. Devlet hazinesinden kilise için ve dini amaçlarla yapılan bütün masraflara son verilmesi. Kilise cemaatlerinin ve dini cemaatlerin kendi işlerini tamamen bağımsız şekilde düzenleyen özel örgütlenmeler olarak kabul edilmesi;

---

¹²⁸ Özdalga, a.g.e. s.49.

- 7- Laik eğitim. Kamuya ait halk okullarına devam zorunluluğu, bu okullarda parasız eğitim, okul araç ve gereçlerinin ücretsiz verilmesi. Yüksek eğitim görmeye liyakat kazanan yetenekli öğrencilere halk okullarında karşılıksız yiyecek ve barınma imkanı;
- 8- Parasız adalet ve hukuki yardım. Adaletin halkın seçtiği hakimler tarafından sağlanması, ceza davalarında temyiz hakkı. Haksız olarak haklarında dava açılan tutuklanan ve mahkûm edilenlere tazminat ödenmesi. Ölüm cezasının kaldırılması;
- 9- Ebelik hizmeti ve ilaçlar dahil parasız sağlık hizmeti. Ölülerin parasız defnedilmesi;
- 10- Kademeli olarak yükselen gelir ve servet vergisi.”¹²⁹

Birinci Dünya savaşı ile ilgili bütçe görüşmelerinde, bütçenin lehine verdiği oylarla Alman Sosyal Demokrat Partisi SPD içerisinde bölünmeler gerçekleşmiştir. SPD'nin sosyal demokrat ideolojinin dışında hareket ettiği görüşü parti içi bölünmelerin temel nedenidir. Spartakus Birliği bu bölünmeler, ayrılımlar sonunda ortaya çıkmış, sosyal demokrasi fikrinin barış destekçisi ve savaş karşıtı görüşlerinin çığnendiğini düşünen bir gruptur.

1921 yılında kabul edilen Görlitz Programı'nda bu defa Bernstein'ın reformist görüşleri ağır basmaktadır. SPD içerisinde Birinci Dünya Savaşı ile başlayan bölünme ve reformist hareketlerin ağırlığı, Görlitz Programı'nda açıkça ortaya çıkmıştır.

Görlitz Programı, partinin işçi partisi özelliğini kaybettiği bir program olarak anılmıştır. Programda yer alan “Almanya Sosyal Demokrat Partisi kentte ve kırdta çalışan halkın partisidir” ifadesi bunun kanıtı olarak gösterilebilir.

1921 Görlitz Programı'nda somut bazı önerilere yer verilmiştir: "Kazanç, servet ve veraset vergilerinin kapsamlarının genişletilmesi, uzak akrabalık derecelerinin bulunduğu durumlarda devletin veraset hakkının kabul edilmesi" bu öneriler arasında yer

---

¹²⁹ Güriz, a.g.e. s.144.

almaktadır.¹³⁰ Yine bu programa göre, özel hukuk sistemi yerine "sosyal hukuk" anlayışının egemen olduğu bir hukuk getirilmelidir."

Görlitz programı, laiklik konusuna da değinmiş ve dinin, devletten partilerden bağımsız insanın içinde yaşanabilir bir öge olduğunu belirtmiştir. Bu programın Alman sosyal demokrasisine katkısı şüphesiz, sosyal demokrasi anlayışının geniş kitlelere ulaşmasının sağlanması olarak özetlenebilir. Bu önemli bir noktadır. Öyle ki artık sosyal demokrasi, sadece işçi sınıfını temsil eden bir görüş değildir, geniş kitlelere ulaşmaya başlamıştır.

1925 Heidelberg ve 1959 Bad Godesberg programları Alman sosyal demokrasisini birinci ve ikinci dünya savaşı sonrası dönemde ortaya çıkmış programlardır ve her ikisi de komünist sistemi eleştiren programlar olarak tarihe geçmiştir. Bunun yanı sıra 1925 Heidelberg programı, "Avrupa Birleşik Devletleri" hedefinin dile getirildiği, 1959 Godesberg programı ise, SPD'nin "Sosyal Demokrat Halk Partisi" olarak vücut bulduğu programlar olarak anılmaktadır.¹³¹

Alman Sosyal demokrasisi, 28 Ekim 2007'de, Hamburg'daki kurultayında, özgürlük, adalet ve dayanışmayı sosyal demokrat politikanın 21.yüzyılda da ölçütleri ve ilkeleri olarak tanımlayan ve bunların içini dolduran yeni bir temel ilkeler programı benimsemiştir.¹³²

1989 Berlin Programının yerine kabul edilen Hamburg Programı ile SPD, 21.yüzyılın dünyasında kalıcı bir barış için, yaşamın ekolojik temellerinin korunması için, özgür, adil ve dayanışmacı bir toplum için, kökenleri ve cinsiyetleri ne olursa olsun tüm insanların eşit olmaları, yoksulluk, sömürü ve korkudan uzak kendi geleceklerini belirleyebilmeleri için üstüne düşen görevleri yerine getirmeye hazır olduğunu ortaya koymuştur.¹³³

---

¹³⁰ Güriz, a.g.e. s.146.

¹³¹ Hamburg Programı, 21. Yüzyılda Sosyal Demokrasi, Kalkedon Yayınları, İstanbul, 2008, s.9.

¹³² Hamburg Programı, s. 9.

¹³³ Hamburg Programı, s.15.

Bu programda, insan hakları, eşitlik, özgürlük gibi kavramlara sıkça atıfların yapıldığı ve partinin öncelikli amacının her alanda eşitliğin sağlanması olduğu oldukça açık bir şekilde ifade edilmiştir. Hamburg Programı, 21. Yüzyılın sosyal demokrasisini çözümlerken, sosyal demokrasi kavramının içerisinde bulunduğu durumu küreselleşme kavramını göz önüne alarak değerlendirmiştir. Küreselleşme, sosyal demokrasinin bugününü ve yarınını tehdit eden bir kavram olarak, dünya siyasi hayatında tartışılırken, program, bu tartışmaların ve endişelerin uzağında kalmayarak programını belirlemeyi uygun bulmuştur. Küresel kapitalizm olarak adlandırılan bu yeni tehlikeyi fırsat olarak algılamak, bu programın en önemli konusu olarak ele alınmıştır.

Küreselleşmeyi sınırların kalkması ve farklı kültürlerin daha kolay bir şekilde bütünleşmesini doğurduğu bir unsur olarak ele alan Hamburg Programı, Avrupa'nın yaşamış olduğu iki dünya savaşından sonra, bütünleşme ve sosyal- demokratik ittifaka ihtiyaç duyduğunu belirtmiştir. 1925 Heidelberg Programı'ndaki "Birleşik Avrupa Devletleri" projesi üzerinde çalışmaya ve bu projeyi uygulamaya geçirmek için çabalamaya devam ettiklerine dair bildirimler, Avrupa Birliği'nin geleceği ve genişlemesi konularında sosyal demokrat fikirleri ortaya koymaktadır.

Hamburg Programı Avrupa demokrasisinin temeli olarak Fransız Devrimi'nin temel talepleri olan; özgürlük, eşitlik, kardeşliği kabul etmiştir.

Hamburg Programı genel olarak ele alındığında, sosyal demokrasi kavramının 21.yüzyıldaki algılaması olarak, çok iyi bir kaynak olduğunu söyleyebiliriz. Sosyal demokrasi kavramının vurguladığı; insan hakları, adalet ve anlayış Hamburg Programı'nın temelini oluşturmaktadır. Önyargılardan ve her türlü çatışma ortamından, küresel tehditleri yaratan unsur olarak bahseden bu program, Alman sosyal demokrasisinin ifade edildiği iyi bir kaynak olarak değerlendirilmelidir.

Alman Sosyal demokrasisinin açık bir şekilde ortaya konduğu 21.yüzyılın SPD parti programı, sosyal demokratik amaçlar olan barış, eşitlik ve adalet anlayışlarına ulaşmak için ele alınması gereken alt konuları yine detaylı olarak belirtmiştir.

Adalet ve eşitliğin sağlanabilmesi için, kadın ve erkek arasındaki toplumsal eşitliğin sağlanabilmesi ve bu amaçla her türlü kısıtlayıcı koşulun ortadan kalkması önemli sayılmıştır. Herkesin iyi bir iş sahibi olması, yine sosyal demokratik fikirlerin önemle üzerinde durduğu bir konudur. Devletin koruyucu sosyal bir devlet olmasının amaçlanması ve bu doğrultuda sosyal politikaların geliştirilmesi, toplumsal adaletin ve huzurun sağlandığı yolda önemli bir adım olarak görülmüştür.

Ekonomik büyümeyi nicelik olarak değil, niteliksel bir büyüme olarak ele alan Hamburg Programı, büyümeyi kaliteli ve çalışanların sömürü korkusu olmadan çalışabildiği bir ekonomi olarak ele almıştır.

Ekonomik gelişmenin beraberinde getireceği göç, yine Hamburg Programı'nın dikkatle üzerinde durduğu bir konudur. Göç ve beraberinde görülen entegrasyon sorunu, sosyal demokrat düşünce çerçevesinde karşılıklı bir sorumluluk olarak ele alınmıştır. Göçün, Almanya'nın kültürel çeşitliliğini artırdığı ve beraberinde entegrasyon sorununu getirdiği ortaya atılmış, entegrasyonun, kültürel çeşitliliği bozmadan, kimsenin kimliğini reddetmesine gerek kalmadan gerçekleşmesi gerektiği üzerinde durulmuştur.

Çok açıktır ki Alman sosyal demokrasisi; yüzyılı aşkın süre içerisinde, fikirlerinden esinlenmiş olduğu Marks'ın çok ötesine taşınmıştır. İnsan hakları, demokrasi ve eşitlik kavramları, sosyal demokrasi düşüncesinin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir.

Avrupa'da gelişen sosyal demokrasi düşüncesini bu temelde incelemek, devletlerin uygulamalarını anlamakta oldukça faydalı olacak ve sosyal demokrasi düşüncesini, Marksist bir anlayış olarak anlamak yanılgısından bizi koruyacaktır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. İSVEÇ’DE SOSYAL DEMOKRASİ MODELİ

Şüphesiz bu çalışmanın konusu olan “Sosyal Demokrasi’nin İnsan Haklarına Etkisi”ni İsveç örneği çerçevesinde incelerken, İsveç’in sosyal demokrasinin pratikte hayata geçirdiği koşullarını incelemek faydalı olacaktır. Teorinin pratiğini incelerken yine, uygulanabilirliğini anlamak için gerekli olan şartları da tahlil etmek gerekecektir. Bu nedenle, sosyal demokrasinin İsveç için başlangıcı, ortaya çıkışı ve gelişimi önemlidir. Kendi yaşamışlığından almış olduğu tecrübe, şüphesiz politikaların uygulanmasında, uygulanan politikanın teorik içeriğinin doğruluğu kadar etkisi vardır. Bununla birlikte, her ülke kendi doğası gereği, sosyal demokrasi kavramında olduğu gibi, kavramları ele alış şekillerini farklılaştırabilmektedir. Türkiye’deki sosyal demokrat anlayışın farklılığı yine Türkiye’nin yaşamış olduğu tarihsel olaylarla ve anlayışlarla açıklanabilir.

Bir ülkenin sosyal değişkenleri ile şekillenen yönetim şekilleri, siyasi yaklaşımları elbette, bu olguların varmış oldukları noktaların doğruluğunu ispatlamaz. Bu nedenle, önceki bölümde sosyal demokrasi kavramının temel unsurları incelenmeye çalışılmıştır. İsveç’in uygulamalarını anlayabilmek için ise, bu unsurların İsveç topraklarındaki gelişimini anlayabilmek önemlidir.

4.1. Kuruluş Yılları

Sosyal demokrasi fikirlerinin İsveç’deki öncüsü ve yayıcısı August Palm’dır. August Palm, 1849’da Skaberjö kasabasında doğmuş, gençliğini Almanya ve Danimarka’da geçirmiştir.¹³⁴ 1881’de İsveç’e dönmüş ve Malmö’de Folkviljan (Halk İradesi) adlı dergiyi çıkarmaya başlamıştır. Aslında bir terzi çırağı olan Palm, bu dergide

---

¹³⁴ Haluk Özdalga, a.g.e. s.11.

yazdığı yazılarla, sosyal demokrasiyi İsveç topraklarında yayma amacı taşımaktadır. Bu dergi sosyal demokrasinin İsveç topraklarında yayılmasında önemli bir rol üstlenmiştir.¹³⁵ Palm'ın 1881'de Malmö'de yaptığı " Sosyal Demokratlar Ne İstiyor?" başlığı altında yaptığı konuşma, İsveç'te ilk sosyal demokrat toplantı olarak anılır; o bakımdan İsveç işçi sınıfı mücadelesinde özel bir yeri vardır.¹³⁶ Palm'ın bu konuşması büyük önem taşımaktadır. Palm burada şu şekilde konuşmuştur: "Bize karşı olanlar hakkımızda neler söylüyorlar?...Mülkiyet hakkına saygı duymak istemediğimizi, evliliği kaldırıp yerine serbest aşkı ve kadınların ortak kullanılmasını koymak istediğimizi, anavatan sevgisini reddettiğimizi, dini kaldırmak istediğimizi söylüyorlar...Biz mülkiyet hakkına saygılıyız; ama mülkiyetin insanlığa engel olmasına karşıyız. Evliliği kaldırıp yerine aşkı koymak istediğimiz, büyük burjuvazinin ve gazetelerinin hakkımızdaki yalanlarından biri, fakat en adilerinden biridir; çünkü serbest aşkı büyük burjuvaziden daha çok isteyen kimse yoktur. Biz evliliğin aşk üzerine kurulmasını istiyoruz. Biz sosyal demokratların dine karşı olduğunu söylüyorlar; ama biz dini olduğu gibi, yani bir inanç işi olarak kabul ediyor, devletin dine karışmamasını istiyoruz. Kilise ve devletin ayrılmasını istiyoruz"¹³⁷

Palm önderliğindeki İsveç Sosyal Demokrat İşçi Birliği (Svenska Socialdemokratiska Arbetareförbundet) Malmö'de kurulmuştur. Bu birliğin programı olarak 1882'de yayınlanan belge, İsveç sosyal demokrasisinin ilk siyasal programıdır. Bu program 1875'de Gotha programı olarak adlandırılan Alman Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin programının hemen hemen aynısıdır.¹³⁸ Tabii ki Palm, Gotha programı üzerinde bazı değişiklikler yapmıştır. Bu değişikliklerle ortaya çıkan program, İsveç sosyal demokrasisinin ilk programı haline gelmiştir.

İsveç sosyal demokrasisi işçi sınıfının temsilcisi olmasına rağmen hiçbir zaman katı bir işçi partisi olmamıştır. Memur ve diğer çalışanların haklarını korumayı amaçladığı,

---

¹³⁵ Özdalga a.g.e. sayfa 11.

¹³⁶ Özdalga, a.g.e. s.12.

¹³⁷ Knut Backström, İsveç'te İşçi Hareketi, c.1, Raben-Sjörger, Stockholm, 1971, s.99-100.

¹³⁸ Özdalga, a.g.e. s.13.

yine bu programla vurgulanmıştır. İsveç sosyal demokratlarının bu görüşleri bir taktik olarak değil bir ilke olarak kabul edilmiştir.¹³⁹

1897 yılında yayınlanan İsveç Sosyal Demokrat Partisinin programında 1911, 1920, 1944, 1960, 1975 ve 1990 yıllarında önemli değişiklikler yapılmıştır.¹⁴⁰ İsveç Sosyal Demokrat Partisinin ilk programında savunulan başlıca amaçlar şunlar olmuştur: "Burjuva toplumunun iktisadi yapısını kökten değiştirmek, işçi sınıfının toplumsal kurtuluşunu sağlamak, üretim araçlarının tamamı toplumun ortak mülkiyetine dönüştürmek."

İsveç sosyal demokrasisinin kurucularının genel bir özelliği, genellikle toplumun dar gelirli kesimlerinden gelmiş olmalarıdır.¹⁴¹ Bu kişiler, daha sonraları siyasal ortamın içerisinde kazanmış oldukları deneyimlerle, İsveç sosyal demokratlarının önde gelen isimlerinden olmuşlardır. Özellikle parti içerisinde Axel Danielsson, Fredrik Sterky ve Hjalmar Branting ön plana çıkmış, önderlik yapmışlardır. Partinin genellikle işçi yoğun bir tabana sahip olmasıyla birlikte, Branting bu partinin önemli bir aydınıdır. Üniversite eğitimi almıştır ve partinin siyasi görüşünün belirlenmesinde oldukça büyük rol oynamıştır. Branting partinin ilk genel başkanıdır ve İsveç parlamentosu olan Riksdag'a giren ilk sosyal demokrat milletvekilidir.

Partinin faaliyete geçmesinden sonra partinin başlıca talepleri, genel ve eşit oy hakkı, tek dereceli seçim sistemi, dinin kişilerin özel yaşamını ilgilendiren bir konu olduğunun açıklanması, laik okul sisteminin gerçekleştirilmesidir. Ayrıca; müterakki gelir, servet ve veraset vergilerinin uygulanması, kredilerin devlet tarafından denetlenmesi, iş gününün 8 saat olması, zorunlu durumlar dışında geceleri çalışmanın yasaklanması olarak belirtilmiştir.

Demokrasiziz sosyalizm olamayacağı İsveç'te sosyal demokrasinin temel görüşü olarak değerlendirilmiştir. Gustav Möller, "beşikten mezara kadar refah toplumu" fikrini savunmuştur.¹⁴² Möller emeğin bütün karşılığının emekçiye verilmesi fikrini doğru

---

¹³⁹ Özdalga, a.g.e. s.13.

¹⁴⁰ Güriz, a.g.e. s.159.

¹⁴¹ Özdalga a.g.e s. 15.

¹⁴² Güriz a.g.e s.161.

bulmamaktadır. Möller'e göre; çalışanların yarattığı toplumsal ürünün bir bölümü çalışmayanlara, çocuklara, köylülere, yaşlılara ayrılmalı, bir bölümü de toplumun gelecekteki ihtiyaçları için kullanılmalıdır ve kapitalist ekonomi sistemi onun yerini alabilecek daha iyi bir sistem kurulmadan bertaraf edilemez¹⁴³. Möller'in "Kapitalist sistemi sonuçlarını dikkate almadan yıkmaya girişimi üretim hayatında felakete neden olabilir" görüşü İsveç sosyal demokrasisinin gelişimi bakımından oldukça önemlidir.

Ernst Wigforss, İsveç sosyal demokrasisinde yine üzerinde durulması gereken isimlerden biridir. Wigforss, Montesquieu ve Marks'ın fikirlerinden etkilenmiş ve fikirlerini bu fikir adamlarının düşüncelerini temel alarak şekillendirmiştir.

Ernst Wigforss'un düşünceleri şöyle Güriz tarafından şöyle aktarılmıştır: "Ernest Wigforss'un kanısına göre, sosyal demokrasi ütopyelerinin içeriği, zamanla ve insanların yeni deneyimleri ile sürekli değişmektedir. İyi bir hayatın ve iyi bir toplumun nasıl olması gerektiği sorunu sürekli olarak yeniden sorgulanacak ve gelecekle ilgili ütopyik tasavvurlara ihtiyacımız belki hiç kaybolmayacaktır. Refah devleti ise, sosyalizme giden yolda sadece bir istasyondur. Sosyal demokrasi, amacına işçi sınıfının hem maddi, hem kültürel bakımdan giderek daha çok yoksullaşması ile değil, işçi sınıfının toplumun maddi ve kültürel zenginliğinden giderek daha büyük pay alması sayesinde ulaşabilir."¹⁴⁴

Wigforss 1932'de İsveç Sosyal Demokrat Parti'nin (SAP) iktidara gelmesi ile Maliye Bakanı olmuş ve uyguladığı iktisadi programlarla işsizliğe önemli bir darbe indirmiştir. Wigforss 1949 yılına kadar bu görevini sürdürmüştür ve 1953 yılında siyasetten çekilmiştir.¹⁴⁵

Yine İsveç'deki sosyal demokrat hareketin önemli bir temsilcisi olan Nils Karleby, Sovyetlerin uygulamalarını eleştirmiştir. İşçi sınıfının maceralara sürüklendiği "ütopyik sosyalizm" olarak isimlendirdiği Bolşevikliği eleştirirken, sosyal demokrasiyi "modern sosyalizm" olarak adlandırmıştır. Bolşevikliğin şiddete olan yatkınlığı Karleby tarafından da eleştirilmiştir. Karleby'nin gözlemlediği bir başka konu da Alman sosyal demokratların,

---

¹⁴³ Güriz ag.e. s.161.

¹⁴⁴ Güriz, a.g.e. s.162.

¹⁴⁵ Özdalga, a.g.e. s.102.

sosyal demokrat düşünceleri pratik sorunlara uygulamadaki eksiklikleridir. İsveç sosyal demokratları ise bu bakımdan üstün bulmuştur.¹⁴⁶

İsveç Sosyal Demokrat İşçi Partisi tarafından 1928 yılında yayımlanan Hendrik de Man'ın "Sosyalizmin Psikolojisi" isimli eseri; sosyalizmin en büyük amacının Marksizm'den kurtulmak, Marksizm'i aşmak olduğu vurgulanmıştır.

İsveç sosyal demokrasisinin anlam olarak üzerinde durduğu önemli bir konu da üretim araçlarının toplumsallaştırılması ile devletleştirilmesi konusu olmuştur. İsveç sosyal demokrasisi toplumsallaştırma kavramını kullanmayı tercih etmiştir. Bu tercihin ardında işçi sömürüsüne son vermek dışında, refah seviyesinin yükseltilmesi yatmaktadır. Toplumsallaştırma, üretim araçlarının verimliliğinin artırılarak bu hedefe ulaşmayı içeren bir kavramdır.

İsveç Sosyal Demokrat İşçi Partisinin 1920 Kongresinde toplumsallaştırma esası şöyle belirtilmişti:" Planlı bir halk ekonomisinin gerçekleştirilmesi için gerekli olan doğal zenginlikler, sanayi işletmeleri, kredi kurumları, ulaşım ve iletişim araçları toplumun mülkiyetine geçirilecektir."¹⁴⁷

İsveç sosyal demokratları, 1932 yılı itibariyle kavramsal olarak sosyal demokrasi anlayışı üzerindeki tartışmaların ötesinde halkın günlük yaşamını ilgilendiren konularda düşünceler belirtmeye başlamıştır.

1944 Parti kongresinde kabul edilen parti programında toplumun dayandığı, temel değerler hürriyet, eşitlik, demokrasi ve dayanışma olarak sıralanmıştır.¹⁴⁸

D. Sainsbury, 1944 programının somut özelliklerini; sosyal hizmet devleti, işçilere mesleki eğitim verilmesi, ücret farklılıklarını gidermek için solidarist ücret politikası

---

¹⁴⁶ Güriz, a.g.e. s.163.

¹⁴⁷ Güriz, a.g.e. s.164.

¹⁴⁸ Güriz, a.g.e. .165.

uygulanması, emeklilik sisteminde reform, birleştirilmiş eğitim sistemi, olarak değerlendirilmektedir.¹⁴⁹

1960 ve 1975 programlarında dikkat çeken önemli nokta, insan hakları ve adalet kavramlarına yapılan vurgulardır. Hürriyet ve eşitlik gibi kavramların devlet güvencesi altına alınması gerektiği ve demokrasinin devlet zoruyla yerleştirilmesi gerektiği yine bu programlarda vurgulanan önemli konulardandır.

Eşitlik ilkesi 1975 programında şöyle değerlendirilmiştir: "Eşitlik için mücadele ekonomik, sosyal, kültürel her türlü sınıf farklılıklarına karşı yürütülmektedir. Sosyal demokrat parti servetin dağılımında, gelirlerde, iktidar olanaklarında olduğu kadar eğitim olanaklarında ve kültür hayatında da eşitliği kurmaya çalışmaktadır. Sosyal Demokrat İşçi Partisi hakların, sorumlulukların ve işbölümünün cinsiyete göre oluşturulduğu bir toplum düzenine karşıdır. Erkeklerle kadınlar arasında eşitliği sağlamak ister."

1975 Programında sol görüşün etkinlik kazandığı, siyasi demokrasi, ekonomik demokrasi ve sosyal demokrasini (refah devletinin) birbirini tamamlayan amaçlar olarak değerlendirildiği dikkati çekmektedir.

Refah devleti kavramının İsveç'le birlikte anılıyor olması, şüphesiz onun sosyal demokrasi anlayışıyla ilgilidir. İsveç sosyal demokrasi, temel değerleri olarak ele almış olduğu, hak ve özgürlükler, hürriyet, eşitlik kavramlarını uygulayabildiği bir ortamı "Refah Devleti" yaratarak bulmuştur. Ya da diğer açıdan bakılırsa, sosyal demokrasi kavramının İsveç sosyal demokratları tarafından uygulanması "Refah Devleti" kavramını ortaya çıkarmıştır.

1975 ve daha sonra 1985 programlarında parti çevrelerince ortaya atılan talepler, sürekli olarak reform yönünde olmuştur. İsveç sosyal demokrasisinin bu reformist yapısı, onu Avrupa sosyal demokrasileri içerisinde önemli bir örnek haline getirmiştir. Daha 1935 yılında İsveç sosyal demokratları, kuramsal tartışmalar dışında yaşlılık sigortası hayata geçmiş, ailelere yapılan yardımların artırılması tartışılmaya başlanmıştır.

---

¹⁴⁹ Diane Sainsbury, Gender and Social Democratic Welfare States, Makale.

1990 yılına gelindiğinde ise şu hususlar üzerinde durulduğu görülmektedir:“Tam istihdam ile düşük enflasyonun ve ücretlerin yükseltilmesinin nasıl bağdaştırılacağı, eşitlik ve güvenlik zedelenmeksizin kamu hayatına vatandaşların daha fazla nasıl katılacağı ve daha geniş hürriyetin nasıl sağlanacağı,işçi hareketinin, çalışma şartları, yeni sınıf ilişkileri, daha fazla kişiye yüksek eğitim ve çalışanların etkinliği göz önünde tutularak siyasi bakımdan nasıl canlandırılacağı ve çevrenin nasıl korunacağı ve işçi hareketlerinin geleneksel amaçlarının nasıl gerçekleştirileceği.”

İsveç Sosyal Demokrat Partisi'nin 1960 programında Tage Erlander, 1975 programında Olof Palme ve 1990 programında Ingvar Carlsson etkili olmuşlardır.¹⁵⁰

4.2. Olof Palm'ın etkisi

Olof Palme, İsveç sosyal demokrasisi içerisinde önemli bir yere sahiptir. Palme döneminde İsveç, diğer liderlere oranla daha fazla “sol” a dönmüş, sosyal demokrasi kazandığı anlam bakımından İsveç başta olmak üzere, bütün Avrupa'da büyük bir ivme kazanmıştır.

Palme, sosyal demokrasi içinde tartışmalara neden olabilen, demokratik sosyalizm, sosyal demokrasi ve demokratik sol kavramlarını eş anlamlı olarak kullanmayı yeğlemiştir.¹⁵¹ Palme sosyal demokrasiyi, insancıl demokratik sosyalizmin temsilcisi olarak ele almıştır. Serbest piyasayı eleştirerek, görünmez bir elin her şeyi düzenlediği bu kapitalist sistemin, milyonlarca insanın açlıktan ölmesinin sorumlusu olarak anmıştır. Palm bu sol söylemlerin yanı sıra, sosyal demokrasi düşüncesinin değişimden yana olması gerektiğini de vurgulayan önemli bir isimdir.

Palm'ın Marksizm ve Leninizm'e yönelik eleştirileri, onun dogmatik yapısı ile ilgilidir. Ve bu iki görüşü, sahip olduğu dar kalıplar nedeniyle Kapitalizm'e benzetmiştir. Her iki sistemde de aynı dogmatik, otoriter yapının bulunduğu Palm'ın ortaya koymaya çalıştığı önemli bir husustur.

---

¹⁵⁰ Güriz, a.g.e. s.169.

¹⁵¹ Güriz, a.g.e, s. 92.

Palm sosyal demokrasiyi, insanlara daha hür ve zengin bir hayat sunma amacına sahip bir sistem olarak tanımlamış ve onun esasen bir hürriyet hareketi olduğuna vurgu yapmıştır.¹⁵²

Palm'ın sosyal demokrasi anlayışı, insan hakları ve demokrasi temeline dayanan bir yapıya sahiptir. Palm, halkların eşit ve kardeşçe birlikte yaşamasını ve her türlü sömürünün yok olması gerektiğini belirtmiş, siyasi yaşamı boyunca bu amaç için çalışmıştır.

Barış ve insan haklarının sağlanabilmesi için bireyler tek başına önemlidir ve özellikle bireylerin tek başına yapamayacakları her şey topluluk olmanın gücü ile gerçekleştirilebilir. Tüm dünya ülkelerinde, barışın sağlanması için hareket etmek, bunu amaçlamak sosyal demokrasi'nin eşitlik, barış, hürriyet ve insan hakları konularındaki çabasının doğal bir sonucudur.

Palm demokrasi'nin önemine vurgu yapmış ve bunu şu şekilde açıklamıştır : “Bizim için demokrasi bir insanlık onuru sorudur. Ve insanlık onuru; siyasi özgürlük, fikirlerin özgürce ifade edilmesi ve görüşlerin yeniden şekillendirilmesi ve eleştirilmesi özgürlüğüne sahip olmaktır.”¹⁵³

Palm'ın demokrasi'nin ihtiyacına yönelik olan bu görüşü, onun Marksist, Leninist ve Kapitalist sistemleri eleştirmesini anlaşılır yapmaktadır. Öyle ki bu yapılarda büyük bir otoriterlik görülmektedir. Ekonomik ve sosyal alanlardaki bu baskı, insan olmanın doğal sonucu olan özgürlükleri baskı altına almıştır. Kapitalizm'in ekonomik adaletsizliği beraberinde yoksullukları getirmiş, toplum tabakaları arasındaki eşitsizlikler, çatışmaları ve huzursuzluk ortamlarının nedeni olmuştur. Yapısal olarak demokratik sistemlere sahip olduğu varsayılan kapitalist sistemlerde, ekonomik olarak otoriter bir rejim seyredilmiştir.

Marksist ve Leninist Sistemlerde ise, halk özgürlükleri kısıtlanmıştır. Buradaki tek fark sosyal ekonominin, adil olarak gözükmemesidir ki bu hiçbir anlamda özgürlük, barış ve demokrasi ile ilgili değildir ya da beraberinde bu unsurları taşımamaktadır.

---

¹⁵² Güriz, a.g.e, s. 92.

¹⁵³ www.palmcenter.org erişim (03.05.2010).

Devletin tüm zayıf kesimlerle ilgilenmesi sosyal demokrasi anlayışının gereğidir ve Palm, eşitsizliklerin ancak bu şekilde ortadan kaldırılabileceğini belirtmiştir.

Güriz Palm'ın demokrasi anlayışını şu şekilde belirtmiştir : “Sosyal demokrasinin amacı, Palme'ye göre toplumu değiştirmektir. Günümüzde insanlar toplumdan giderek daha çok şey beklemektedirler. Ancak demokratik sosyalizm toplumun bütün alanlarında demokrasiyi yerleştirmek için mücadele etmektedir. Çünkü demokrasi ve sosyalizm birbirinden ayrılamaz. İsveç'te herkese okuma yazma olanağının sağlanması, demokratik süreci önemli ölçüde hızlandırmıştır. Devrim için şiddet yoluna başvurulması kabul edilemez. Kaba kuvvetin son çare olduğu durumlar vardır. Bazı ulusal kurtuluş mücadeleleri şiddete başvurmak yoluyla kazanılmıştır. Bununla birlikte unutmamak gerekir ki, yabancı istilasına karşı mücadelede bile şiddet son çare olarak kabul edilebilir.

Palm, şiddeti komünistlerin ve seçkincilerin bir aracı olarak görmüştür. Ona göre hedeflerine ulaşmak için, bu iki grup devrimci darbe anlayışın ifadesi olan şiddete başvurmaktadır. Sosyal demokratların, devrim ile görüşleri, demokrasiye bakış açılarının incelenmesi ile anlaşılabilir. Palm'ın ortaya koyduğu görüş, sosyal demokratların devrimle değişim gerçekleştirmeyi reddetmesidir. Ona göre değişim sadece demokratik koşullarla mümkün olmaktadır çünkü değişimin gerçekleşmesi, değişime ihtiyaç duyan halkın isteği ile mümkündür. Bunun dışında tepeden inen, değişim hareketleri sonuç vermez ve hak ve özgürlükleri kısıtlamaktan başka bir işe yaramaz.

Olof Palme, demokrasinin ihtiyacına bu kadar derin anlamlar yüklerken, bir taraftan da değişim için gerekli olan diğer unsurlara özellikle değinmiştir. Ekonominin sosyal demokrasideki önemi, hak ve özgürlüklerin sağlanması için oldukça önemlidir, öyle ki daha öncede belirtildiği gibi, özgür, güçlü bir ekonomiye sahip olan devlet yönetimi, hak ve özgürlükler konusundaki adımlarını rahatça atabilir ve halkı için gerekli olan yaşam koşullarını sağlayabilir. Burada dikkat edilmesi gereken unsur, hak ve özgürlüklerin ekonomik koşullara olan bağlılığıdır ki bu “ Refah Devleti” kavramı ile açıklanacak olan bir unsurdur.

Güçlü bir ekonominin olması, demokrasinin işleyişi bakımından önemlidir ve Olof Palm, bundan herkese özgürce çalışma imkanı amacı olarak bahsetmiştir. İşsizliğin

azaltılması Palm'a göre, ekonomiyi güçlendirir ve sermaye üretimini arttırır. Burada Palm'ın sosyal demokrasi anlayışı oldukça farklı bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Öyle ki, Portekiz sosyal demokratları ile yapılan bir toplantıda, Portekizli sosyal demokratların ülkelerinde zenginliğin ortadan kaldırılmasını amaçladıkları görüşü, Palm tarafından eleştirilerek, "Ben ülkemde yoksulluğun ortadan kalkmasını istiyorum" cevabı ile reddedilmiştir. Burada esas olan unsur, sermayenin insanlar arasındaki eşit dağılımı ve refahın paylaşılmasıdır.¹⁵⁴

Olof Palm, dış politikada da barışçıl bir anlayış ortaya koymuştur. Ülkelerin iç işlerine karışılmaması, büyük devletlerin kendilerinden zayıf komşularına karşı güç kullanımında bulunulmaması ve diğer devletlerin toprak bütünlüğüne saygı duyulması Palm'ın dış politikada ortaya koymuş olduğu önemli noktalardır.¹⁵⁵

Aynı zamanda, Palm'ın sosyal demokrasi anlayışı çok açıktır ki toplumsal ekonomiyi ele alarak gelişmiş bir kavram değildir. Çevre sorunlarının yine insan yaşamını etkilediği tezi üzerinde durmuştur ve bunun insanın doğal olarak sahip olduğu haklara "yaşama hakkına" zarar verdiğini belirtmiştir. Sosyal demokrasi Palm tarafından, başladığı yerden çok uzaklara taşınmıştır. Alman sosyal demokratlarından esinlenen İsveç sosyal demokrasisinin, Almanya uygulamalarına kıyasla, pratikte daha başarılı olmasının nedeni, sosyal demokrasi anlayışına katmış olduğu farklı boyutlardır.

Olof Palm'ın ortaya koymuş olduğu anlayış, demokrasinin mecburi olduğu, insan hak ve özgürlüklerinin yüceltildiği bir anlayış olmanın ötesinde, bu amacın varacağı sonuç olarak hedeflediği noktanın "ortak fayda" getireceğine olan inancıdır.

Sosyal demokrasinin, sadece bir sınıf mücadelesi, bir sınıfın kalkınması için var olmayan, "insan" olmanın getirdiği sorunları yine "insan" odaklı çözmeye çalışan bir anlayışa kavuşması için gösterilen mücadeleye, Olof Palm'ın katkısı şüphesiz çok büyüktür.

---

¹⁵⁴ www.palmcenter.org

¹⁵⁵ Güriz, a.g.e. s.96

“İsveç Modeli” olarak anılan, refah devleti 1970’lerde onun görüşleri ile ortaya çıkmış ve İsveç’i zirveye taşımıştır. Onun entegrasyon ve göçmenler ile ilgili görüşleri, hümanizminden bağımsız olarak algılanamaz ve bütün görüşleri ile büyük bir uyum içerisindedir.

Olof Palm’ın destekçisi kadar, sevmeyenleri de bulunmaktaydı ve bu nedenle 1986’da bir suikast sonucu öldürülmüştür. Onun görüşleri, zaman zaman liberal-sosyalizmden etkilenmiş olarak değerlendirilmiştir. Bunun nedenleri olarak, kökeninin zengin bir aileden gelmesi, ekonomik politikalarındaki farklı düşünceleri ve demokrasi ihtiyacına karşı görüşleri ele alınabilir. Fakat önemle üstünde durulması gereken konu, Olof Palm’ın düşüncesinin bugünün İsveç sosyal demokratlarını iyi derecede yansıtmasıdır. Daha sonradan yine bir suikaste kurban giden Anna Lindh’in de Olof Palm’ın insan hakları görüşleri ile beslendiği, bu görüşleri benimsediği oldukça açıktır.

İsveç sosyal demokrasisini incelerken, bu görüşleri göz önünde bulundurmak, hem İsveç’in sosyal uygulamalarını hem de onun Avrupa sosyal demokrasisi içerisindeki yerini ve önemini anlamakta oldukça önemlidir. İsveç sosyal demokrasisi, Olof Palm’ın sosyalizm, demokratik sosyalizm kavramları ile de ifade etmiş olduğu gibi, yanlış anlaşılmalardan uzak tutulması gereken bir konudur. Sosyalist bir Avrupa devleti olarak tanımlanan İsveç, sahip olduğu “sosyalist” sıfatını sadece Palm’ın bu kavramları eş anlamlı kullanmasından dolayı kazanmıştır. Bunun ötesinde, sosyal demokrasinin tanımı, İsveç’in sosyal devlet anlayışında tanımlanabilecek, tanımlanan bir konudur.

4.3. İsveç Sosyal Demokrat Partisi Programı

İsveç Sosyal Demokrat Partisi’nin (SAP) bugününe baktığımızda, İsveç’in sosyal politikalarını belirleyen bir parti programı görmekteyiz. İsveç’in refah devleti yapısının 2007 yılında çökmeye başladığı fikirleri, 2006 yılındaki seçim sonuçları ile alakalıdır. 2006 yılında “Allians för Sverige” (İsveç için ittifak) birlikteliğinin “Rödgrön Bloc”a (Kırmızı-Yeşil Blok) %2 gibi bir fark atmış olması, muhafazakar işbirliğini iktidara taşımıştır. Bu “İsveç Refah Devleti” modelinin çöküşü olarak yorumlanmış olsa da, İsveç’deki sosyal demokrat gelenek, oldukça güçlüdür ve 19 Eylül 2010’daki genel seçimler öncesinde halen iddiasını korumaktadır.

Bu sonuçlar çerçevesinde İsveç Sosyal Demokrat Partisi'nin sahip olduğu program, halen İsveç siyasi yaşamında, politikalarında büyük öneme sahiptir ve ele alınması gereken bir konudur.

İsveç sosyal demokratların hedef olarak önlerinde olan özgürlük, eşitlik, demokrasi ve adalet kavramları, daha öncede üzerinde durulduğu gibi ekonomik politikaların etkinliği ile ulaşılabileceğine inanılan olgulardır. İsveç Sosyal Demokrat Partisi, Parti programında bu nedenle işsizlik konusuna öncelikli olarak değinmiştir.

Sosyal Demokrat Parti'ye göre insanın bir işinin olması, sofrasındaki yemeğinden daha önemlidir. İşli olan insanın kendine güveni, iş arkadaşları ve toplumun kalkınmasına yardım etme Şansı olur. Bu nedenle herkese iş konusu biz sosyal demokratlar için en önemli sorulardan biridir. Bu yüzden de İsveç'te çalışan herkesin koşullarının eşit olması gerekir.¹⁵⁶

Yine sosyal demokratlara göre;kriz yılları olan 1990'lı yıllar iyi iş olanaklarına ilişkin tartışmaları hemen hemen tamamen devre dışı bırakmıştır. Bunun yerine vekâleten olan işler, çalışma şeması kötü olan işler ve daha fazla stresi olan işler söz konusu olmuştur. Bunun arkasından doğal olarak bireylerin hasta yazılma oranında artma olmuştur. Yıllarca sürmüş olan bu sağlıksız çalışma koşullarına ilişkin eğilim nihayet kırılmıştır.

İsveç Sosyal Demokrat Partisi, Kim olursa olsun herkes işsiz kalabileceğine vurgu yapmıştır. Bu durumu insanı hem ruhen hem de ekonomik açıdan yıpratıcı bir unsur olarak değerlendirmiş ve dolayısıyla insan ve ekonomik kaynakların kullanımında savurgan olan bir tutum olduğunu ortaya koymuştur. Bu nedenle de iş piyasasına açılan birçok köprüye ihtiyaç olduğu Sosyal Demokratlar tarafından önemle savunulmaktadır. Bunun yanında ayrımcılık ve keyfi davranışlarla karşılaşmamak için güçlü bir iş hukukuna ve uygun ücret almayı garantileyecek toplu iş sözleşmelerine olan yüksek ihtiyaç vurgusu da İsveç Sosyal Demokrat Partisi Programında önemle değinilen bir konudur.

---

¹⁵⁶ İsveç Sosyal Demokrat Parti Programı <http://www.socialdemokraterna.se/upload/Central/dokument/pdf/V%C3%A5rt%20parti/partiprogram.pdf> (05.05.2010).

İsveç Sosyal demokratları; barınma hakkını temel bir hak olarak görmektedir. Bu nedenle, barınma konusunda yürütülen politikalarda parti programlarında yer almıştır. Her bireyin yaşayabileceği bir evin olması, birey sağlığı ve toplumsal sağlık açısından ele alınmıştır. Aynı zamanda bunun insan olmanın yarattığı doğal bir hak olduğu vurgulanmıştır. Bu konuda devletin müdahalesi, desteği yine İsveç'in sosyal devlet anlayışı ve "Refah Devlet" modelinin gereği olduğu için, sosyal demokratlar tarafından üzerine gidilen bir konu olarak parti programında yerini almıştır. Şu önemle belirtilmelidir ki hem parti programında hem de seçim bildirelerinde, İsveç'in sosyal politikaları üzerine yürütülen projeler, sosyal demokratların insan hakları ve özgürlük anlayışının yansımasıdır. Daha öncede belirtildiği gibi, İsveç sosyal demokratları, özgürlük ve eşitlik kavramlarının ekonomik sonuçlar doğrultusunda uygulanabilirliğini yüksek öneme sahip bir hedef olarak ele almışlardır.

Yine aynı doğrultuda bakıldığında, İsveç'in aile politikası onun insan hakları bakış açısının önemli bir sonucudur. İnsan hakları kavramı içerisinde bulunan kadın hakları, çocuk hakları gibi kavramlar; bu sosyal politikaların gelişmesinde başat bir göreve sahiptirler.

İsveç Sosyal Demokrat Partisi Programında; Sosyal demokratlar, İsveç'in dünyanın çocuklara uygun olan en iyi ülkesi olmasını arzu ettiklerini belirtmektedirler. Sosyal demokratların programlarında belirttikleri önemli bir nokta, tüm çocuklar güven içinde büyüebilmesi, gelişebilmesi ve tüm ana babalar iş hayatı ile aile hayatını birleştirebilmesi olarak ön plana çıkmaktadır. İsveç Sosyal Demokrat Partisi'nin başarılı olan aile politikamız sayesinde İsveçli kadınlar, çoğu diğer ülkelerle karşılaştırıldıklarında iş hayatına daha fazla katılabilmektedirler. İsveç'te, yeni doğan bebek sayısı diğer Avrupa ülkeleri ile karşılaştırıldığında oldukça yüksektir.¹⁵⁷

İsveç Sosyal Demokrat Partisi; kadın erkek arasındaki eşitliğin daha da artmasını engelleyen tek şeyin babaların annelere göre ana babalık izninden daha az oranda yararlanmaları olduğunu belirtmiştir. Aynı zamanda ana babalık sigortasından elde edilen gelir tavanının yükseltilmesi doğal olarak eşitliğin sağlanmasına yardımcı olacak olan bir

---

¹⁵⁷ İsveç Sosyal Demokrat Parti Programı <http://www.socialdemokraterna.se/upload/Central/dokument/pdf/V%C3%A5rt%20parti/partiprogram.pdf> (05.05.2010).

enstrüman olarak ele alınmıştır ve bununla birlikte, iç piyasasında çalışan kadınların durumlarının daha da iyileştirilmesi gerekliliği önemle vurgulanmıştır. Ana babalık sigortasından ana ya da babanın nasıl ve ne miktarda yararlanacağına ilişkin önerilerinin geliştirilmesine hazır olduğu belirtilirken, sosyal demokratların hedeflerinin; ana ve babaların, ana babalık sigortasını, eşitliği sağlayacak oranlarda kullanmalarını sağlamak olduğu yine üzerinde durulan bir noktadır.¹⁵⁸

İsveç'in sosyal güvenlik sistemi şüphesiz, onun sosyal devlet, refah toplumu hedeflerinin gerçekleştirilmesinde önemli bir yere sahiptir. Sosyal Demokrat Parti; programında ekonomik krizler nedeniyle, hiçbir İsveç vatandaşının, sosyal hayatından fedakarlık yapmaması için gerekli önlemlerin alınması gerektiğini programında bildirmiştir. Pek tabii ki bunun, en önemli enstrümanı, sosyal sigorta, güvence sistemidir. İsveç sosyal güvenlik sistemi, halen bir çok konuda oldukça gelişmiş bir anlayışa sahip olarak değerlendirilebilir. Sağlık, emeklilik, işsizlik, yaşlılık gibi durumlardaki politikalarıyla bir çok Avrupa ülkesinden farklı bir konuma sahiptir ve bu nedenle refah toplumu olarak anılmaktadır. Sosyal demokratlar, bu kaynak için gerekli bütçenin aslında kendini besleyen bir yapıya sahip olduğunu belirtmişlerdir. Ve SAP'ın günümüzde de ortaya koyduğu düşünce bunu desteklemektedir. Sosyal güvenceye sahip olan bireyin cesur ve kendine güvenen birey olduğundan hareketle, iş yaşantısındaki verimliliği arttıracak ve bunun ekonomik sisteme getirisinin yine artan bir ivmede olacağı tezi ileri sürülmektedir. Burada önemli olan nokta, aslında tüm program boyunca değinilen temel düşüncenin bu olmasıdır. Sosyal demokrat parti, muhafazakârların refah devleti anlayışını sarsacak programlarını bu noktada eleştirmektedirler. Onlara göre; Muhafazakârlar zaten zengin olan toplum kesiminin daha fazla zenginleşmesini sağlamak için vergileri düşürerek, gelir dağılımı dengesini bozmakta ve vergi olarak alınan her 5 krandan birisini ortadan kaldırarak daha da kötüleştirecektir.¹⁵⁹ Böylelikle İsveç refah toplumu ortadan kalkacaktır.

İsveç Sosyal Demokrat Partisi, hasta bakımı ve yaşlı bakımı konularında bütçenin özenle belirlenmesi gerektiğini ortaya koymuştur. Daha önce de belirtildiği gibi, tüm bu politikalar, refah devletinin gelişmesi, ayakta kalabilmesi için gereklidir ve bu kendini

---

¹⁵⁸ İsveç Sosyal Demokrat Parti Programı <http://www.socialdemokraterna.se/upload/Central/dokument/pdf/V%C3%A5rt%20parti/partiprogram.pdf> (05.05.2010)

¹⁵⁹ İsveç Sosyal Demokrat Parti Programı <http://www.socialdemokraterna.se/upload/Central/dokument/pdf/V%C3%A5rt%20parti/partiprogram.pdf> (05.05.2010)

destekleyen ideolojik kaynağı, sosyal demokrasinin insan haklarına saygı ve eşitlik ilkesinden almıştır.¹⁶⁰

4.4. Sosyal Demokrat Refah Devleti

“Welfare State” olarak siyaset sosyolojisinin en önemli araştırma konusu olan Refah Devleti kavramı, 1932 İsveç Sosyal Demokrat Parti’nin politikası olarak belirlediği, işsizliğin azaltılması ve ekonomik kalkınmanın sağlanması ilkesinin hemen ardından ortaya çıkmış bir konudur.

Refah Devleti kavramı II.Dünya Savaşı sonrası ortamda, savaşın acıları ve kötü etkilerinin insanların seçimlerini etkilemesi ile ortaya çıkmış olarak kabul edilebilir. Halkın seçtiği hükümetlerde toplumsal dayanışmayı benimsemiş, bunu sağlayabilecek temsilcilerin bulunmasını istemesi, seçilen hükümetleri sosyal politikalar üretmeye itmiştir.¹⁶¹

Devletlerin sosyal politikalara ayırmış oldukları bütçeye göre, gruplandırılması Esping-Andersen tarafından ortaya çıkartılmış bir durumdur. Andersen, refah devleti sınıflandırmasını “Three World of Welfare Capitalism” adlı eserinde üç bölümde incelemiştir. Buna göre sosyal hakların genişliğine ve devlet tarafından desteklenmesine göre üç grup vardır. Birinci grupta, “Liberal Refah Devleti” modeli izlenmektedir. Bu gruba ait devletler, sosyal politikalarda evrensel olmayan, para ve mal varlığını soruşturan yardımlar sağlamaktadır. Bu grup ülkelerle örnek olarak Amerika Birleşik Devletleri verilebilir.¹⁶² İkinci grup ise Korporatist Refah Devleti’dir ki bu grup Liberal gruptan daha fazla sosyal politikalar üretirken yine de toplumun bazı kesimlerini bu politikaların dışında tutarak siyasetini planlamaktadır. Bu grup ülkelere örnek vermek gerekirse Almanya, Hollanda, Fransa gibi ülkeler ilk olarak ön plana çıkan ülkeler olarak anılabilir. Görüldüğü üzere, Almanya sosyal demokrasinin Avrupa’da gelişmeye başladığı topraklar olarak, ekonomik politikalarda sosyal demokrat gruba girememiştir. Esping-Andersen

---

¹⁶⁰ İsveç Sosyal Demokrat Parti Programı <http://www.socialdemokraterna.se/upload/Central/dokument/pdf/V%C3%A5rt%20parti/partiprogram.pdf> (05.05.2010)

¹⁶¹ R. Gökbnar, H. Özdemir, A. Uğur, Küreselleşme Kıskaçındaki Refah Devletinde Sosyal Refah Harcamaları, Doğuş Üniversitesi Dergisi, 9 (2) 2008, s. 158-173.

¹⁶² Diane Sainsbury, Gender and Social-Democratic Welfare States, s.75-109.

Sosyal Demokrat Refah Devleti grubuna ait ülkelerin, ülke vatandaşlarının ekonomik durumları ile ilgili olmayan sosyal politikalar geliştirdiğini tahlil etmiş ve bu grup ülkelerini İskandinav ülkelerini yerleştirmiştir. Bu nedenle İskandinav modeli olarak da anılan “Refah Devleti” kavramı en iyi örneklerini İskandinav ülkelerinde göstermektedir.

Burada “Refah Devleti” kavramının ele alınması, şüphesiz İsveç sosyal demokrasisinin, sosyal alandaki politikalarının gelişmişliğini ve evrenselliğini göstermek açısından önemlidir. İsveç, İskandinav ülkeler içerisinde, en gelişmiş sosyal politikalara sahip ülke olarak başı çekmektedir.

“Refah Devleti” modelinin incelenmesi bir çok sosyal politikaya ayrılan bütçenin karşılaştırılması ile mümkün olabilmektedir. Bu politikalar arasında cinsiyet ayrımcılığını azaltan politikalar, toplumsal eşitliğin sağlanmasını amaçlayan sağlık, eğitim ve işsizlik politikaların gelişmişliği bu gruplamayı belirlemektedir.

İsveç’in bu “Sosyal Demokrat Refah Devleti” olarak değerlendirilmesi tesadüfi değildir ve sosyal demokrasi anlayışının tüm sistemi etkileyerek yerleşmiş olduğunun ifadesidir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. İNSAN HAKLARI KAVRAMI VE İSVEÇ'İN DEĞERLENDİRİLMESİ

5.1. İnsan Hakları Kavramı ve Sosyal Demokrasi ile İlişkisi

Tarih, başlangıcından beri, kendini yaratan insanın hak, hürriyet ve eşitlik kavgalarına sahne olmuştur. Tarih boyunca gerçekleşen savaşlar, çatışmalar beraberinde insanlığın talepte bulunduğu hakları kazanmasına ya da kaybetmesine neden olmuştur. Eski dönemlerden beri, kölelik, özgürlük gibi kavramlar var olmuştur ve günümüzde bu kavramlar, isim olarak insan hakları adı altında anılmaya başlanmıştır.

Haklar ve özgürlükler sözlük anlamıyla tanımlara sahip olmalarından ziyade, hukuk kurallarına dayanmalıdırlar. Hukuk kurallarına dayanmayan haklar, kişiler tarafından kazanılmış olmazlar ve bu da otomatik olarak hak kavramının yokluğunu doğurur. Yine özgürlük kavramı da hukuk düzeni tarafından sağlanmış olan bir haktır ve tüm hakların temeli olarak kabul edilebilir. İnsanların doğuştan sahip oldukları hakların kullanılabilmesi de yine özgürlükle ilgilidir. Özgürlüklerin yasalar çerçevesinde olması, başkalarının özgürlüklerinin ihlallerini önleyen bir etki yapmaktadır. Hiçbir özgürlük sınırsız olamaz ve sadece başkasının alanına girene kadar dokunulmazlığa sahiptir.

Doktrinde özgürlük çok değişik şekillerde tanımlanmış bir kavramdır. Özgürlüğü, bir şeyi yapma veya yapmama belli bir şekilde davranıp davranmama erki olarak tanımlayabiliriz.¹⁶³ Ya da başka bir ifade ile serbest hareket etme gücüdür ve bu tanımdan hareketle özgürlüğü insan hareketinin bir niteliği olarak anlamak mümkündür. Basın özgürlüğü, seyahat özgürlüğü olarak farklılaşan özgürlük kavramı aslında sadece insan ile ilgilidir. Bu noktada “hak” kavramının özgürlüğün kazanılmış şekli olduğunu vurgulamak

---

¹⁶³ Gözler, a.g.e. s.146.

oldukça önemlidir. Bir şeyin “hak” haline gelmiş olması onun kazanılmış olduğunu ifade eder. Anayasa hukuku alanında hak, kişiye anayasa tarafından verilmiş bir irade kudreti, bir isteme yetisidir.¹⁶⁴

Kemal Gözler özgürlük ve hak arasındaki ayrımı oldukça belirgin bir şekilde yapmıştır. Gözler’e göre, özgürlük soyutken hak somuttur, haklar mahkeme önünde ileri sürülebilir, özgürlüklerin gerçekleşebilmesi için başkalarının veya devletin bir şey yapmaması gerekir.¹⁶⁵ Tabii hak anlayışına göre, insan sadece insan olduğundan dolayı bazı hak ve özgürlüklere sahiptir ve bunlara devlet müdahale edemez.¹⁶⁶ Tabii hak anlayışına göre, devlet sadece cezalandırma yetkisine sahiptir. Çünkü devletlerin var oluşu, insanın var oluşundan sonra gelişen bir olgudur ve devletler var olma amaçlarının, doğuştan sahip oldukları hakları kısıtlayamazlar.

Pozitivist hak anlayışı ise devletin, hukukun korumadığı hak ve özgürlüklerin insana faydasının olmadığını savunur.¹⁶⁷ Tüm bunlar güvence altına alınmalıdır ve dolayısıyla hak ve hürriyetler hukuk kuralları haline gelmelidir.

Hak ve özgürlük kavramlarının ardından ele alınması tanımlanması gereken bir alt unsur insan hakları kavramıdır. İnsan hakları din, dil, ırk ayrımı gözetmeksizin bütün insanların yararlanabilecekleri haklar olarak açıklanabilir. İnsan hakları tabii hak olarak kabul edilen bir konudur. Buna göre, insan hakları olması gerekeni ifade eden bir terimdir.¹⁶⁸ İnsan haklarının devlet tarafından tanınmış ve pozitif hukuka girmiş olan bölümüne “Kamu Hürriyetleri” denmektedir. Devlet bu hakları koruma altına almıştır ve böylece bu hakların pratik olarak kullanılmasına imkan tanınmıştır. Devletin korumuş olduğu hakların, kiminle ilgili olduğuyla ilgili olarak bu kavramlar çeşitlendirilmektedir. Kadın hakları, çocuk hakları, azınlık hakları, vatandaş hakları gibi kavramlar, devlet otoritesinin bu grupların özgürlüklerini güvence altına almış olması, onların toplum içerisindeki eşitliklerinin korunmasının sağlanması olarak algılanmıştır.

---

¹⁶⁴ Gözler, a.g.e. s.147.

¹⁶⁵ Gözler, a.g.e. s.147.

¹⁶⁶ Gözler, a.g.e. s.148.

¹⁶⁷ Gözler, a.g.e. s.148.

¹⁶⁸ Gözler, a.g.e. s.148.

Özgürlüklerin devlet tarafından korunduğu bir çok durumun, insan haklarının bütününe oluşturduğu söylenebilir. İnsan hakları, özel hakların bir bütünü olarak ele alınması gereken bir kavramdır. Alt başlıkları olarak, yukarıda sayılanların dışında, barınma hakkı, düşünce hakkı ya da özgürlüğü, seçme ve seçilme hakkı, çalışma, emeklilik, sağlık, eğitim, dinlenme gibi haklar sıralanabilir.

Temel hak ve özgürlükler devlet otoritesi tarafından korunduğu gibi sınırlanabilir de. Yalnız yapılan sınırlamalar yine bir kanunla yapılmalıdır. Kanunu yapacak olan kurum yasama organı olduğundan ve sınırlama direk olarak halkı etkilediğinden, yasama organının demokratik bir şekilde seçilmiş olması özelliği burada da ön plana çıkmış olan bir konudur. Tüm sınırlamaların yasama organı tarafından, ölçülü bir şekilde, belirli sebeplere dayanarak, anayasaya aykırılık içermeyen ve yaşama hakkı gibi çekirdek alana dokunmadan yapılması gerekmektedir. Bu kısıtlamaları yapacak olan organın demokratik bir şekilde seçilmiş olması tüm bu nedenlerden ötürü oldukça büyük önem arz etmektedir. Bir devletin insan haklarına saygılı bir devlet olarak anılabilmesi için, tüm kanunlarında az önce bahsedilen, temel özgürlükleri koruma altına alınarak “hak” haline getirmiş olması gerekmektedir. Bu özgürlüklerin koruma altına alınabilmesi şüphesiz, devletin siyasi yapısıyla ilgili bir kavramdır. Demokratik sisteme sahip olan bir devlette, halkın istek ve talepleri, yasama organını etkileyebilecek bir güce sahip olacaktır. Pek tabii ki, bu demokratik yapının daha önce bahsedilen demokrasinin özelliklerine sahip olması gerekmektedir. Adil seçimlerle iş başına gelmiş, halkın büyük çoğunluğunun katılım gösterdiği bir seçim sistemine sahip bir demokraside şüphesiz, insan haklarının korunmasına yönelik kanunlar oldukça işler bir özelliğe sahip olacaktır.

Aslında demokrasi kavramı, yunan devletlerinde sahip olduğu anlamı dışında, insan hakları kavramı ile doğrudan ilgilidir. İnsan hakları, demokratik sistemler içinde kendine uygulama alanı bulabilirken, iyi işleyen bir demokrasi insan haklarına duyulan saygının bir sonucu olarak da değerlendirilebilir. Nitekim ne insan hakları demokratik olmayan bir sistemde yaşayabilmiştir, ne de demokrasinin olduğu bir toplumda insan haklarının tamamen yokluğundan söz edilebilmiştir.

Tüm kamu hizmetlerinde, demokratik, şeffaf bir yapıya sahip olabilen toplumlar insan hakları kavramı üzerinde başarı sağlayabilen ya da bu konuda başarıyı hedefleyen yönetimler olarak göze çarpmaktadır.

İnsan haklarının, demokratik olmayan bir ortamda yaşayabilmesi imkansızdır ve bunun en büyük örneği Sovyetler Birliği'dir. Sovyetler Birliği, temel hak ve özgürlüklerin savunulması üzerinde yürütülen tezlerle ortaya çıkan Marksizm'den etkilenerek gelişmiş bir yapıydı. Bununla birlikte baskıcı ve totaliter sayılabilecek rejim yapısı, onun esinlenmiş olduğu amacı gerçekleştirmekte oldukça başarısız olmuştur.

Sosyal demokrasi kavramının, ortaya çıkışı göz önüne alındığında Marksizm'in demokrasi eksikliğinin fark edilmesiyle farklılaştığı hatırlanacaktır. Bu kökene sahip olan bir sosyal anlayış, içerisinde demokratik unsurları araç olarak barındırdığı için, insan haklarının kanunlar olarak koyulması ve pratikte de işler hale getirilmesi, diğer yapılar içerisinde oldukça parlak bir tablo çizmiştir.

Sosyal demokrasiyi benimseyen ve demokratik amaçlardan vazgeçmeyen toplumlarda, insan hakları kavramlarının gelişmiş ve yerleşmiş bir temele dayanmış olması bu nedenlerle tesadüfi değildir.

Burada sosyal demokrasinin yerleşmesindeki etmenlerin unutulmaması gerekmektedir. İsveç'in insan hakları uygulamaları işte bu şartlar altında gelişmiş, yerleşmiş ve özümsemiştir. İsveç, sosyal demokrasinin en iyi uygulandığı İskandinav devletleri içerisinde, ekonomik yapısı ile insan hakları mücadelesini sağlamaya çalışan, zenginliğinin kaynağını insan haklarından alan ve aynı zamanda zenginliği ile insan haklarını besleyen bir devlet olarak önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle, İsveç'in insan haklarının belirli dallarındaki uygulamalarını incelerken, aslında bu devletin, ekonomik yapısının da göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Ekonomik zenginliğini sağlayan üretim ve vergi sistemleri, yine İsveç'in sosyal demokrat yapısında gizli olan Sosyalizm vurgusundan gelmektedir. Sosyalizm vurgusu geçtiği için, üstünde durulması gereken konu yine sosyalist sisteme sahip olan her devletin bu zenginliğe sahip olamadığıdır ki bunu nedeni yine sosyalizmin tek başına sadece sisteme hizmet ettiği gerçeğidir.

5.2. İsveç'in İnsan Hakları Bakımından Değerlendirilmesi

İsveç'in insan hakları politikalarının değerlendirilmesi, ortaya konulması için, ilk önce değerlendirilecek ölçülerin belirlenmesi önemlidir. İnsan hakları kavramı oldukça geniş bir içeriğe sahip olduğundan, Birleşmiş Milletler tarafından belirlenmiş olan ölçütlerin kullanılması yararlı olacaktır. Bu doğrultuda ortaya konulan UNDP'nin ortaya koymuş olduğu ölçütlere baktığımızda, azınlık hakları, kadın hakları, çocuk hakları, ifade özgürlüğü, sağlık, çalışma ve eğitim özgürlüğü gibi kavramları görmekteyiz.¹⁶⁹

İsveç kadın hakları konusundaki politikalarını Birleşmiş Milletlerin 1979 tarihli "Kadına Karşı Her Türlü Şiddetin Azaltılması Anlaşması" na (CEDAW) dayanarak ortaya koymuştur. Bununla birlikte 1998 Amsterdam Antlaşması'nın gereklerini yerine getirebilecek olan uygulamalar, İsveç'deki kadın hakları politikalarını şekillendirmiştir.¹⁷⁰ Bunlarla birlikte Uluslar arası Emek Birliği'nin eşit maaşın sağlanması üzerine olan 100, emek piyasasındaki ayrımcılığın ortadan kaldırılmasına yönelik olan 111, ve aile sahibi olan işçilerin sorumlulukları ile ilgili olan 170 numaralı anlaşmalarına taraftır ve bu anlaşmalarla emek piyasasındaki kadının haklarını koruma altına almıştır. İsveç'te cinsiyet ayrımcılığının önlenmesi ile ilgili bir ombudsmanlık bulunmaktadır ve bu sayede pratikte imzalanan kanunların işlerliği kontrol edilmektedir.

Hem iş piyasasındaki eşitliğin sağlanması hem de kadının sosyal hayatta desteklenmesi ile kadın hakları koruma altına alınmaya çalışılmaktadır. Kadının iş hayatındaki konumunun güçlendirilmesi için, annelik izni, süt izni ve babalık izni gibi kavramlarla kadının aile içerisindeki sorumlulukları göz önüne alınmış, bu sorumluluk erkek ile paylaştırılarak kadının sosyal hayata katılımı desteklenmiştir. OECD istatistiklerinde görüldüğü üzere İsveç'deki kadın verimliliği oldukça yüksektir. Bu oran OECD' verilerine göre yüzde 75'in üstündedir ki bu birçok Avrupa ülkesinin çok üzerindedir.

---

¹⁶⁹ Todd Landman ve diğerleri, Map-Making and Analysis of the Main International Initiatives on Developing Indicators on Democracy and Good Governance, University of Essex Human Rights Centre, Suffolk, 2003 s. 13-19.

¹⁷⁰ www.humanrights.gov.se/womenrights (05.05.2010).

Kadının sosyal hayatta desteklenmesi, onun doğum haklarına kavuşturarak mümkün olmuştur. Kadına karşı şiddetin önlenmesi üzerine ulusal bit eylem planı geliştiren İsveç, 80 milyon euronun üzerinde bir bütçeyi bu plana ayırarak, önleyici hizmetler, koruyucu hizmetler, şiddete karşı bilinç ve duyarlılığın artırılmasına yönelik hizmetler olmak üzere dört yıllık bir projeye imza atmıştır.

Diğer bir ölçü olan çocuk hakları yine ombudsmanlık tarafından kontrol edilen bir unsurdur. Çocuklara karşı cinsel istismarın önlenmesi ve okul öncesi eğitime ayrılan bütçe çocuk hakları konusunda İsveç'in ortaya koymuş olduğu önemli politikalarındandır.

Azınlık dilleri kanunlarla koruma altına alınmış ve kullanma, öğrenme hakkı tanınmıştır. Azınlıkların dilleri konusundaki raporlar her yıl Avrupa Komisyonuna sunulmak zorundadır. Azınlıklar devlet okullarında ek derslerle dillerini öğrenebilmektedirler. Sami ırkının ulusal azınlık olarak kabul edildiği İsveç'te Sami'lere rengeyikleri ile ilgili geleneklerini yaşama hakkı da tanınmıştır ki bu oldukça radikal bir hakktır. Sami ırkının korunması yine İsveç'in Avrupa Birliği'ne karşı resmi olarak üstlenmiş olduğu bir sorumluluktur.

İsveç'de aynı cinsiyetlerin evliliklerine izin verilmektedir. İsveç hükümeti, sorumlu olduğu İsveç vatandaşlarının eğitimlerini sağlamalıdır ve eğitim üniversite dahil ücretsiz olarak verilmektedir. Eğitimin okul öncesinden başlayarak veriliyor olması ve 3 yaşından itibaren devlet koruması altında olan çocuklar, İsveç'de kadını çalışma hayatında tutan önemli bir etmendir.

İsveç'de sağlık hizmetleri ücretsiz olarak verilmektedir. Dış sağlığı ise 18 yaşına kadar ücretsizdir. Koruyucu sağlık sisteminin desteklenmesi ile, doğumu ile birlikte her İsveç vatandaşı ücretsiz sağlık hizmeti alır. Bu sayede özellikle 18 yaşından sonraki dış masrafları göz önüne alındığında, koruyucu hizmetini vermiş olan devlet, bu masrafları oldukça azaltmış olmaktadır.

Konut sistemi yine İsveç'de devletin sağlaması gereken bir konudur. Konut sahibi olmak serbesttir fakat, devlet vatandaşına konut sağlamakla görevlidir.

Devlet sosyal politikalarla desteklediği vatandaşın düşünce özgürlüğü bakımından da özgür bırakmaktadır. Düşünce özgürlüğü İsveç'in sosyal demokrasi anlayışının temelinde yatan bir unsur olarak göze çarpmaktadır.

İsveç, vatandaşı olmayan yabancıları farklı yasalarla korumaktadır. Yabancılar, İsveç vatandaşlarının sahip olduğu sağlık haklarına sahip değildirler. Sağlık hakları acil durumlar için geçerlilik kazanmaktadır. Fakat bunun dışında ulaşım, haberleşme, seyahat özgürlükleri gibi kavramlar İsveç yasaları tarafından koruma altına alınmış ve korunmuştur.

Her türlü ayrımcılığa karşı oluşturulan ombudsmanlık, azınlık, kadın, çocuk ve her türlü cinsiyet problemlerinde sorunların çözülmesini amaçlamaktadır.

Her türlü, cinsiyet, ırk, din, dil ayrımı yapan veya ayrımcılığı teşvik eden, bu amaçla şiddet içeren hareketler, politikalar ceza kanunları tarafından kapsamlı bir şekilde ele alınmış, bununla farklılıkların korunması amacı ortaya konmuştur.

Tüm bu hak ve özgürlükler, İsveç kanunları ile güvence altındadır.¹⁷¹ İsveç'in özgürlükleri hak haline getirdiği bu kanunlar, şüphesiz bu geniş anlayışı, sistem olarak benimsediği sosyal demokrasiden almıştır.

Demokratik yapısının temellerini sosyal demokrasi düşüncesi üzerine atan İsveç, sosyal hayattaki uygulamalarını bu kaynaktan beslenerek planlamış ve sosyal demokrat ekonomik sistemi ile uygulama alanı bulmuştur.

---

¹⁷¹ www.humanrights.gov.se (05.05.2010).

SONUÇ

Bu Çalışmada demokrasi kavramından hareketle sosyal demokrasinin ortaya çıkışı anlatılmaya çalışıldı. Sosyal demokrasinin, Marksizm'den doğan ve demokrasi ile bütünleşen ideolojik yapısı, onu Marksizm'den çok ötelere götürmüş, politikaları ile farklılık yaratmasında etkili olmuştur.

Sosyal demokrasinin İsveç'deki uygulaması ise ortaya refah devleti modelini çıkarmış bu model ile farklı uygulamalar, farklı sosyal politikalar ortaya konmuştur. 50 yıl boyunca en elverişli koşullar altında hiç bir müdahale olmaksızın gelişen geniş bir sosyo-ekonomik deneyin işleyişi oldukça önemlidir.

İsveç'i sosyalist bir ülke olarak adlandırmanın doğru olup olmadığı yine araştırmanın önemli bir sonucudur. Eğer sosyalizm üretim araçlarının hükümet tarafından sahiplenilmesi demekse, İsveç sosyalist değildir. Öyle ki hükümet üretim araçlarını dörtte birinden fazlasına sahip değildir, ve bu nedenle İsveç'i Sosyal Refah devleti olarak adlandırmak doğru olacaktır. İsveç refah devletinin 1930'lardaki kurucuları Marksist kökenlidir. Ancak, onlar devlet mülkiyetine dayanan aşırı ideolojik talepleri düzenlemek amacıyla kararları kademe kademe alırken şüpheli bir yaklaşım sergilemişlerdir.

İsveç, demokrasiyi önemli bir amaç ve aynı zamanda araç olarak belirlemiştir. Uygulamaya koyduğu, insan hakları politikalarındaki başarı bu şekilde sağlanmış olarak kabul edilmektedir. Kaynağını demokrasi ve sosyal politikalardan alan özgürlük ortamı, insan hakları noktasında bütün Avrupa'dan farklı bir konumda bulunmaktadır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Aksoy, Hüsnü, **Marksizmin Temel Kavramları**, Sorun Yayınları, İstanbul, 1994.
- Andersen Esping, “Comparative Welfare Regimes Re-examined”
- Aktan, Coşkun Can, “Demokrasi, Liberalizm ve Sınırlı Devlet”, Yeni Türkiye Dergisi, Yıl 5, Sayı 25.
- Armaoğlu, Fahir , **20.Yüzyıl Siyasi Tarihi**, İstanbul , Alkım Yayınları.
- Arslan, Ahmet, **Felsefeye Giriş**, Vadi Yayınları, Ankara, 1994.
- Aydın, Nurullah, **İnsan Hakları Demokrasi ve Medya**, Kum Saati Yayınları, 2008, İstanbul.
- Backström, Knut, **İsveç'te İşçi Hareketi**, c.1,Raben-Sjörger, Stockholm, 1971.
- Başar, Erdoğan, **Sosyalizm Sözlüğü**, Toplum Yayınevi, Ankara, 1965.
- Beetham, David, **Demokrasi ve İnsan hakları**, Liberte Yayınları, Ankara.
- Bekcan, Umut **Demokrasi Kuramları Açısından Türk Demokrasisine Yönelik Bir İnceleme**, Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005.
- Berkmen, Ahmet, Marksizm: “Praksis’in Teorisi, 19.yüzyıldan 20.yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler” , İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Derleyen Birsen Örs.
- Bottomore, Tom, **Marksist Düşünce Sözlüğü**. Çeviren, Mete Tunçay, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001.
- Burdeau, Georges, **Demokrasi Ajans** Türk Matbaası,Ankara, 1964.
- Cevizci, Ahmet, **Felsefe Sözlüğü**, Paradigma Yayınları, İstanbul, 2000.
- Child, David, **Two Red Flags, European Social Democracy and Soviet Communism Since 1945**, Routledge, London, 2000.

- Çiçek, Arif, **Demokrasi ve Türkiye'nin 1950 Sonrası Demokratikle Meselesinin Sosyolojik Tahlili**, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1999.
- Çubukçu, Aydın, **Teoride ve Eylemde Diyalektik Materyalizm**, Evrensel Basım Yayın, İstanbul, 1998.
- Dahl, Robert A. **Demokrasi ve Eleştirileri**, Çeviren Levent Köker, Türk Siyasi İlimler Derneği- Türk Demokrasi Vakfı, Ankara, 1993
- Delacampagne, Christian, **20. Yüzyıl Felsefe Tarihi**, Çeviren Devrim Çetinkasap, Türkiye İşbankası Yayınları, İstanbul, 2010.
- Effinger, Birgit Pfau, "Socio-historical paths of the male breadwinner model", The British Journal of Sociology, 2004.
- Ergun, Doğan, **Sosyoloji El Kitabı**, Gerçek Yayınları, İstanbul, 1993.
- Engels, F., Komünizmin İlkeleri, Marks-Engels: Seçme Yapıtlar, Cilt: I, Birinci Baskı, Sol Yayınları, Aralık 1976.
- Encyclopaedia Britannica, Ana Yayıncılık A.Ş., İstanbul, 1986.
- Foley, Duncan K., **Kapital'i Anlamak**, Ankara, Arkadaş Yayınları, 2010.
- Fitzpatrick, Tony, **After the New Social Democracy; Social Welfare for the 21st Century**, Manchester University, Manchester, 2003.
- Garaudy, Roger, **Marks İçin Anahtar**, Çeviren, A.Tener Kışlalı, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1968.
- Gökbunar, Ramazan, Özdemir, Harun ve Uğur, Alparslan, "Küreselleşme Kıskaçındaki Refah Devletinde Sosyal Refah Harcamaları", Doğu Üniversitesi Dergisi, 2008
- Göze, Ayferi, **Siyasal Düşünceler ve Yönetimler**, Beta Basım, İstanbul, 2000, s. 272
- Gözler, Kemal, **Anayasa Hukukuna Giriş**, Ekin Kitabevi, Bursa, s. 112
- Guevara, Ernesto Che, **Notes for the Study of the Ideology of the Cuban Revolution**, Ocean Press, Melbourne&New York:, 2003
- Güriz, Adnan, **Sosyal Demokrasi Düşüncesi**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1998

- Hamburg Programı, **21. Yüzyılda Sosyal Demokrasi**, Kalkedon Yayınları, İstanbul, 2008.
- Hart, Armando, **Manifesto**, Nokta Kitap, İstanbul, 2009.
- İşçi, Metin, **Siyasi Düşünceler Tarihi**, Der Yayınları, İstanbul, 2004.
- Kışlalı, Ahmet Taner , **Siyasal Çatışma ve Uzlaşma**, İmge Kitabevi, Ankara, 1995.
- Kongar, Emre, **Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2002.
- Landman, Todd, “Map-Making and Analysis of the Main International Initiatives on Developing Indicators on Democracy and Good Governance, University of Essex Human Rights Centre”, Suffolk, 2003.
- Lee, Stephen J., **Avrupa Tarihinden Kesitler 1789-1980** , Dost Kitabevi, Ankara, 2004.
- Marx, Karl, **Kapital**, Birinci Cilt, Sol Yayınları, Ankara 1993
- Marx, Karl, Engels Friedrich, **Felsefe İncelemeleri** ,(Çeviren: Cem Eroğulu) , Yordam Kitap, İstanbul, 2009.
- _____, **Komünist Manifesto**, Can yayınları, İstanbul, 2010.
- Meyer, Thomas, **Sosyal Demokrasinin Geleceği**, (Çeviren Onur Bilge Kula, Nihat Ünler, Oktay Saydam), SODEV Yayınları, İstanbul 2005.
- More, Thomas, **Ütopya**, (Çeviren Hasan Ali Yücel), İş Bankası Yayınları, İstanbul, 1999.
- Önkaş, Hasan, **1980 sonrası Türkiye'de Sosyal Demokrasi: CHP Örneği**, Yüksek Lisans Tezi,Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.
- Örs, Birsen, **Modern Siyasal İdeolojiler**, Bilgi Üniversitesi İstanbul, 2009.
- Adrienne, Rich, **Manifesto**, Nokta Kitap, İstanbul, 2009
- Rosenberg, Arthur, **Democracy and Socialism**, Beacon Press, Boston, 1965
- Sainsbury, Diane, **Gender and Social Democratic** , Welfare States.
- Sartori, Giovanni, **Demokrasi Kuramı** (Çeviren: Deniz Baykal) Siyasi İlimler Derneği Yayınları.
- Sartori, Giovanni, **Demokrasi Teorisine Geri Dönüş**, (Çevirenler, T, Karamustafaoğlu, M.Turhan) Türk Demokrasi Vakfı Yayınları, Ankara, 1993.

Sayers, Sean, **Marxism and Human Nature**, Routledge, New York, 1998.

Selçuk, Fatma Ülkü, Devlet Kuramı: “Çok Düzlemli Bir Çözümleme Çerçevesi Önerisi”, 2007 10. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi. Tebliğ.

Talas, Cahit, **Ekonomik Sistemler**, S Yayınları, Ankara, 1980.

Tsarouhas ,Dimitris, **Social Democracy in Sweden: The Threat From a Globalised World**, Tauris Academic Studies, London, 2008.

Tunç, Hasan, “Demokrasi Türleri ve Müzakereci Demokrasi Kavramı”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XII, 2008, S.1-2.

URL <http://www.socialdemokraterna.se> Sverige Socialdemokraterna

URL <http://www.socialdemokraterna.se/upload/Central/dokument/pdf/V%C3%A5rt%20parti/partiprogram.pdf> (05.05.2010).

URL Marmara Üniversitesi Avrupa Birliği Enstitüsü, <http://avrupa.marmara.edu.tr/index.php?sayfa=35> (04.23.2010).

URL Socialist International <http://socialistinternational.org/viewArticle.cfm?ArticleID=31> (21.03.2010)

URL <http://websitem.gazi.edu.tr/dursun.yararsoy/DosyaIndir> (30.05.2010).

URL Olof Palm Center www.palmcenter.org (30.05.2010).

URL İsveç Sosyal Demokrat Parti Programı <http://www.socialdemokraterna.se/upload/Central/dokument/pdf/V%C3%A5rt%20parti/partiprogram.pdf> (05.05.2010)

URL www.humanrights.gov.se/womenrights (05.05.2010).

Yayla, Atilla, **Siyasi Düşünce Sözlüğü**, Adres yayınları, 2005 , Ankara.

Yararsoy, Dursun, Gazi üni. Demokrasi Kuramı Makale.

Yurtsever, Ali Engin, **Marksizme Giriş Temel Kavramlar**, Sorun Yayınları, İstanbul 2005.

Woodfin, Rupert, **Introducing Marxism**, Totem Books, 200.4

ÖZGEÇMİŞ

Zeynep TAŞPINAR, 1984 Rize Doğumludur. İlk ve orta öğrenimini Rize’de tamamlamıştır. 2002 yılında Rize Anadolu Lisesi’nden mezun olduktan sonra, 2002-2007 yılları arasında Karadeniz Teknik Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü’nde lisans öğrenimini görmüştür. Lisans öğrenimi boyunca AB projeleri başta olmak üzere, UNDP projelerinde gönüllü olarak çalışmış, Avrupa ve Türkiye’de birçok projenin katılımcısı ve yürütücüsü olmuştur. 2006 Yılında NATO Information Programme çerçevesinde Brüksel’de Karadeniz Teknik Üniversitesi’ni temsil etme hakkı kazanmıştır. Lisans tez çalışmasını “Nasyonal Sosyalizm ve Avrupa’ya Etkileri” üzerinde yapmıştır.

2007 yılında aynı üniversitenin Uluslar arası İlişkiler anabilim dalında yüksek lisans programına başlayan TAŞPINAR; 2008-2009 güz eğitim döneminde Erasmus Bursu ile İsveç’de öğrenim görmüştür.

TAŞPINAR, iyi derecede İngilizce ve başlangıç seviyesinde İsveççe bilmektedir.